

**DE MOLENS
BIJ DE PLASSSEN**

DOOR P. STOUTHAMER

Jan
Lutz

**DE MOLENS
BIJ DE PLASSEN**

TEKENINGEN VAN JAN LUTZ

DE MOLENS BIJ DE PLASSEN

DOOR

P. STOUTHAMER

DERDE DRUK

G. F. CALLENBACH N.V. - UITGEVER - NIJKERK

I

JAAPJE

„Let dan toch op de zwerver!” zei de oude Stam tegen z'n vrouw.

Die „zwerver” was z'n kleinzootje Jaap, die druipend en bemodderd voor hem stond.

„Waar heb je in gezeten?” vroeg grootmoeder verschrikt.

„In de bagger,” zei Jaapje op een toon, die deed blijken, dat het geval toch ook enige indruk op hem gemaakt had.

„Ja, dat zie ik, maar waar?”

„In 't rietveld, ik wou in 't nest van een karkiet kijken, toen zakte ik in de bagger en viel in 't water.”

„En wie heeft je er uit gehaald?”

„Geen mens, 'k ben er zelf uitgekropen.”

Als Stam niet zo ongerust geweest was om de waaghalzerijen van de knaap, zou hij gelachen hebben om z'n kordaatheid.

„Een hummel van zes jaar valt in 't water en krabbelt er zelf uit; ja! daar zal wat van groeien! Let dan toch op de zwerver!” zei hij nog eens tegen z'n vrouw.

„Ja man, dan mag ik hem wel vastbinden. Drie minuten geleden zat hij nog met z'n knickers te spelen en nou staat hij daar. . . . Vooruit stouterd, naar binnen, dat ik je verschoon.”

Jaapje bleef dezelfde zwerver. Z'n grootouders hadden geen ogen genoeg om op hem te letten. En vooral, toen hij eenmaal naar school ging en steeds het Elzenpad tussen de plassen heen en weer moest afleggen, zaten ze dagelijks in ongerustheid. De weg van school naar huis was een half uur lopen, maar Jaapje deed er nooit korter dan een uur over. Altijd had hij iets, wat z'n aandacht trok en waar hij bij bleef staan kijken. Een sperwer, die een duif achterna zat, een rat, een waterhoentje of een fuut. Hoe vaak hij in 't water gevallen was, oude Hanna, z'n groot-

moeder, was de tel er van kwijt. In z'n eerste schooljaar maakte het haar wanhopig ongerust, maar toen ze bemerkte, dat hij kon zwemmen, was dat een pak van haar hart.

„Hoe heb je dat geleerd?” vroeg opa streng.

„Van in 't water te vallen en er weer uit te kruipen,” zei Jaapje kleintjes.

Dat zwemmen was niets dan een beetje ploeteren, doch hij kon zich toch drijvende houden. Voortaan kreeg hij van Stam zwemlessen in het kolkje van de sluis, dat de oude man zelf bediende. Eer het een jaar verder was, zwom Jaapje als een rat.

Dat was ook wel nodig, want Jaapje ging met de jaren verder dwalen en de gevaren rondom de plassen werden dus groter.

Toen Jaapje zeven jaar was, kwam hij op een avond niet op de gewone tijd thuis. Dat verwonderde Hanna niet, want 't was prachtig weer en ze begreep wel, dat het dierenvriendje zich niet zou haasten, om bij z'n grootmoeder te komen. Er viel langs het Elzenpad en bij het Vogeleiland zoveel te bespieden. Maar toen het halfzes werd, liep ze toch het pad op, om naar het kereltje uit te zien. Jaapje was nergens te bekennen. Om zes uur ging Stam hem zoeken, maar ook hij kwam onverrichter zake terug. De oudjes zaten vreselijk in angst. De veldwachter werd gewaarschuwd, aan de school werd geïnformeerd, het hele dorp werd afgezocht, alles tevergeefs. 't Werd acht uur, en nog was Jaapje niet thuis.

Oude Hanna zat op een bankje bij de grote molen, waarin ze woonde. Toen Stam, die boven in de molen geklommen was, om uit te kijken of er in de verte nergens een dreumesje langs de plassen zwierf, hoofdschuddend weer bij haar kwam, begon ze heftig te snikken.

„Nou zal ons zwervertje toch werkelijk verloren zijn,” schreide ze, „ons lieve zwervertje.”

En toen Jaapje een uur later nog niet terecht was, barstte ook de stoere Stam in snikken uit en herhaalde de woorden van z'n vrouw: „Nou zal ons lieve zwervertje werkelijk verloren zijn.” Maar het zwervertje was niet verloren. Om halftien kwam hij van de andere kant aansjokken, doodmoe, onder stof en modder en met een zwart behuild gezichtje.

Grootmoe vloog op hem af en bedekte z'n zwarte snoetje onder kussen, al schreiende: „M'n lief zwervertje, waar heb je toch gezeten?”

Maar Jaapje kon geen woord uitbrengen; hij was zo van streek bij 't zien van z'n grootouders, zo doodop van vermoeidheid, dat opa hem de laatste honderd meter moest dragen. En toen hij

wat bekomen was, smeekte hij: „Krijg ik alstublieft een boterham?“

„Och ja, m'n zwervertje,“ schreide Hanna.

Bij z'n vijfde snee brood viel Jaapje in slaap.

Pas de volgende dag vroeg Stam streng: „En zeg nu eens, stoute wegblijver, waar heb je zo lang gezeten?“

„O, grootva,“ zei het mannetje bedeesd, „'t was zulk mooi weer en ik wou eens aan de andere kant van de plas kijken, maar ik wist niet, dat de wereld zo groot was, ik ben helemaal verdwaald in de rietlanden.“

Opa maakte nu toch kort en goed een eind aan z'n tochten en Jaapje moest z'n ontdekkingsreizen uitstellen tot hij Jaap werd. Dat was wel heel erg voor hem, want hij keek altijd met nieuwsgierig ontzag naar de vogels, die over de wijde plassen vlogen en zomaar de weg wisten in die grote wereld.

Jaapje moest dus dicht bij huis blijven. Daar zochten nu z'n spiedende oogjes, daar gingen z'n rusteloze voetjes. Och, en hij merkte al gauw, zo heel ver hoefde je het niet te zoeken. Dicht bij de molens, waar hij woonde, lag het Vogeleiland. Daar leefden de waterhoentjes en de meerkoeten, de eenden en de meeuwen, daar broedde de fuut.

Op z'n achtste jaar maakte hij z'n eerste tocht daarheen, en weldra was hij er thuis als op z'n eigen erf.

Het sluisje, waar opa de baas was, mondde uit in een meer, de Noorderplas. Als je het bruggetje van de kolk overliep en je ging langs het dijkje, kwam je bij het rietland. Daar wist Jaapje de harde gedeelten van de bodem zo goed te vinden als de weg naar school. Achter het rietland lag een vrij diepe tocht, maar Jaapje had ontdekt, dat onder water een oude boomstam lag, dwars over de tocht. Met z'n blote voeten in z'n klompen waadde hij naar de overkant en dan was hij in z'n paradijs. Daar kon hij uren doorbrengen met het bespieden van de dieren en hun geheimzinnige paden.

Eerst had opa ook de bezoeken aan het Vogeleiland willen verbieden, 't leverde te veel gevaar op. Maar de oude man kwam meestal pas achter Jaapjes wonderlijke tochten, als ze voor het kereltje helemaal geen gevaar meer opleverden, omdat ze zo gewoon geworden waren als de weg naar het dorp en toen opa zag, hoe vlug en behendig de jongen zich door rietland en tocht een weg baande, stond hij hem toe, er heen te gaan.

Op z'n negende jaar was Jaapje de beste vogelkenner uit de hele omtrek. Hoe hij al de namen te weten kwam, was een raad-

sel, maar als hij een nieuwe vogel ontdekte, rustte hij niet, voor hij wist, hoe die heette en hoe z'n levenswijze was.

Hij kende de broedplaatsen, wist de gedragingen en gewoonten van z'n vriendjes, zoals zij hem kenden. Neen, ze waren niet bang voor hem. In 't begin wel. Als hij dan een broedende vogel naderde, blonken de kraaloojjes van het dier van angst, wijd opengesperd zagen ze hem aan. Maar Jaapje bleef dan rustig staan, keek eerst een andere kant uit en pas na vijf minuten draaide hij z'n hoofd langzaam in de richting van de vogel. Soms bleef hij een kwartier staan en wist dan centimeter voor centimeter te naderen. Een keer was het hem zelfs gelukt om z'n neuspunt tegen de veren van een broedende lijster te steken. O, dan rilde hij van genot, dan voelde hij: ik ben hun vriendje, ik alleen, voor alle mensen zijn ze bang, voor mij niet. Toen Jaapje tien jaar was, stierf grootvader. Dat was een groot verdriet voor hem, een heel groot verdriet. Maar voor grootmoe was het 't ergste; nu bleef ze alleen achter met twee „schaten van kinderen“, Jaapje en z'n achtjarige zusje Tine.

Grootmoe leek niet veel plezier te mogen hebben in haar leven, dacht Jaapje, toen hij 's avonds in z'n bed lag onder de zware balken van de molen. Eerst was Jaapjes vader gestorven, toen was hijzelf nog maar twee jaar. Een klein poosje later had hij een zusje gekregen en toen die een week oud was, stierf z'n moeder. Nu had grootmoe geen kinderen meer, want haar andere zoon, Jaapjes oom Ko, was lang geleden weggegaan naar Indië. Die kwam nooit meer terug, was misschien al lang dood. Nooit had hij een brief geschreven, daar begreep Jaapje niets van. Grootmoe wachtte nog altijd op de terugkeer van oom en Jaapje en Tine baden elke avond: „En brengt U oom Ko terug, alstublieft.“

Dat had grootmoe hun leren bidden. Ze deden het trouw, het hoorde bij hun gebedje, maar Jaapje dacht soms: Zou de lieve Heer dat wel verhooren? Zou het niet te laat zijn? Misschien is hij al dood.

En nu, o, nu was het allerergste gebeurd: grootva was gestorven. Zacht snikte Jaapje in z'n bed. Oude Hanna hoorde het wel. Stil kwam ze bij hem staan, legde haar rimpelhand op z'n hoofd, wou troostwoorden zeggen, maar begon zelf ook te schreien. Toen kreeg Jaapje toch zo'n medelijden met grootmoe; hij nam haar hand, drukte die op z'n lippen en zei: „Stil maar, grootmoe, ik zal flink voor u werken, ik heb het grootva beloofd.“

En Jaapje hield woord. Hij werkte in de tuin, hakte kachelhout,

deed verre moeilijke boodschappen. Uit school kwam hij gelijk met Tine thuis en z'n bezoeken aan het Vogeleiland werden minder en korter. Dat was heel moeilijk voor de kleine zwerver. Soms, als hij een torenvalk in de lucht zag staan, of een vreemde vogel boven het eiland zag, moest hij zich bedwingen, om hark of schoffel niet neer te gooien en, rats, naar het heerlijke oord te verdwijnen. Maar hij was een dapper kereltje, dat de zorgen leerde dragen. Ja, op z'n tiende jaar is Jaapje Jaap geworden.

II

BANGE AVONTUREN

Toen Jaap twaalf jaar was, was hij een stevige knaap, een flinke steun voor z'n grootmoeder. In z'n vrije tijd bediende hij het sluisje en verzorgde de molens. Hij deed dat werk graag. Het water in de polder stond nog geen halve centimeter boven peil, of hij legde de zeilen op de wieken en keek met genoeg toe, hoe de grote molen als een donkere reus, zoevend en kreunend, z'n arbeid begon en kubieke meter na kubieke meter het water oppompte. Een enkele maal, bij hoge waterstand, moest ook de kleine molen te werk worden gesteld en die maalde dan met z'n korte armen dapper met z'n grote broer mee. Ook het schutten¹⁾ van melkpramen en vooral van een jachtje vond Jaap prettig. Jammer, dat het sluisje zo klein was, dat er geen grote schepen door konden.

Jaap voelde zich een hele kerel, als hij dat grotemannenwerk deed. Toch was hij nog maar een jongen en 't gebeurde wel eens, dat hij het een of ander vergat of niet precies deed. Dan herstelde grootmoe, die hem geregeld controleerde, de fout. Dat vond Jaap dan wel vervelend, en hij nam zich voor, zoiets niet voor de tweede maal te verzuimen.

„Zorg dat je werk in de puntjes is, jongen,” zei grootmoe eens. „Want zie je, 't kon wel eens zijn, dat het polderbestuur me te oud ging vinden voor deze post. Ik ben al over de zestig, moet je denken.”

Waarom grootmoe dat juist nu zei, begreep Jaap wel. De heemraad, dat was de voorzitter van het polderbestuur, was gestorven. Hij had altijd goed met Hanna kunnen opschieten en hij had wel eens gezegd: „Laten we hopen, Hanna, dat je gezond mag blijven, tot de jongen groot genoeg is om je werk over te nemen.” Maar nu was er een nieuwe heemraad gekomen en 't was zeer wel mogelijk, dat deze niet zo goemoedelijk

¹ Schutten = schepen door een sluis laten.

was als de vorige. Het was een zwager van Boller, Hanna's buurman. Die Bollers waren geen aangename mensen en vooral Dirk, een jonge man van twintig jaar, vond Jaap een onprettige kerel. 't Was een eerste klas stroper, niets deed hij liever dan vogels schieten of vangen.

Jaap begreep wel, dat hij nu met dubbele ernst z'n werk moest doen, elke ongeregeldeheid kon op de boerderij van Boller, die vlak achter de kleine molen lag, worden opgemerkt en misschien wel worden overgebrieft naar de heemraad.

Overigens was er geen reden tot overdreven ongerustheid, immers het werk bij molens en sluis was niet zwaar. Eigenlijk kon grootmoe het nog best alleen af, vooral in de zomer, als de molens in tijden niet draaiden en de sluis, wegens gering verschil in waterstand, wel door een kind kon worden bediend. De vrije middagen kon Jaap dan besteden aan speurtochten in de omtrek samen met z'n nieuwe vriend, Rudi van de notaris.

Voor Rudi was het erf met sluisje en molens een heerlijkheid. Hij had tot voor kort in een grote stad gewoond en had nooit kunnen dromen, dat het buitenleven zoveel gelegenheid bood voor fijne spelen.

Jaap vond in het deftige huis van notaris Staal en de daarbij behorende grote tuin een gastvrij oord en menig uur bracht hij er door met Rudi en diens vrolijke zusje Els. Maar de grond van de hechte vriendschap der jongens lag wel in het feit, dat Rudi een even groot dierenvriend bleek te zijn als Jaap. Vroeger was hij nooit in de gelegenheid geweest ontdekkingstochten te doen in de vrije natuur, maar hier in dit land van water, riet en eilandjes kon hij z'n hart ophalen. Uitstekend kwam de jongens Rudi's kano te pas; ze konden nu plekken bezoeken, die anders buiten hun bereik hadden gelegen.

Zo ging er voor Rudi een nieuwe wereld open. In 't begin had hij groot respect voor Jaap, die zoveel van vogels en hun gedragingen afwist. Maar al gauw was ook hij goed thuis in die wondere wereld. Z'n geduld in het bespieden der dieren deed voor dat van Jaap niet onder. Soms zaten ze achter een oud molenzeil, dat ze vlak bij een karkietennest hadden gespannen, een half uur lang door een paar gaatjes naar het gebeuren in het nest te kijken. Wat was het leuk, de diertjes met hun ranke vlugge pootjes langs de rietstengels te zien klauteren, ze gade te slaan, als ze een insect in de gapende snaveltjes van de jongen staken! Het was opwindend, vlak voor je het moedertje met de blinkende kraaloojjes te zien hippen, recht op je af te zien komen, bang te denken: nu ontdekt ze ons, maar dan op

nog geen halve meter afstands waar te nemen, hoe het beestje een tor te pakken kreeg en met een tevreden geluidje weer naar de kleintjes sprong. Je ging van de diertjes houden als van je eigen kanarie.

Hoe verontwaardigd waren ze dan ook, toen ze op zekere dag een vogelnet vonden, dat kunstig was opgesteld en zeker al gauw slachtoffers zou maken onder de arme beestjes.

Een vogelnet op hùn eiland, zulk moordtuig in hun koninkrijk! „Da's van Dirk Boller,” zei Jaap, „vast en zeker.”

„We zullen hem helpen,” zei Rudi en sloeg tegen een dunne draad, die het net overeind hield. Zzzt — daar lag het al.

De jongens lachten om de verrijdeling van het plan van de stroper, maar er bleef toch ongerustheid in hun hart: hoe vaak kon die nare kerel hier een prooi bemachtigen, zonder dat zij het konden verhoeden!

„Elke dag naar 't eiland gaan,” meende Jaap, „als hij telkens een gevallen net vindt, zonder merels of lijsters, zal hij het op den duur wel zat worden.”

Ja, dat vond Rudi ook de enige oplossing en nu eens maakte de een, dan weer de ander een reisje naar het eiland om de stroper te dwarsbomen in z'n wrede plannen.

„Rudi, jongen, laten we voorzichtig zijn, hoor,” zei Jaap op een dag, „want als hij ons betrapt, zijn we nog niet gelukkig.”

Rudi keek wat vreemd; hij bemerkte, dat er in Jaaps stem een grote ongerustheid klonk.

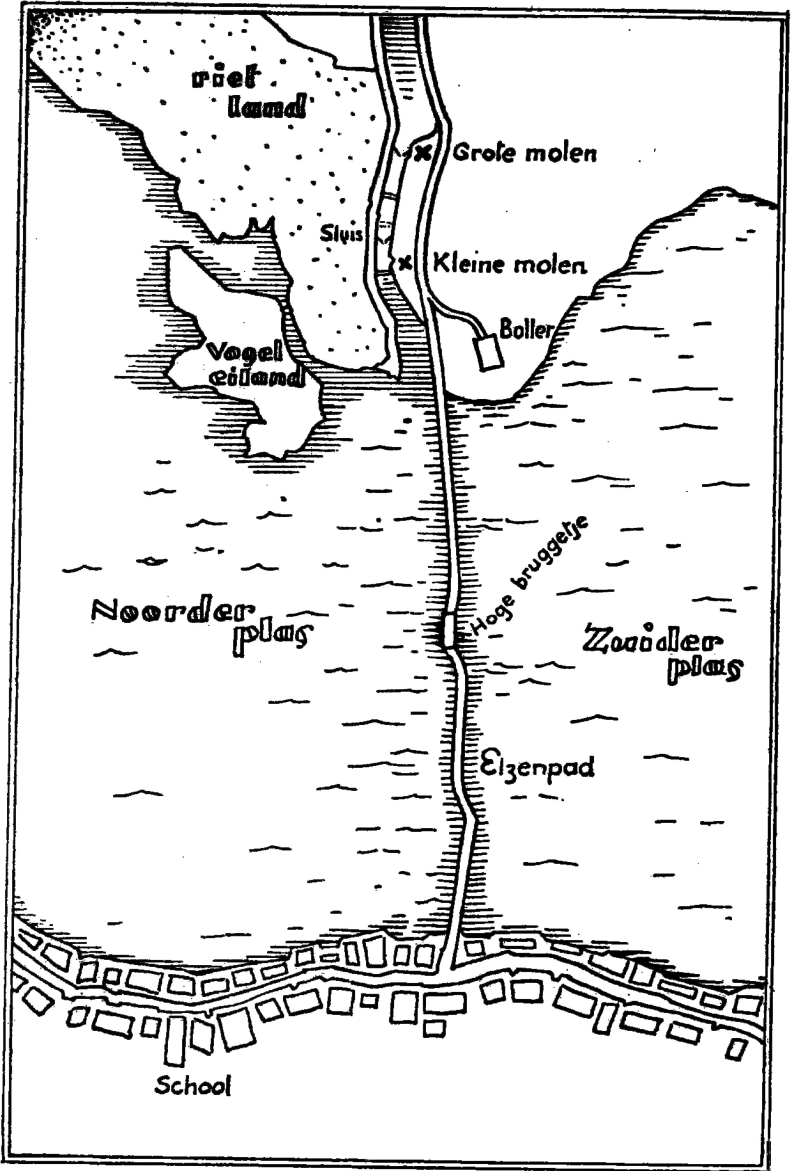
„O, het is zo'n valse kerel,” vervolgde Jaap. „Gister ranselde hij z'n hond af, dat het dier niet wist, waar het kruipen moest. Grootmoe zag het en ze zei: „Foei Dirk, zo'n arm schepsel.” Maar hij lachte haar in haar gezicht uit en snauwde: „Bemoei je met je eigen zaken. Kijk naar je molen, die piepte gister als een rat, omdat je hem niet gesmeerd hebt.”

„Was dat waar?” vroeg Rudi.

„Welnee, dat loog hij.”

Jaap vertelde er niet bij, dat Dirk bedreigd had: „'k Zal het eens tegen de heemraad zeggen, dan zal je meteen weten, dat je genoeg te doen hebt met je eigen spullen, voor je jezelf met een ander bemoeit.”

Grootmoe was daar erg van geschrokken. Ze had al eens horen fluisteren, dat Dirk hoopte haar opvolger te worden op de sluis, maar ze had het niet willen geloven. Nu had ze tegen Jaap gezegd: „Jongens, laten we zorgen, dat hij nooit reden kan vinden, om iets verkeerd van ons te vertellen.”

Al zevenmaal hadden de vrienden het net van Dirk Boller laten vallen en een keer hadden ze het gevonden met een merel er onder. Toen hadden ze natuurlijk het tegengestelde gedaan en het diertje was weggefladderd.

Dat gaf hun een grote voldoening en diezelfde avond wilden ze weer in het rietveld verdwijnen om hun dierenlievend werk te gaan doen, toen juist de veldwachter aan kwam fietsen.

Rudi greep Jaap bij z'n kiel en fluisterde: „Wacht effen, de veldwachter.”

Alsof hij een snode daad in de zin had, die hem op een maand gevang kon komen te staan, sprong Jaap bij Rudi's waarschuwing terug en bleef als aan de grond genageld staan. De veldwachter keek de jongens eens onderzoekend aan; ze deden wel wat verdacht, maar hij reed toch zonder vragen verder. Pas toen de man uit het gezicht verdwenen was, waagden ze zich in 't rietveld.

Weldra was het eiland bereikt en zochten ze de bewuste plaats weer op. Jawel hoor, het net stond weer uitgezet.

„Krijgt die kerel er nou nooit genoeg van?” vroeg Rudi.

„'k Wou dat hij de moed eens opgaf.”

„Ach jô, wie weet hoeveel vogels hij al gevangen heeft, wij laten het net wel telkens vallen, maar 't is best mogelijk, dat hij tussendoor al verschillende beestjes te pakken heeft gekregen.”

„Ja, da's waar, daar heb ik nog niet aan gedacht, maar vanavond heeft hij dan toch niks,” grijnsde Rudi en sloeg tegelijk tegen de garendraad. „Zzzt,” zei het net en daalde op het gras.

„Stil 'sl'” schrok Jaap, „hoor ik wat?”

In het rietveld ritselde het of er iemand door liep.

De jongens keken elkaar ongerust aan.

„Misschien de veldwachter,” fluisterde Rudi, „die vertrouwt ons niet, hij keek al zo vreemd.”

Het geschuifel kwam nader. Ineengedoken, tussen het riet door loerend, stonden de knapen met kloppend hart er naar te raden, wie zich daar aan de overzij van de watergang zou vertonen.

„Laat ons het eiland oplopen en ons verstoppen,” ried Jaap. Inderdaad leek het vrij sullig, om hier te blijven staan wachten, tot het hun belager zou believe hen te overvallen. Juist wilden ze zich omkeren, toen ze tussen het riet door het ronde blozende hoofd van Dirk Boller zagen. Hij had een geweer over de schouder en droeg een lange polsstok in de hand.

De schrik sloeg de jongens om het hart, verbijsterd bleven ze een seconde staan, toen maakten ze, dat ze wegkwamen. Maar

hun vlucht kon niet zo geruisloos zijn, dat ze Dirk geheel zou ontgaan. Hij hoorde het geritsel en begreep, doorgewinterde stroper als hij was, dat dit niet door een reiger of roerdomp veroorzaakt werd. En daar hij bij z'n gevallen net toch al kwade vermoedens had gekregen, flitste het door zijn hoofd: daar heb ik de rekel, die me dwarsboomt. Snel liep hij naar de watergang, sprong er over, liet, om vlugger voort te kunnen maken, z'n polsstok liggen en baande zich een weg door het riet aan de zoom van het eiland. Met een oogopslag zag hij: weer ligt het net plat, zonder vogel. Even keek hij om zich heen, of er ook iets van een mens te bespeuren was, maar het eiland was dicht begroeid en gaf naar geen enkele kant vrij uitzicht. Hij stond stil, luisterde, maar geen geritsel was meer te horen. Zou hij zich vergist hebben? Hij meende vast, dat er iemand in de buurt moest zijn en begon dus een speurtocht over het eiland.

Intussen zaten de jongens onder een berkestruik angstig te wachten, of ze door Boller achtervolgd zouden worden. Ze hoopten maar, dat hij hun aanwezigheid niet bemerkte had. Ze wachtten en wachtten, durfden geen woord te wisselen. Na een minuut of vijf ging hun grootste onrust over: ze hoorden of zagen niemand.

„Hij heeft het niet gehoord, denk ik,” fluisterde Jaap.

„Nee, anders was hij ons vast achterna gekomen,” zei Rudi. Een poosje zwegen ze.

„Hij zal alleen maar naar z'n net gaan kijken, want je hoort niks,” veronderstelde Rudi weer.

„Ik hoop het. Dan zet hij het natuurlijk weer uit.”

„Ja,” lachte Rudi, hij werd al weer moediger, „ja, en dan goien wij het achter z'n hielen weer neer.”

„Wanneer?” vroeg Jaap, „wie weet hoe lang we hier nog moeten...” Hij hield z'n woord in. Hoorde hij wat? Ja... Ze sperden hun ogen open en luisterden met ingehouden adem. Voetgeschuifel door het gras, geruis langs de struiken. Ze doken ineen, de jongens. Hun harten klopten hoorbaar.

Daar kwam het geritsel gevaarlijk nader en tegelijk zagen ze twee zware waterlaarzen aankomen, recht op het berkenbosje af. Dirks bovenlijf konden ze niet zien. Maar in z'n hand droeg hij het geweer. Ze verstijfden van schrik en grepen elkaar onwillekeurig vast.

„De schelm,” hoorden ze Boller brommen, „de schelm, as ik 'm zie lopen, schiet ik 'm voor de poten.”

Hu! Het bloed stolde de jongens in de aderen. Ze vermoedden

wel dat Dirk een schurk was, tot alles in staat, maar uit z'n eigen mond en juist nu die dreiging te horen, deed hun een waas voor de ogen komen. Het duizelde hun. Vlak bij de struik bleven de waterlaarzen staan, maakten aanstalten om links te gaan, maar keerden toen naar rechts. Het geweer schuifelde langs de bladeren van hun schuilplaats.

Een grote verlichting was het, toen ze bemerkten, dat de stroper doorliep. Angstig luisterend hoorden ze de voetstappen verdwijnen. Toen fluisterde Jaap, Rudi bij de arm nemend: „We moeten weg, van die kant van het eiland kan hij maar langs één paadje terugkomen en dat is juist langs hier.”

„Nee jô, als hij ons hoort,” zei Rudi, „de schurk schiet ons neer.”

„Ja maar, als hij terugkomt, kijkt hij misschien onder de struik, kom mee, ik blijf niet zitten, ik durf niet.”

Rudi begreep ook, dat hier blijven een groot gevaar opleverde. Voetje voor voetje slopen de jongens weg, doodsbeangst dat een tak zou kraken. Nu, in het spelletje, zich onhoorbaar over het eiland te bewegen, waren ze wel geoefend. Alleen maar, 't was op 't ogenblik geen spelletje of leuke beetnemerij van de een of andere vogel, maar bange ernst.

Toen gebeurde plots het vreselijke. Vlak voor Jaaps voeten klapwiekte een eend omhoog. Het dier had de jongens niet aan horen komen en was opgeschrikt. Het vloog Rudi bijna tegen het gezicht. Beide jongens, in angstige spanning als ze voortslopen, uitten een kreet. Enkele seconden daarna knalde er een schot. De arme jongens stieten een gil uit en renden vooruit. Voor hun voeten viel vleugelklapperend de eend. Maar ze hadden nu geen tijd om zich met een stervend dier te bemoeien. Ze ijlden, sprongen, schoten vooruit. Achter zich hoorden ze een wild geruis en zware laarzen romden dof op de veenachtige bodem. Dirk Boller, die begreep een dubbele vangst te kunnen doen, zette de knapen achterna. Zien deed hij ze niet, maar hun gillen gaf hem duidelijk genoeg de richting aan, waar hij ze moest zoeken.

„Sta stil,” brulde hij, „of ik schiet je neer.”

En inderdaad pats-kletste een tweede schot over het eiland. Weer stieten de jongens een schreeuw uit. Maar ze dachten er niet aan te blijven staan. De dood zat hen op de hielen! Het vreedzame eiland was een oord van verschrikking voor ze geworden. Ze snelden door struiken en bosjes, door modder en plassen vooruit, weg van die ontzettende dreiging. Daar be-

reikten ze de rietkraag. Ze stoven er doorheen en zonder zich een ogenblik te bedenken, sprongen beiden tegelijk over de brede watergang. Er in of er over, droog of nat, dat deerde hun niet; maar de angst gaf hun vleugels: ze kwamen aan de overzij in het ondiepe water terecht, dat hoog opspatte, hun kleren kletsnat maakte. Wat gaf het! Ze schoten het rietveld in, gleden uit, vielen, sprongen op en renden in wilde vlucht verder. Het riet ruiste om hen zo sterk, dat ze niet konden horen, of ze nog achtervolgd werden. In een woeste vaart stormden ze het dijkje op, snelden naar de sluis, vlogen de kleine molen in en lieten zich buiten adem op een hoop hakhout neervallen. De eerste vijf minuten konden ze geen stom woord uitbrengen. Doodop zaten ze naar lucht te snakken. Rudi was de eerste die sprak:

„Wat een schurk!“ barstte hij ontzet uit.

„Heb ik het niet gezegd?“ zei Jaap en begon meteen te snikken, „hij zou je voor z'n voeten neerschieten.“

„Wat een schurk! Wat een schurk!“ was al wat Rudi kon zeggen.

Weer zaten ze een poos zwijgend naast elkaar, nog telkens diep zuchtend. Tot Rudi eindelijk opschrok: „Maar jô, ik moet naar huis, straks wordt het donker.“

Dat gaf nieuwe zorg. Stel je voor, dat hij onderweg de stroper eens tegenkwam!

„Hij weet toch niet, dat wij het waren, hij heeft ons niet gezien, geloof ik,“ zei Jaap.

„Nee, misschien niet, maar . . .“

„Weet je wat, wacht even.“ Jaap klom de trap op en speurde

door het molenraampje, dat uitzicht gaf over de plas en 't eiland.

„Niks te zien, hoor, ja toch; zeg, hij loopt in de tuin achter z'n huis. Als je dadelijk weggaat, ziet hij je niet.”

De vrienden namen afscheid. Rudi haastte zich naar huis en Jaap bleef hem door het raampje nakijken. Gelukkig! Dirk Boller bleef in de tuin, dus kon Rudi ongezien z'n huis passeren.

III

DE VELDWACHTER

De volgende morgen, terwijl Jaap bezig was een paar melkpramen te schutten, kwam de veldwachter op hem af. Jaap verbleekte, toen hij de man zag. Wat moest die hier? Zou Dirk Boller het aangegeven hebben? Maar nee, dat zou al te dwaas zijn, hijzelf was aan het stropen geweest en was dus strafbaar. Rustig bleef de veldwachter naar het schutten staan kijken, maakte een praatje met de melkknecht, zodat Jaap al wat gerustgesteld was; hij komt hier zeker maar eens kijken, dacht hij. Pas toen de schuiten een eindje weg waren en Jaap de molen binnen wou gaan, wenkte de veldwachter hem.

„Zeg er 's, vriendje, wat moesten jullie gister bij 't rietveld?”

„We gingen naar 't Vogeleiland, veldwachter.”

„Zo, en wat voor zaken had je daar?”

„We gaan er wel meer naar toe, 't is daar zo leuk.”

„Hml zo, is het daar zo leuk?”

De veldwachter zweeg een ogenblik. Door Jaaps hoofd stormden allerlei gedachten als: zou het eigenlijk verboden zijn? Zou de rietsnijder niet meer willen hebben, dat ze door het riet liepen? Zou Dirk Boller het toch aangegeven hebben?

„Ik wou je eens vragen,” ging de veldwachter op gedempte maar strenge toon verder, „hebben jullie ook horen schieten?” Jaap ontstelde. Even wachtte hij; als hij daar op inging, kwam de hele geschiedenis op de proppen.

„Nou?” drong de veldwachter aan, „vertel maar eens op, ik zie wel, dat je er meer van weet.”

Jaap zou juist aarzelend beginnen, toen z'n grootmoe enigszins onthutst naar buiten kwam.

„Wat is er, Rammers?” vroeg ze zenuwachtig, „toch geen narigheid, hoop ik?”

Jaap had haar het hele verhaal verteld gisteravond. Ze was wel erg onder de indruk geweest van de ongehoorde brutotheid van

Dirk Boller, maar ze had Jaap toch op 't hart gedrukt, er met niemand over te spreken: ze vreesde een conflict met de familie Boller en dat kon haar meer kwaad dan goed doen.

„Och nee, Hanna, niks bijzonders hoor, ik wou maar eens vragen; maar laten we liever naar binnen gaan, niemand heeft er mee nodig.”

Ze stapten de woning binnen.

„Aardig toch, zo'n molenhuis,” zei de veldwachter, blijkbaar om het vrouwtje wat gerust te stellen.

„Ja, een mooi kamertje, hè, blijft de veldwachter ook een kommetje koffie?”

„Ja, laat ik dat doen, oude vrouwtjes zijn altijd een beetje zenuwachtig, als ze iemand van 't gerecht zien, en om het nou maar heel gemoedelijk te doen, drinken we er een kop koffie bij.”

Hanna schonk in, het straaltje bibberde toch een beetje.

„Nee, ik zal je zeggen, Hanna, ik vroeg zojuist aan de jongen, of hij gister ook had horen schieten.”

Een gulp koffie kwam naast het kopje terecht: daar had je het toch, schrok Hanna.

„Och, och, nou mors ik,” zei ze nerveus.

De veldwachter deed, of hij het niet merkte en wendde zich tot Jaap: „Nou vent, vertel er eens op, jij had het gehoord zei je, hè?”

„Ja,” gaf Jaap dadelijk toe.

„En weet je misschien ook, wie er schoot?”

Jaap weifelde; hij keek z'n grootmoeder eens aan.

Midden op tafel zette Hanna de koffiepot neer, legde beide handen op de arm van Rammers en vroeg smekend: „Och veldwachter, zou je 't maar niet zo laten, zie je... ik vind... ik wou... 't is zo erg vervelend.”

Rammers keek verwonderd op.

„Maar wat is er dan toch, weet je er ook van af?”

„Ja maar, zie je... och:... ik vind het... zie je, 'k zal 't maar vertellen... maar veldwachter...”

„Misschien is 't beter dat Jaap het vertelt.” De man begreep, dat hij uit Hanna's verhaal niet veel wijzer zou worden.

Toen kwam het relaas van Jaap. Hij vertelde alles, van het net, van de vogels, van hun vlucht en van de geschoten eend en ook van de bedreiging, die gevolgd werd door het tweede schot.

„Dat is toch verregaand, dat zou ik toch wel...” Rammers hield z'n woorden in, bevreesd voor een nieuw onaangenaam gezeur met het vrouwtje. Hij stond op.

„Nou, dat is me een fraaie geschiedenis,” zei hij. „Je had beter gedaan, het mij te vertellen van die vogelvangerij, dan had ik er wel een eind aan gemaakt, en dan waren er zulke spektakels niet gebeurd. Nou mensen, het beste hoor, ik weet het mijne.”

Druk pratend, om 't vrouwtje niet aan 't woord te laten, stapte hij naar buiten, kreeg z'n fiets en verdween.

Hanna zakte op een stoel. „Och, och, als hij daar maar geen werk van maakt,” zuchtte ze.

„Hij gaat niet naar Boller, grootmoe, hij fietst door,” stelde Jaap haar gerust, door een raampje de veldwachter nakijkend.

„Gelukkig, o gelukkig maar! Jongen, wat zouden we er een narigheid van kunnen krijgen. Ach, ik hoop toch zo, dat hij er geen werk van maakt.”

Maar de veldwachter maakte er wel werk van. Zelf had hij zich al voorgenomen de zaak aan te pakken, alleen de gedachte aan het zenuwachtige vrouwtje weerhield hem nog om het dadelijk te doen. Maar in het dorp ontmoette hij de notaris, die hem aanhield. Rudi had thuis het gebeurde verteld en z'n vader was zo gebelgd over het schurkachtige gedrag van de stroper, dat hij naar de veldwachter gestapt was. Hij wilde die het verhaal gaan vertellen, maar merkte, dat hij er alles van wist.

„Nou,” zei hij toornig, „dan hoop ik, dat je die rekel eens een behoorlijke kool stooft.” Met die woorden ging hij weg.

Er zat dus voor Rammers niets anders op, dan Dirk Boller met een bezoek te gaan vereren. „Trouwens, zoiets kon je toch niet laten lopen,” meende hij, „nee hoor, dat misje moet maar een staartje hebben,” en hij stapte weer op z'n fiets.

„Dirk thuis?” vroeg hij kort aan vrouw Boller.

„Dirk? Ja, die is achter, er is toch niets aan de hand, hoop ik?”

„Nee moeder, houd je maar kalm hoor, maar 'k wou hem toch wel een ogenblik spreken.” Meteen liep hij 't huis om en riep Dirk toe in de schuur even bij hem te komen. Die keek niet zo heel vrolijk, want hij vermoedde, dat de schoten van gister wel de oorzaak van dit bezoek konden zijn.

De veldwachter keek hem een poos vorsend aan en zei toen strak: „Vertel jij me eens precies over je ontmoeting met die twee jongens gister.”

Dirk probeerde verwonderd te kijken.

„Welke jongens bedoelt u?”

„Dat weet je evengoed als ik, maar 'k zal je een handje helpen; ik bedoel Jaap van hiernaast en Rudi van de notaris.”

Dirk weifelde een ogenblik. Zouden zij die schelmen geweest

zijn, die z'n netten telkens omgooiden? Maar hij hield zich goed en zei: „Die heb ik bij m'n weten niet gezien gisteren.”

„Ach neel!” grijnsde de veldwachter, „kom, laat ik het je dan maar eens vertellen,” en tot Dirks verbazing verhaalde hij hem haarfijn het voorgevallene.

Daar is moeilijk ontkomen aan, dacht de stroper. Toch wilde hij nog tegenspreken.

„Hou je mond,” zei Rammers streng, „zoëven wou je niet spreken, nu mag je niet. Als je één woord van het relaas ontkent, sla ik je de handboeien aan en je gaat mee.”

Dirk keek naar de grond en zweeg. Rammers zag duidelijk, dat al, wat Jaap gezegd had, volkomen waar was.

Hij wachtte een minuut. Toen vervolgde hij: „En nou weet ik maar één ding, dat jou uit de gevangenis kan houden, want met boete koop je dit niet af, maak je dat niet wijs.”

Dirk was wel niet voor een klein geruchtje vervaard, maar nu zat hij toch niet weinig in angst. De gevangenis! Heel kleintjes vroeg hij: „En wat is dat?”

„Jij gaat naar de mensen toe en vraagt of ze asjeblijft van rechtsvervolging willen afzien. Dat wil niet zeggen, dat je er overigens helemaal zonder kleerscheuren af zult komen. Voor je stroperij krijg je een bekeuring. Die zal je wel een tientje kosten en je geweer neem ik in beslag, ga dat maar dadelijk halen.”

Dirk had geen woord terug te zeggen. Hij klom op de schuurzolder en kwam met het geweer terug.

„Mooi zo,” zei de veldwachter, „nou, ik heb weinig meer te zeggen. Als morgenavond de notaris en je buurvrouw niet bij me geweest zijn om te zeggen, dat ze van een rechtsvervolging afzien, gaat er onmiddellijk een proces-verbaal naar de stad, waarin ik je aanklaag van bedreiging en poging tot doodslag. Gegroet.”

En zonder verder naar de geslagen stroper om te zien, verdween de veldwachter.

De volgende middag kreeg hij een telefoontje van de notaris, dat hij de zaak maar zo laten moest en een half uur later een briefje van Hanna met dezelfde mededeling.

Een maand later kreeg Dirk bij een rechtszitting tien gulden boete voor stroperij. Daarmee was de zaak tussen hem en het gerecht af, maar in geen geval tussen hem en Jaap en diens grootmoeder.

O! dat hij daar bij die twee om vergeving had moeten vragen! Hij, de onafhankelijke Dirk Boller, vergeving moeten vragen

aan een oud veracht wijf! Aan een aap van een jongen! Nee,
dat was te veel! En dat hij dan nog vriendelijk moest bedanken
en doen, of hij blij was met hun vergevingsgezindheid! Nee,
nooit, nooit vergat hij het! Eens zouden ze het terugkrijgen!
Wanneer en hoe, dat wist hij nog niet, maar betaald zetten zou
hij het hun, vast en zeker!

IV

DROEVE HERINNERINGEN

Jaap stond voor het bovenraampje van de kleine molen. De najaarsbuien dreven over de plassen, Tegen de zwarte wolkenmassa's zag hij honderden Kievieten met hun witte borst en buik afsteken. Onrust, allemaal onrust, weg wilden ze nu uit dit land, dat eens zo mooi was.

Zonder dat Jaap het zich bewust was, kwam er een mistroostig eenzaam gevoel over hem. Hoor die wind eens bulderen! De molens kraakten en knarsten. Hun wieken veegden in ijzende vaart achter elkaar aan.

Er mocht wel een zeiltje af, dacht Jaap, dat gaat te gek. Maar hoe krijg ik ze stil? Als ik er bij zo'n windvlaag de rem opzet, dan stuift de rook van de balken en de as. Bij zo'n razende molen voelde hij zich nog klein; hij was als een boerenjongetje, dat een steigere woeste hengst in bedwang moest houden. Een poosje wachten maar, tot de wind wat bedaart en dan gauw de zeilen er af halen, besloot hij.

„Zeg, komt die sluis nog ooit open, of moet ik het zelf maar doen,” hoorde hij beneden in de molen een stem vol driftige ergernis roepen.

't Was Dirk Boller, die een melkschuit wilde laten schutten. Jaap schrok; dat hij ook totaal vergeten was op de sluis te letten!

„Ik sta daar m'n keel hees te schreeuwen en krijg geen asem terug,” zei Boller nijdig.

„Ik hoorde je niet,” verontschuldigde Jaap zich.

„Hoorde je niet, hoorde je niet! Is het soms zo, dat ieder, die hier geschut wil worden, jou eerst wakker moet brullen? En waar blijft dat oude wijf? 't Is toch haar werk, jij bent nog maar een boomaap.”

Jaap was deels gegriefd over de onbeschaamdheid waarmee die knul over z'n grootmoeder sprak, deels verlegen om de waarheid, die in z'n woorden lag. Hij wou wat terugzeggen, maar

Dirk snauwde: „Toe, schiet op, denk je, dat ik me voor m'n plezier laat nat regenen?”

Jaap rende door de zwiepende vlagen naar z'n werk, zonder een jas aan te trekken. Dirk bleef in de molen schuilen, tot de sluisdeur open was. Toen duwde hij de praam het kolkje in en scheppte een geniepig vermaak in het sloven van de jongen, die in z'n zenuwachtige haast onhandig deed.

„Je moet nog veel leren, hoor,” spotte Dirk.

Jaap maakte zich boos, maar hield z'n woorden, die hij al gereed had, in.

Bij het optrekken van de spuischuif vergat hij de pal om te leggen, of eigenlijk gunde hij zich de tijd er niet voor. Maar door de gladheid van het handvat schoot hem halverwegen het rad uit de handen. De schuif ratelde naar beneden en Jaap moest achteruitspringen om geen klap van het wiel te krijgen.

„Wat een ezell!” hoonde Dirk, en met een gemaakte zucht: „ja, dat heb je er van, als je kinderen mannenwerk laat doen.”

Nog hield Jaap zich in, beschaamd om z'n onhandigheid, maar inwendig kookte hij. Hij voelde heel goed, dat het Boller er om te doen was, hem te treiteren.

Woest zoefde opeens een windvlaag langs de molens. De wieken kraakten, zetten een wilde rondejacht in, de pompen knoerpten en de assen piepten.

„Hoor eens aan!” sarde Dirk, „knulletje, daar staat toch veel te veel zeil op!”

„Gaat dat jou aan?” viel Jaap driftig uit, nu de kerel zich bemoeide met iets, waar hij totaal niets mee te maken had.

„Nee, mij niet, wurm, maar het polderbestuur toch wel, hè! Zet maar zo'n brutale bek niet op, anders zal ik de heemraad eens inlichten over jullie goeie zorgen.”

Jaap schrok bij die bedreiging. Toch was het hem onmogelijk z'n mond te houden.

„Ja, verrader spelen, zou je wel willen, hè!”

„Verrader! verrader! noem je dat verraden als ik het polderbestuur een tip geef over de schandelijke nalatigheid, waarmee hier de boel behandeld wordt? Over verrader gesproken, wat ben jij dan, als je me bij de politie aan gaat brengen, omdat ik een eend schiet?”

„Ik heb je niet aangebracht, de veldwachter is zelf naar ons toegekomen. En het ging ook niet over die eend, maar jij wou ons neerschieten. Als grootmoeder niet voor je gepleit had, had je nou nog in de gevangenis gezeten.”

„In de gevangenis!” spotte Dirk, „in de gevangenis! om het

neerhalen van een wilde eend! Nee, waar je voor in de bajes ¹⁾ komt, dat weet je grootmoeder beter van die mooie oom van jou, die heeft een half jaar gebromd." ²⁾

„Hè?" schok Jaap, „oom Ko? Dat lieg je!"

„Ja," hoonde Boller, „dat zal je vrome opoe je wel niet verteld hebben." En lachend in z'n vuistje, omdat hij de knaap getroffen had, zei hij: „En schiet nou maar op, ik wou wel eens verder, wat sta ik hier eigenlijk m'n woorden vuil te maken aan zo'n kleine aap."

Werktuiglijk trok Jaap de tweede sluisdeur open. Geen woord zei hij meer, want in hem was het vreselijk vermoeden, dat Dirk de waarheid had gezegd.

„Die mooie oom van jou," die woorden bonsden maar in z'n hoofd. „Die mooie oom van jou heeft een half jaar gebromd."

Toen Dirk weg was, liep hij terug naar de kleine molen. Hij hulverde, want hij was doornat.

De wind was nu bedaard voor een ogenblik en de regen had opgehouden. Maar Jaap dacht niet meer aan de wiekzeilen. Hij stond in de deuropening te turen over de wijde landen. De luchten waren zwart van najaarsdreiging. Even boven de horizon was een nauwe spleet in de wolkgevaarten, daar zag je de gloed van de zon als van een rode oven door branden. Jaap keek er naar als naar iets, dat hem bang maakte.

„'t Lijkt wel of de hemel in brand staat," zei hij half hardop. Maar z'n gedachten waren toch met iets anders bezig, want dadelijk daarop fluisterde hij: „Die mooie oom van jou."

't Was heel stil in het kamertje. Tine sliep al. Grootmoe stopte een kous en Jaap zat stil voor zich uit te staren.

„Zou je maar niet naar bed gaan, vent? Je bent zo nat geweest, 't is goed voor je onder de warme wol."

„Ja," zei Jaap, maar hij bleef zitten.

Grootmoe stopte weer zwiggend door.

„Grootmoe."

„Ja jongen."

„Grootmoe, is het waar van . . . van oom Ko?"

Hanna hoorde de onrust in z'n stem. Ze keek hem onderzoekend over haar bril aan.

„Van oom Ko? Wat bedoel je?" Maar 't was of ze voelde, wat de knaap wou vragen. Haar stem beefde.

„Heeft oom Ko in de gevangenis gezeten?"

¹ Gevangenis.

² In 't gevang gezeten.

Ze schrok toch van z'n woorden. Ze keek hem strak aan, en zweeg lang. Toen vroeg ze zacht:

„Wie heeft je dat gezegd?”

„Dirk Boller.”

„Zo, heeft hij daar plezier in gehad, om je dat te vertellen?”

Weer zweeg ze, maar Jaap bleef haar aanzien, wachtend op antwoord.

„Ja jongen,” zei ze toen, „Dirk Boller heeft de waarheid gezegd.”

„Waarvoor dan, grootmoe?” Jaaps stem klonk dof in bang verwachten.

„Heeft hij je dat niet verteld?”

„Nee.”

Weer hing de stilte in het kamertje.

Eindelijk begon Hanna: „Ik vond het nog niet nodig, het je te vertellen. Maar nu een ander me voor geweest is, spijt het me, dat ik er nooit met je over gepraat heb.”

„Je oom,” hervatte ze, na even nagedacht te hebben, „heeft ons heel veel verdriet gedaan. Hij heeft een slecht leven geleid, hij heeft in de gevangenis gezeten en hij is vloekend weggegaan... de wereld in.”

De handen van het oude vrouwtje zakten in haar schoot. Ze keek strak in het lamplicht, lange tijd. Toen schudde ze haar hoofd en twee grote tranen vulden haar ogen.

Jaap zag haar strak aan. Hij bewoog niet.

Na geruime tijd voor zich uit te hebben gestaard, ging grootmoe verder:

„Ik zal je nu alles vertellen, maar . . . maar . . .“ ze snikte . . . „maar het is zo droevig.“

In andere omstandigheden zou Jaap zeker z'n arm om z'n grootmoeder geslagen hebben en getracht hebben haar te troosten.

Nu zat hij als lam op z'n stoel haar aan te kijken, angstig voor wat komen ging.

„Je oom . . . ik zal maar bij het begin beginnen, je oom was als baby het liefste kind, dat ik ooit gezien heb. In z'n wiegje deed hij niet anders dan glimlachen, tevreden lachen. En hij keek je zo diep aan, dat je er telkens warm van werd.

En als knaapje bleef hij hetzelfde schattige kereltje. Och, wat hij afgebabbelde heeft tegen je grootvader en tegen mij. Altijd hoorde je dat lieve vragende stemmetje. Je vader, die tien jaar ouder was dan hij, was dol op hem. Hij zou voor hem door 't vuur gegaan zijn. Ach! het was zo'n zonnetje in huis. We hebben hem wel wat verwend, maar we hadden daar zelf geen oog voor. Hij was ook zo'n schat van een jongen. Soms dacht ik: dat wordt een vroom kereltje. Hij kon zo echt gemeend zeggen: „Moeder, van jou houd ik vreselijk veel.“ En als ik dan vroeg: „Het meeste van de hele wereld?“ schudde hij ernstig z'n zwarte kopje en zei: „Nee, het meeste van de hele wereld houd ik van de Here Jezus.“

Hanna wachtte een poosje en zat in gedachten verzonken. Toen zuchtte ze. „Ja . . .!“ iets wat Jaap haar dikwijls hoorde doen. Ze vervolgde:

„Maar wat is dat alles veranderd. Nee, niet zo dadelijk. Tot z'n tiende jaar is hij wel m'n lief aanhankelijk jongetje gebleven. Toen begon hij minder tegen me te vertellen. Ja, het goede, daar spreekt een kind over, maar het kwade bergt het soms weg, diep in z'n hart. Hij ging graag om met grotere jongens en die hebben hem niet veel goeds geleerd. Toen hij van school was, werd hij leerjongen bij een timmerman. De knechts hadden ook geen goede invloed op hem, maar we hadden daar geen oog voor. Ik zag altijd nog in hem het lieve kereltje van vroeger, dat alleen wat geslotener was geworden, zoals veel jongens op die leeftijd. Later, toen hij zestien of zeventien jaar was, werden je grootvader en ik wel ongerust over z'n ruwe taal. Als we hem daar op wezen, zei hij lachend: „Ach, zo praten alle jongens, ik ben geen schoolkind meer.“

Te laat zijn we er achter gekomen, dat hij door slechte kameraden op het verkeerde pad werd gebracht.

Soms kwam hij laat thuis, maar we merkten toch niets bijzon-

ders aan hem. Als hij een standje kreeg over z'n uitblijven, mompelde hij maar een paar woorden. Later heb ik begrepen, dat hij dan zo weinig mogelijk sprak, omdat hij onder invloed van sterke drank was en dat angstvallig probeerde te verbergen. O! wat zijn we dom geweest! Als ik alles achteraf bekijken, wat hadden we dan anders moeten optreden. Maar 't leek wel, of we blind waren voor z'n afdwalingen.

Toen hij ongeveer twintig jaar was, merkte je grootvader, dat hij café's bezocht. Datzelfde jaar moest hij in dienst. Wat hebben we hem gebeden en gesmeekt, het drinken na te laten. Te laat. In dienst, ver van huis, kon hij doen en laten wat hij wilde. Rijke slechte kameraden hebben hem tot een volslagen dronkaard gemaakt.

Toch was er nog wel met hem te praten. Hij had geen kwade inborst. Als hij vaders zorgen en moeders tranen zag, heeft hij zelfs verschillende keren beterschap beloofd. Maar hij had een slap karakter en voor z'n vrienden was het niet moeilijk, hem mee te lokken. Eens toen hij veel gedronken had, heeft hij met een veldwachter gevochten en de man lelijk verwond. Daar heeft hij een half jaar gevang voor gekregen.

We vonden het verschrikkelijk. Och Jaap, ik durfde niet meer in het dorp te komen, ik dacht dat alle mensen me met de vinger zouden nawijzen.

Toch hoopten we vurig, dat de gevangenis een gezegende invloed op hem mocht hebben en ik heb wel gebeden: „Heer, als hij er door tot inkeer komt, zal ik U nog danken voor deze schande.”

Maar 't is juist andersom uitgekomen. In het gevang is hij stroef en eenzellig geworden. Toen hij weer terug thuis was, sprak hij geen tien woorden per dag tegen ons. Vreselijk was het, hem zo te zien lopen. Je kon alleen maar raden naar wat er in hem omging. Geen goed woord kon je meer aan hem kwijt. Geen antwoord, een nijdig lachje of een snauw kreeg je.

Zoiets is niet uit te houden. 't Is wel verschrikkelijk, dat ik het moet zeggen, maar toen hij na een jaar ons stug meedeelde, dat hij naar Frankrijk ging werken, was het voor je grootvader een soort opluchting.

Ik heb erg geschreid. Hele dagen. Dat zag Ko telkens, maar hij draaide z'n hoofd om of gromde wat.

En toen hij gereed stond om weg te gaan, en je grootvader hem nog eens goed op het hart wilde drukken, dat God overal met hem mee zou gaan en hem overal zou gadeslaan, en dat hij eens rekenschap zou moeten afleggen van al z'n daden, toen grijsde

hij en met een gesmoorde vloek zei hij: „Nou, laat die vrome praatjes maar na, ik red me wel.”

Ik kon hem op dat ogenblik geen kus geven, ik kon het niet. O, Jaap, dat is zo ontzettend, ik heb geen behoorlijk afscheid van hem kunnen nemen.

Zo is hij weggegaan. Nooit heeft hij taal of teken van zich gegeven. Later hebben we van een van z'n vrienden gehoord, dat hij naar Indië was gegaan. Ik weet niet of hij nog leeft, ik hoop het en ik wacht op hem, alle dagen.”

Oude Hanna's stem was gedaald tot een fluistertoon. Meermalen had ze zich tijdens haar verhaal moeten bedwingen, telkens had ze zich hersteld. Maar nu liet ze het hoofd op de tafel zinken en schreide erbarmelijk.

Ook Jaap schreide, maar niet uit medelijden met z'n oom. Bij het laatste deel van grootmoeders verhaal had hij zich zitten ergeren over zoveel ongevoeligheid en slechtheid. Zacht legde hij z'n hand op haar grijze haren en stil bleef hij naast haar staan tot ze uitgesnikt was.

Hij zocht naar woorden om te troosten, maar in z'n boosheid over de slechte oom kon hij er geen vinden.

Hij ging weer op z'n stoel zitten. Lang zwegen ze, ieder bezig met eigen gedachten.

Toen verbrak Jaap de stilte. Er lag een bittere klank in z'n stem: „Maar grootmoe, als oom zo lelijk voor u geweest is, en weggegaan is zonder een vriendelijk woord, waarom, dat begrijp ik niet, waarom wacht u dan nog altijd op hem?”

Oude Hanna keek haar kleinzoon aan met een oneindige liefde in haar ogen en tegelijk diep ernstig.

Jaap voelde iets als schrik. Hij zag haar zitten, haar grijze haren omstraald door het lamplicht; licht boog ze voorover naar hem toe en wachtte, om met tere nadruk haar woorden te zeggen:

„Jaap, op de grootste zondaars wordt het langst gewacht. Vaak keren ze niet terug. Maar als ze weerkomen, is de vreugde hier en bij de engelen ook groter dan de wereld bevatten kan.”

Jaap zweeg, diep geroerd. Hij zag haar aan, eerbiedig. Zoals ze daar zat, leek ze een profetes. Toen hij later een man geworden was en grootmoeder al lang dood was, zag hij haar, telkens als hij haar beeld voor z'n geest wilde roepen, zó zitten.

Langzaam ontspanden zich haar trekken.

Het bleef stil in de kamer. Buiten hilde de wind, jakkerden de vlagen, rolde een verre donder.

Nog eens begon het oude vrouwtje te praten. Maar nu meer voor zichzelf dan tegen Jaap:

„Ik kàn niet geloven, dat al die beelden uit z'n jeugd, al die
lieve woorden en gedachten bij hem dood zijn. . . .

Hij kòmt terug. . . .

Ik zàl wachten. . . .

En ik kàn niet geloven, dat al die gebeden onverhoord zullen
blijven. . . .

Hij kòmt terug. . . .

Ik zàl wachten. . . .”

V

DRIJFIJS

De winter leek vroeg te zullen komen dat jaar. Half december begon het te vriezen. Na een week lagen de plassen dicht. Maar juist toen de eerste schaatsenrijders op het meer rondzwierven, viel de dooi in.

Zolang er ijs op de wetering had gelegen, was de vaart door het sluisje gestremd geweest. De boeren hadden hun melkbussen per auto langs een grote omweg naar de zuivelfabriek in het dorp moeten brengen, wat onvoordelig was. Zo gauw de dooi bleek door te zetten, braken de knechts dan ook een vaargeul open en daar zag Jaap ze komen, zes pramen achter elkaar, die straks tegelijk geschut zouden moeten worden.

Hij was juist bezig met het ijs in de kolk stuk te stampen en door de open sluisdeur weg te werken, de kant van de plas op. De sleep pramen naderde langzaam en hij hoopte de kolk leeg te hebben voor ze bij de sluis aankwamen. Maar op de voorste praam stond Dirk Boller en die riep al van ver: „Hallo, gooi die deur maar dicht en zet deze open hè, we zijn toch al over tijd, opschieten maar.”

Zijn brutale commandotoon ergerde Jaap. Als grootmoe in de buurt was, had hij nooit zoveel praatjes, maar ze kon nu niet even het hoofd buiten de deur steken om de opschepper wat te temperen, want ze was ziek.

Er schoot voor Jaap niets anders over, dan maar te doen wat hem toegeschreeuwd werd, want de andere knechts begonnen jolig in koor te roepen:

„In naam van de melkboer, gooi open die sluis.”

Hun vrolijkheid nam veel van Jaaps ergernis weg en hij riep:

„Nog vijf minuten, er ligt nog drijfijis in de kolk.”

„Ach, jij met je drijfijis,” spotte Dirk Boller, „je praat of je stuurman bent van de veerpont over het IJ.”

Jaap antwoordde niet, stiet nog een paar schotsen naar buiten en dacht: schreeuwerd, loop naar de pomp. Hij kon die pramen

nooit samen in de kolk brengen, zolang die niet ijsvrij was. Hij werkte dus nog even hard door, maar weer lierden de knechts: „In naam van de melkboer, gooi open die sluis.”

't Maakte Jaap zenuwachtig. Hij haastte zich om klaar te komen, maar zag, dat de pramen nu dichtbij waren. En daar schreeuwde Dirk Boller weer:

„Zeg, komt er nog wat van, of is 't maar een smoesje?”

„Kom dan zelf kijken,” riep Jaap, „jullie kunt niet tegelijk in de kolk met dat drijfijfs.”

„Daar heb je drijfijfs ook weer; de sluismeester van IJmuiden ondervindt tegenwerking van het drijfijfs,” spotte Boller en brouwde aanstellerig de r van drijfijfs.

„De vloot is met zes boerenknechten bemand,” zong een van de lui en een ander:

„De sluisdeuren open of anders de dood.”

Met een zucht en innerlijk trillend van boosheid gooide Jaap z'n stok neer en begon de deur dicht te draaien. De vrolijkheid van de knechts was niet bij machte zijn nijd om die gehate Boller weg te nemen.

De knechts moesten enige minuten wachten voor ze binnen konden varen. Bollers praam was de eerste. Dirk duwde hem ver vooruit maar kon door het ijs toch niet tot in de uiterste hoek van de kolk komen.

„Daar krijgen we werkelijk last van het drijfijfs,” zei hij deftig.

De pramen voeren achter elkaar binnen en een van de mannen galmde:

„En zo kwam de vloot in de kò-ò-olk,
En zo kwam de vloot in de kolk.”

„Was 't maar waar,” zei de knecht van de laatste praam, „mijn schuit kan er maar half in.”

„Dat komt deur het drrrijfijfs,” tergde Dirk weer en toen voer hij uit tegen Jaap: „Knul, was dan ook een uur eerder opgestaan, dan was de kolk schoon geweest.”

Jaap beefde, had een scherp antwoord klaar, maar hield zich in: 't was maar beter te zwijgen, de treiter had toch drie woorden tegen Jaap één.

„Vooruit, schik eens een beetje op, ik moet ook nog in bed,” riep Braams, die op de zesde praam stond.

Zingend, joelend en lachend porden de knechts elk tegen een anders praam en kwamen zo wat vooruit. Ze waren buiten-

gewoon vrolijk gestemd, die morgen. Hun jool monterde Jaap wat op.

„Nog twintig centimeter, dan ben ik er,” riep Braams.

„Toe Jaap,” ried Zegers aan, „kriebel die schuit eens met je stok aan z'n achtersteven, dan schiet hij wel wat vooruit.”

Jaap duwde met een vaarboom wat hij kon, maar 't lukte niet.

„Hè wurm,” riep Boller, „zet de spuischuif al vast op, dan zal je zien dat het ijs optrekt, en dan is de zaak af. Toe, schiet op.

Alle mensen, als je altijd zo lang bij een sluis moest wachten, mocht een dag wel acht en veertig uur duren! Ja,” ging hij met een gemaakte zucht verder, „dat heb je, als je door kinderen bediend wordt. Toe jô,” schoot hij opeens nijdig uit, „doe wat ik je zeg, ópen dat spuiगत!”

Jaap stond totaal verlegen met de zaak. En het gesar van Dirk wond hem zo op, dat hij met de minuut radelozer werd. Zenuwachtig liep hij naar de spuischuif en draaide die op. Het water in de kolk begon te zakken en wielde en bobbelde in heftige beroering aan de buitenkant van de sluisdeur weg.

Jaap stond gespannen te kijken, of het ijs niet wat zou gaan kruien en zodoende een beetje vooruit schieten en wat ruimte geven aan de schuiten, maar er kwam geen beweging in.

„Nou, nou, drukke vaart hier,” hoorde hij achter zich een bekende stem zeggen.

Hij draaide zich om en zag tot z'n schrik de heemraad. Dat die juist nu moest komen inspecteren! Maar Jaap keek al niet meer naar hem. Hij had z'n volle aandacht bij het ijs. Hè, wat vervelend! Er kwam geen schot in. Ja, de laatste praam moest terugvaren, er zat niets anders op. Maar hij voorzag al, dat de knecht zou tegensputteren, want dan kwam die een heel eind achter de anderen aan. Toch moest het. Ellendig, dat de heemraad daar nu juist bij stond!

Plotseling verbleekte hij.

„Houd die deur tegen,” schreeuwde hij en rende zelf naar 't eind van de kolk.

Door het zakken en de stroming van het water waren de openstaande sluisdeuren langzaam gaan draaien, kwamen straks dicht met een onweerstaanbare kracht. De pramen zouden op elkaar botsen en. . . ja, wat kon er nog gebeuren? Dat was zo opeens niet te overzien.

„Houd die deur tegen,” schreeuwde hij weer.

Braams zag nu ook het gevaar, greep inderhaast zijn vaarboom en trachtte die met de mik tegen de ijzeren pen van de deur te plaatsen, wat twee, drie keer mislukte. De deuren na-

derden de praam. Algehele ontsteltenis in de kolk!

„Gooi de schuif neer,” riep de een.

„Houdt tegen, met alle man!” schreeuwde de ander.

„Die schuif gaat er aan.”

„Ja, hij kraakt hem.”

Allen riepen door elkaar. De knechts, die het dichtst bij Braams stonden, sprongen op diens praam om de deur tegen te houden. Maar daar was geen doen aan. Vrij langzaam, maar met de geweldige kracht, die de druk van water heeft, drong de sluisdeur vooruit, duwde de schuif een handbreed verder, en toen die, tegengehouden door de andere pramen, vastzat, drukte de deur zich er tegenaan als met olifantengeweld.

Jaap uitte een kreet. De heemraad, die het gevaar niet juist begrepen had, zag nu plots, wat er ging gebeuren en riep:

„Pas op, er uit, kerels, uit die schuif!”

Meteen kraakte de praam. De achterwand werd ingedrukt en door een paar spleten gulpte het water binnen.

De knechts sprongen wild achteruit. De een klauterde tegen de kolkwand op, de andere tuimelde in de naastbijliggende praam. Maar Braams kon zo gauw niet weggkomen en stond in een ogenblik tot de knieën in het water. De zwaar geladen schuit zonk onder z'n voeten weg. Hij sprong, maar bleef achter een melkbus haken en viel voorover in het water. Twee, drie handen grepen naar hem en trokken hem in een praam. Tegelijk verdween de melkschuit met de bussen naar de bodem van de kolk.

Op dat ogenblik zei niemand iets. Allen keken verdwaasd de kostbare lading na. Jaap stond verbijsterd op de wal, verlamd van de schrik.

„Boothaken en dreggen,” riep nu Braams, die nog het eerst begreep, dat er snel gehandeld moest worden.

Jaap liep om een dreg. De knechts begonnen met een boothaak in 't water te roeren. Ja, daar hadden ze een melkbus te pakken. Ze sjorden en trokken hem op de kant. Nog eens geprobeerd. Een tweede kwam boven.

Jaap zelf trok er een op met de dreg. De heemraad hielp hem. Het was een drukte en een beweging, een morrelen met de boothaken, een rukken en sjoeren van geweld. Na een kwartier stonden er tien melkbussen op de kant en toen de elfde werd opgehaald, kwam de praam langzaam met de rest van haar vracht naar de oppervlakte rijzen. Dat gaf enige voldoening.

„Ach mensen, waarom haasten we ons zo,” kwam toen op eens de stem van Braams, „de melk is immers toch allemaal bedorven door het water, dat er bij gekomen is.”

Hij rukte een deksel los.

„Ach heden, kijk eens aan, gelijk vol, daar zit wel tien liter slootwater bij.”

Allen stonden verslagen rond de bus te kijken.

„Haal de andere nu ook maar op de kant,” zei de heemraad, „dan kun je die praam meeslepen naar de werf. Als hij tenminste nog gemaakt kan worden, maar Braams, maak je dat je thuiskomt, je wordt nog ziek.”

De knechts deden, wat hij zei.

Toen vroeg hij: „Maar hoe is dat nu gekomen? Waarom laat je al die schuiten tegelijk binnen?” Hij keek Jaap verstoord aan.

„Ja,” zei die, „ze wilden allemaal samen en er zat ijs in de kolk. Daarom lukte het niet.”

„Ja maar, lummel,” viel de heemraad uit, „je had dat ijs toch eerst uit de kolk moeten doen.”

„Heb ik ook al gezegd,” zei Boller, „maar ja, kinderen, hè.”

Jaap stond perplex van zo'n leugen. Het bloed steeg hem naar 't hoofd en trillend van verontwaardiging riep hij:

„Dat lieg je.”

Boller bleef uiterst bedaard, keek zijn oom eens veelbetekenend aan en zei: „Ja, ja, nog brutaal ook.”

„Ja maar, je liegt,” brulde Jaap. Hij moest zich inhouden om die schelm niet in het gezicht te vliegen.

„Houd je brutale mond,” beval de heemraad, „ik zal de zaak onderzoeken, maar dat staat er lelijk voor je bij, baasje.”

Jaap kon zich niet meer bedwingen. Hij barstte in snikken uit: „Nee maar, meneer.... hij lie.... hij zei.... ze hadden zo'n haast.... en ik zei....”

„Nou, bedaar nou maar, je kunt wel heengaan. We hebben je hier niet meer nodig. Of eh.... zeg er es, waar is je grootmoeder, waarom was die er niet bij?”

„Die is ziek, meneer.”

„De een is te oud en de ander te jong,” merkte Boller schamper op.

O, de sterren draaiden Jaap voor de ogen van opwindung. Even leek het, of hij duizelig werd. Toen sprong hij woest naar voren, snakte naar adem, zocht naar een woord, stak beide vuisten in de lucht en zou misschien Dirk te lijf gegaan zijn, als de heemraad hem niet kort en goed bij de kraag had gegrepen, met een forse zwaai omgeslingerd en met een stomp weggejaagd had.

Toornig klonk zijn stem: „Verdwij, brutale rekel.”

De heemraad bleef nu staan praten met Boller en een paar knechts. De anderen waren bezig de sluisdeuren te openen om verder te varen en Braams was naar het boerderijtje van Boller gelopen om droge kleren.

Dirk zorgde wel, dat z'n oom werd ingelicht en liet daarbij alle schuld op Jaap vallen. De jongen was te laat opgestaan, had de kolk niet op tijd schoon, was eigenwijs en dom enz.

Een kwartier later stak de heemraad even het hoofd om de deur van de molen.

Jaap lag met z'n hoofd op de handen z'n verdriet, toorn en verontwaardiging uit te snikken.

Uit de bedstee klonk het dringend en ongerust gevraagd van het zieke oudje.

„Nou,” zei de heemraad, „brutale rekel, je gaat zelf maar bij boer Van Reewijk vragen, hoe dat moet met die melk en de praam. Het zal met geen koopje aflopen. Over het andere praten we later nog wel eens.”

„Meneer de heemraad,” klonk smekend Hanna's stem, „meneer, luister u toch even, kom toch binnen, wat is er gebeurd?”

„k Heb nou geen tijd, vrouw, ik heb me al verlaat, maar mooi staat het er niet voor.”

En weg ging hij, met grote stappen.

O, de ellende, die Jaap die dag doormaakte! De nijd en gloeiende verontwaardiging over Bollers leugen, de vrees voor wat Van Reewijk zou eisen voor z'n melk en z'n praam, en de angst voor „het andere”, ze maakten de jongen waanzinnig. Hij huilt, schold, sloeg met z'n vuist op tafel, tot eindelijk Hanna, rillend van de koorts, het bed uitkwam en de knaap wat wist te bedaren. Toch duurde het tot de middag, voor hij zichzelf weer meester was.

Hanna lag wezenloos naar boven te staren. Ze voelde heel wel, dat het ongeluk vreselijke gevolgen kon hebben. Van Reewijk kon een grote som voor schadevergoeding vragen. En ze bezat geen twintig gulden. Maar het ergste wat haar kwelde was, dat ze aan zag komen, dat men haar de sluis ontnemen zou. Een verdienste van twaalf gulden per week ging daar mee weg. Ze kon op dit ogenblik niet anders dan verzuchtingen slaken en angstig aan de toekomst denken.

Tine werd naar Van Reewijk gezonden met de boodschap, dat Jaap vanavond wel komen zou, nu moest hij bij de sluis blijven en grootmoe was ziek.

Na het middageten, toen Jaap bedaard was, zocht hij de eenzaamheid op in de kleine molen. Vurig bad hij daar, dat de dingen toch niet zo mochten lopen, als ze vreesden. Telkens weer vouwde hij de handen en smeekte om uitkomst. Eindelijk werd hij wat rustiger en ging bedenken, wat hij tegen Van Reewijk moest zeggen.

In het donker, met kloppend hart, liep hij die avond naar de verre boerderij. Toch was er enige rust in z'n gemoed gekomen; z'n bidden had hem een weinig vertrouwen gegeven. Ook onderweg zag hij telkens op naar de sterren en vroeg om Gods hulp.

Van Reewijk ontving hem vriendelijker dan hij had durven hopen.

„Ja, wat dat moet met die melk? Ja jongen, dat is een lastige vraag. Jij bent niet alleen de schuld, dat hoor ik wel van Braams. Maar 't is me een schadepost, hoor.”

Toen zweeg de boer en zat na te denken.

„Ja, ik moet maar eens met je grootmoeder komen praten.”
„Ach baas,” smeekte de jongen, „kunt u het nu niet zeggen? Grootmoe zit zo in angst en ik ook en. . . ik wou maar liever. . . als het kon. . . ziet u, we wilden het maar liever met-een weten.”

De boer had medelijden met de jongen. Oude Hanna droeg hij een warm hart toe: ze was een vrome dappere vrouw, die het al moeilijk genoeg had met de zorgen voor de toekomst van de kinderen, ook al had ze dan haar dagelijks brood.

„Nou, hoor dan maar, ik. . . ja, wat zal ik daarvan zeggen, ik vrees dat het mens de helft nog niet betalen kan. Ja. . .”

Weer zweeg hij en dacht na.

„Nou vooruit dan maar, 't kan beter van een stad dan van een dorp.”

Hij leek uitgepraat te zijn.

„Wat bedoelt u?” vroeg Jaap.

„Laat het maar zo wezen,” zei de boer.

Nog begreep Jaap niet. . . Dat kon toch niet!

„Wat. . . wat bedoelt u?” stotterde hij.

„Dat ik geen cent van 't arme mens wil hebben,” zei de boer gul.

Jaap moest het even verwerken. Toen begon hij van grote dankbaarheid te huilen en te lachen tegelijk. „O, ik dank u, ik dank u,” stamelde hij. Voor zichzelf wist hij, dat hij dit tegelijk tegen Van Reewijk en tot God zei.

Hij lachte door z'n tranen heen en zei weer: „Ik dank u, ik dank u.”

Hij wilde nu gauw weg, om het grootmoe te zeggen. Hij liep achteruit naar de deur, terwijl hij stralend naar de boer keek.

De boerin kreeg de tranen in de ogen om zoveel vreugde en zoveel dank.

„Arm schaap,” zei ze, „nou toe maar, hoor, ga 't maar gauw zeggen. Maar kijk uit in het donker, want je bent helemaal van streek.”

„Nu niet meer, hoor,” lachte Jaap, „dag baas, dag juffrouw, ik dank u wel hoor, dag, dag.”

En zielsgelukkig rende hij door het donker.

VI

HET ANDERE

Hoe groot Jaaps vreugde en dankbaarheid ook was over de goede afloop bij Van Reewijk, hij had nog reden genoeg tot ongerustheid. De zaak was immers nog niet afgedaan.

„Over het andere praten we nog wel eens,” had de heemraad gezegd. Wat dat „andere” was, begreep de jongen heel goed. Er was een ongeluk, een ernstig ongeluk zelfs, gebeurd in de kolk. Dat zou niet plaats hebben gehad, als de sluis door een volwassen persoon bediend was geworden. En daar moest in het polderbestuur over gesproken worden. Wat zou de uitslag daarvan zijn? Zou het bestuur toelaten, dat Jaap de sluis bleef verzorgen? De knaap zelf had altijd gemeend, dat het best kon. Nu had hij heel goed gezien, dat daar grote gevaren aan verbonden waren. Tot z'n ergernis hoorde hij grootmoe zeggen, dat Dirk Boller niet helemaal ongelijk had met z'n schampere opmerkingen over kinderwerk.

„Ja maar, u bent toch ziek, u kon het toch niet doen?” wierp Jaap tegen.

„Nee jongen, maar dan had ik een boodschap bij de heemraad moeten laten brengen, die zou dan wel voor een plaatsvervanger gezorgd hebben.”

„Als u een boodschap gestuurd had, dan had de heemraad Dirk Boller in uw plaats gezet. En ik zou niet kunnen verdragen, dat die hier de baas speelde.”

„Dat zijn onze zaken niet, wie mij moet vervangen, als ik niet kan.”

„Zou u graag zien, dat Dirk Boller sluisknecht was?”

„Dan had ik desnoods een knecht moeten huren,” verzuchtte grootmoe, „maar nu heb ik m'n plicht niet gedaan.”

„Hoe kunt u een knecht huren?”

„Ja, m'n jongen, ik weet dat wel. Maar dat neemt niet weg, dat ik m'n plicht moet doen.”

Jaap voelde wel, dat grootmoe gelijk had. Toch hield hij koppig

vol: „Als iemand ziek is, gaat het altijd heel anders. U kunt het toch niet helpen, dat u ziek bent?”

Hanna gaf geen antwoord. Wat hielp hun gepraat ook? De grote zaak was, hoe ze er in het polderbestuur over zouden praten.

Door het gesprek met grootmoe was Jaap z'n dankbaarheid bijna vergeten en diep bezorgd ging hij naar bed.

„Jaap, dank nu God voor de eerste uitkomst en bid om hulp voor het andere,” vermaande Hanna, „laat ons op Hem vertrouwen. Hij zal het goed met ons maken, ook al gaat het soms tegen onze wensen in.”

Ja, dacht Jaap, toen hij in bed lag. Hij zal het goed met ons maken. Het tweede stuk van de zin, „al gaat het tegen onze wensen in”, wilde hij er niet bij denken. Ja, God heeft het met Van Reewijk goed gemaakt, Hij zal ook wel voor het andere zorgen.

Toen dankte hij, dat alles zo goed gelopen was tot hiertoe en hij smeekte, dat ook de rest nu in orde mocht komen.

Natuurlijk, dacht hij, als God het ene zo best laat aflopen, dan doet hij dat met het andere ook.

Hij lag zichzelf moed in te spreken, probeerde zich al blij te maken: die eerste schitterende zorg van God is een bewijs, een voorteken voor de tweede.

Weer dankte hij: „Heer, U is toch zo goed voor ons geweest. Van Reewijk is zo'n beste man. Daar hebt U voor gezorgd. Ik dank U.”

„Maar,” voegde hij er aan toe, „laat nu het andere ook goed gaan, alstublieft.” En zijn gebed werd dwingerig. „Here, we hebben het zo nodig, U weet het wel, ach, laat toch de sluis niet door een ander bediend worden.” En wat hij verder dacht, durfde hij niet bidden. Maar het was zoiets als: wanneer we de sluis niet mogen houden, dan kan ik ook zo erg dankbaar niet blijven.

De volgende dag tikte Dirk Boller tegen het raam en riep: „Zolang je ziek bent, moet ik voor de sluis zorgen, heeft de heemraad gezegd.”

't Was Jaap, of hij door de grond ging. Lam geslagen, zonder een woord te kunnen uiten, stond hij daar. Ook oude Hanna was geschrokken van de zo opeens getroffen maatregel. Ze trachtte zichzelf en haar kleinzoon gerust te stellen door te zeggen: „'t Is ook beter zo. En 't is natuurlijk maar zolang ik ziek ben.”

Jaap antwoordde niet. Donker keek hij naar buiten, waar hij Dirk aan de spuischuif hoorde draaien. Hij beet op z'n tanden.

Dat kon hij niet verzetten. Nog liever zag hij een eigengehuurde knecht hier twee weken rondlopen dan Dirk Boller een dag. O, als er één mens op de wereld was, die hij haatte, dan was het Dirk Boller!

't Was dan ook een grote opluchting voor hem, dat grootmoe zich de volgende dag wat beter voelde.

„Over een paar dagen kom ik er wel uit,” zei ze, „en aan 't eind van de week hoop ik weer buiten te lopen.”

Dat gebeurde gelukkig ook; Boller had maar vier dagen behoeven te vervangen.

„En nu in 't vervolg goed op onze tellen gepast, Jaap. De molens verzorgen, dat kun jij wel, maar de sluis mag je niet bedienen als ik er niet bij ben.”

Jaap was een hele week uit school thuisgebleven, hij was blij, dat hij nu weer z'n gewone leventje kreeg.

De eerste dagen vroeg hij telkens, als hij uit school kwam, of grootmoe niets gehoord had over de sluis. Nog steeds leefde hij in de vrees, dat er wel eens een boodschap van het polderbestuur kon komen. Maar die bleef gelukkig achterwege.

Iedere avond bad hij nog om het behoud van de sluis en nu hij er niets over hoorde, werd zijn vertrouwen hoe langer hoe sterker.

Zie je wel, dacht hij, dat de eerste goede afloop een voorteken is geweest voor de andere? Neen, dat zou God nooit toelaten, dat zo'n schurk van een Dirk Boller het brood van grootmoe kreeg.

Half januari, ruim drie weken na het gebeurde, was er nog geen enkel teken geweest, dat er op wees, dat het polderbestuur over de zaak gesproken had. Jaap begon te geloven, dat alles nu wel van de baan zou zijn. 't Was hem geweldig meegevallen.

Op een middag, juist toen Jaap en Tine uit school thuiskwamen, kwam boer Van Reewijk het molenerf af.

Jaap groette vriendelijk alsof hij een goede oom ontmoette. De boer knikte de kinderen goedmoedig toe en vroeg: „Grootmoeder thuis?”

„Ja baas, gaat u maar binnen.”

„'k Wou haar eens even spreken. Goeie dag, goeie dag!” richtte hij zich tot Hanna, die op 't gerucht van stemmen bij de deur was gekomen.

„Ik had hier een boodschap, eigenlijk moest ik jullie die schriftelijk meegedeeld hebben, maar 'k vond het beter, even zelf te komen. Ja, 'k had liever dat de kinders er niet bij waren. Kunnen die...?”

„Ga jullie maar even in de kleine molen, Jaap en Tine,” zei grootje zenuwachtig en keek tersluiks naar de boer.

Jaap verbleekte. Zou er iets kwaads achter dit bezoek kunnen zitten? 't Was waar ook, Van Reewijk was secretaris van het polderbestuur.

De jongen zag beurtelings de boer en z'n grootmoeder aan.

„Hak maar wat hout, Jaap. Tine, help jij hem?”

Aan haar toon merkten de kinderen, dat ze uit haar gewone doen was. Ze was werkelijk erg geschrokken, maar ze probeerde het niet te laten blijken.

Jaap en z'n zusje gingen zwijgend naar de kleine molen.

„Is er wat, Jaap?” vroeg het meisje ongerust.

„Och nee, 'k weet het niet,” zei Jaap ontwijkend.

Hij stond in gedachten over de rietlanden te kijken. De zon ging rood onder.

„Morgen wind,” zei hij, om Tine niets te laten merken van zijn angst. „Tine, hak jij maar vast wat hout, ik moet even boven in de molen zijn.”

Boven gekomen zette hij zich op een balk en wachtte met kloppend hart. Wat zou het worden?

„O, Heer, laat het dat toch niet zijn,” bad hij zonder z'n ogen te sluiten.

Hij bleef lang boven, telkens opziende tot Eén, die uitkomst kon geven.

Daar hoorde hij de deur. Hij sprong op. Ja, de boer ging weg. Even wachtte hij tot die verdwenen was, toen rende hij naar

grootmoe. In één oogopslag zag hij het. Het vreselijke was gebeurd. O, het vreselijke was gebeurd! Grootmoe zat als wezenloos voor zich uit te staren, de handen in de schoot.

Hij durfde niet vragen, bleef verlamd staan en wachtte tot grootmoe zou spreken, tot ze het zeggen zou, het ergste van het ergste.

Een paar minuten bleef ze zo zitten. Toen hief ze langzaam het hoofd op. In haar ogen stonden tranen.

„Is. . . is de sluis. . . ?” vroeg Jaap angstig.

’t Vrouwtje knikte.

„Is de sluis weg?” Jaap wond zich op.

„De sluis is weg!”

„En wie komt er op? Dirk Boller toch niet?”

In grote spanning keek de knaap z’n grootmoeder aan.

Ze knikte, de ogen nu weer naar de grond geslagen.

„Dirk Boller?” kreet Jaap, „da’s gemeen! da’s gemeen!”

Tegelijk barstte hij in snikken uit en riep weer: „Da’s gemeen. O, wat is dat gemeen!”

Hij stampte op de vloer. „Dat kan niet! Dat gebeurt niet! Gemeen! Gemeen! Omdat z’n oom heemraad is natuurlijk.”

Toen liet hij zich op een stoel vallen, en hilde woest z’n spijt en toorn uit.

Hij knikte zo heftig en bonsde zo wild met zijn hoofd op de tafel, dat oude Hanna er bang bij werd.

Tine, die niet begreep, stond er onthutst bij te kijken.

„Maar bedaar toch, m’n kind. Je doet of we ter dood veroordeeld zijn. Bedaar toch, Jaap,” suste grootmoe.

Ze stond nu naast hem en legde haar hand op Jaaps hoofd. ’t Gaf hem een flauw gevoel van verlichting. Toch bleef hij lang snikken, tot hij eindelijk doodmoe en ontdaan in de hoek van de kamer ging zitten, z’n hoofd leunend tegen de kast.

Zo ellendig zag hij er uit, dat Hanna haar eigen verdriet vergat en bedacht, hoe ze de knaap het best kon troosten. Maar ze vond geen woorden. Pas na het eten, toen Tine naar bed was, begon ze zacht:

„Jaap, m’n jongen, zijn we nu niet erg ondankbaar?”

Jaap keek op. Hij begreep niet.

„Nu zitten we in de put en schreien, alsof ons geen boterham is overgebleven.”

„Nou, twaalf gulden minder en dan. . . dat is het ergste. . . Dirk Boller hier de baas.”

„Jaap, m’n kind, luister eens. Van de molens hebben we nog

twintig gulden. Daar zullen we ook wel van rondkomen, al moet het wat zuiniger dan nu.

En wat betreft Dirk Boller, m'n jongen, ja, dat is geen prettige plaatsvervanger, maar jij, Jaap, jij haat hem, en dat mag niet. Heus, een groot stuk van je ergernis zit 'm in je haat. Jongen, daar word je zelf nog ongelukkiger door. Laten we God danken voor veel goeds, dat we nog hebben en denk eens aan wat de Here Jezus ons heeft geleerd: onze vijanden lief te hebben."

„Dat kan ik niet," barstte Jaap uit, „ik kan zo'n schurk niet liefhebben en . . . en dat zal ik nooit kunnen."

„Dan ben je nog ver van het pad, dat de Heiland ons voor is gegaan, Jaap, en zoals ik zei, je zult er zelf ongelukkig door zijn."

„Kunt u . . . kunt u Dirk Boller liefhebben?"

Grootmoe weifelde even. Jaap zag het en zei met een heftige knik: „O!"

Hanna glimlachte. „Nee, m'n jongen, je bent wat voorbarig. Liefhebben is heel moeilijk, toch zal ik het proberen. Maar haten is juist het tegenovergestelde en dat wil ik niet, want het mag niet. Wie zijn broeder haat, is een doodslager."

„Ik een doodslager? Hij is een doodslager, hij heeft op me geschoten," antwoordde Jaap toornig.

Grootje zag wel, dat er niet veel met de knaap aan te vangen was. Ze zweeg maar.

Stil zaten beiden voor zich uit te staren, ieder bezig met z'n eigen gedachten. Jaap was uitermate verbitterd. Waarom moest zoiets gebeuren? Liefhebben, zei grootmoe. Ja, ze schoot er wat mee op, de goede ziel. Als Dirk Boller haar de molens nog afhandig kon maken, zou hij het ook niet laten. Liefhebben! Zo'n schelm! Onnogelijk!

Hij keek naar grootmoe. Daar zat ze weer in haar bekende houding, starend en peinzend. Lang bleef hij haar van terzijde aanzien. Haar trekken waren zacht, maar er lag een grote zorg in. Waar zou ze over zitten denken? Och, over de sluis natuurlijk, waar anders over? Dat ze dat het arme vrouwtje ook aan konden doen! De schurken!

„Lieve grootmoeder,” prevelde hij onhoorbaar. Een nameloos medelijden met haar vulde plots z'n ziel en tranen welden naar zijn ogen. Tegelijk hoorde hij haar zuchten en het bekende „ja!” fluisteren. Ze verzette zich wat op haar stoel, maar zat na een minuut weer in dezelfde houding. Zo was het altijd, als ze over oom Ko zat te piekeren: een poos denken en zorgen, „ja” zuchten, wat van houding veranderen en opnieuw in gepeins verzinken. Daar is ze weer met oom bezig, dacht Jaap bitter.

Liefhebben! Ah ja, liefhebben! Ze schoot er wat mee op, het arme vrouwtje! Als ze die rekel van een oom eens met de stok had afgeranseld, 't zou dan niet zo ver gekomen zijn. Liefhebben en zelf in de steek gelaten worden, alleen blijven. O, en dan nog om hem lijden, omdat de schurk geen taal of teken van zich gaf! Jaap balde z'n vuisten. Hij werd hoe langer hoe heftiger. O, die vuisten, hij wou ze op dat ogenblik neerbeuken op twee boze koppen, op Dirk Boller en op oom Ko. Hij zou, o, als hij ze voor zich had! Hij zou er op rammen. Op hun schuldige koppen, op hun valse tronies. Hij werd innerlijk wild, woest, wreed.

Ben complete vechtpartij werd het in zijn binnenste. Zij waren grote mannen, hij maar een jongen, doch ze zouden geen tijd hebben zich te verweren, zijn vuisten zouden hameren, stormen, hagelen. En bij zijn tuchtiging zou hij hun in het oor brullen: „Om wat je aan grootmoeder gedaan hebt. Daar! Daar! Daar!”

Van dolle opwinding klopte hem het hart in de keel.

Plots zag hij grootmoe 't hoofd opheffen. Ze luisterde: hoorde ze voetstappen? Even later glimlachte ze droevig. Het hoofd zakte weer.

„Waar luistert u naar?” vroeg Jaap in ergernis.

„O,” antwoordde Hanna zacht, „ik dacht dat de post kwam.”

„Nee,” viel Jaap fel uit, „u wacht op oom, u dacht dat oom kwam, maar die komt niet. Die komt nooit!”

Hij wou nog verder gaan en zeggen: „en als hij komt, ransel ik hem de deur uit,” maar hij hield zich in om de uitdrukking op grootmoes gezicht. Schrik, ontzetting, nameloos verdriet sprak er uit. Stom bleef ze Jaap aankijken, bijna ongelovig: hoorde ze dat goed?

Jaap was zelf ook geschrokken van z'n woorden. Ze waren hem uit de mond, eer hij zichzelf kon remmen. Maar hun uitwerking was vreselijk. 't Leek of er een granaat naast grootmoe was gevallen. Hij kromp ineen en z'n woeste blik van zoëven veranderde in verlegenheid en spijt.

Hanna stond op, ging naar hem toe, nam z'n kin in haar hand, keek hem diep, o, diep in de ogen en zei niets anders dan: „Zeg zoiets nooit weer.”

Jaap zat roerloos. Kwam er niet meer?

Angstig keek hij in de verwijtende, maar toch zo lieve, vreselijk verdrietige ogen. Hij zag de pijn, die hij haar had aangedaan en voelde tegelijk schaamte en berouw in z'n borst branden. Hij sloeg z'n armen om haar hals, barstte in snikken uit en stamelde: „O, grootmoe, ik bedoel het zo goed, o . . . ik vind . . . ik vind het . . . zo ontzettend!”

Het wijze vrouwtje begreep. Ze drukte hem tegen zich aan, kuste hem op het voorhoofd en schreide zelf bitter. Toen zei ze: „Jaap, m'n jongen, ik weet, dat je alles zwaar met me meedraagt en dat je veel van me houdt, maar zeg zoiets nooit meer.”

„Nooit meer, grootmoe,” snikte hij heftig en drong z'n hoofd stijf tegen haar aan. Zo bleven ze een ogenblik staan, twee zielsverdrietige mensen, die o zoveel van elkaar hielden en in hun binnenste elkaar op dat ogenblik nog inniger trouw en liefde beloofden.

VII

GEDACHTEN ZWERVEN

Het werd een zachte nawinter. Veel regen en natte sneeuw. Bar ongezellig, vonden de jongens. Bij een winter hoort ijs, horen enkele vrije middagen om schaatsen te rijden. Nu was het bijna alle dagen hetzelfde: turend door de schoolramen

zagen ze de regen schuin neerstriemen. Soms ging er een gefluister door de rijen: „'t Sneeuwt. Zeg, kijk 's, het sneeuwt.” Ze keken op van hun werk, zagen elkaar aan met ogen, waarin verwachting leefde: als 't eens paksneeuw was! Een guitige jongen vroeg aan de onderwijzer: „Meester, pakt het?” De goedige man liep eens naar 't raam en fronste

vriendelijk z'n wenkbrauwen, of hij zeggen wou: „Niet veel zaaks, jongens, 't spijt me voor jullie.”

Eén goed ding bracht die natte winter toch mee: 't mocht buiten dan naar en guur zijn, in de school was het er des te gezelliger om. De hoofdonderwijzer was iemand, die z'n knapen kende; als hij ze had moeten teleurstellen met de mededeling, dat het natte sneeuw was, als een paar jongens dan bromden, of een olijkerd diep zuchtte, zei hij: „Toe maar, jongens, doe eens dubbel je best, dan doe ik straks dubbel m'n best voor een mooi verhaal.”

Fijne meester, dachten de kinderen en werkten wat ze konden. Vijf minuten eerder werden de schriften en boeken opgeborgen, en dan kwam de vaderlandse of de kerkgeschiedenis. Dan hadden de kinderen geen oog meer voor wat buiten gebeurde, of ja, misschien een enkele blik, om des te meer te genieten van de gezelligheid in school.

Vertellen dat meester Ban kon, vertellen! Als je niet beter wist, zou je zeggen, dat hij er zelf bij geweest was. Bij een vrolijk verhaal was hij blij en opgewekt, bij een droevige vertelling ernstig en terneergeslagen. Soms vroegen de jongens zich af: heeft meester nu werkelijk verdriet? Zo leefde hij met z'n eigen verhalen mee.

Jaap zat dan stil te kijken op de achterste bank. Dikwijls kende hij de geschiedenis al, die verteld werd, want hij zat in de zevende klas en meneer Ban had vijf, zes en zeven. Maar of Jaap hetzelfde verleden jaar al gehoord had, ja, misschien eerder verleden jaar ook al, dat deed er niets toe, elke keer werd het anders verteld, elke keer weer was het nieuw.

Jaap maakte droevige tijden mee. Sedert het verlies van de sluis was hij diep geschokt in zijn kinderlijk vertrouwen. Hij had zo vast geloofd, dat God het onrecht nooit zou laten zegevieren, en toch was het gebeurd. Lange weken was hij bitter gestemd geweest. Grootmoe had het wel gemerkt en met weinig woorden geprobeerd hem te troosten en rust te geven voor z'n gemoed.

„Bid je wel elke avond, Jaap?” vroeg ze eens.

„Ja... jawel,” had Jaap gezegd, maar 't was niet waar. Grootje zag het wel.

„Zullen we 's avonds samen bidden, Jaap?” vroeg ze vriendelijk.

„Och nee, grootmoe, 'k doe 't liever alleen.”

„'t Is goed, m'n jongen, maar denk er aan, een leven zonder gebed, is als een polder zonder watermolens, hoor. Het water

komt hoger en hoger, het overstroomt het land op den duur en alles verstikt en verdrinkt. Een ziel zonder gebed is ook zo, de narigheden en de zonde rijzen hoger en hoger, tot ze verstikken en verdrinken al het goede dat er nog leeft."

Jaap probeerde weer te bidden. Hij vond het beeld heel duidelijk en voelde de bange waarheid er van.

Ja, grootmoeder had wel grote invloed op hem. Toch bleef het raadsel onopgelost in zijn ziel. Als hij 's avonds stil naar haar zat te kijken, terwijl haar rimpelhanden kousen stopten, schudde hij z'n hoofd: waarom toch? De opstandige gedachten over oom waren weg, ja, hij kon zelfs weer bidden als Tine: „en breng oom terug, alstublieft."

Maar Dirk Boller op de sluis, neen, dat kon hij niet verwerken. Eigenaardig, bij het luisteren naar de woorden van de meester werd z'n heftig bewogen gemoed bijna altijd gestild. Of het kwam, omdat grootmoe oud en zwak was en hij voor haar op moest komen, als ze verongelijkt werd, terwijl meneer Ban een grote sterke man was, die met een stille glimlach het leed zelf kon dragen. Jaap wist het niet, maar 't was zo, luisterend naar zijn woorden zakte de boosheid, daalde er rust in zijn hart.

Eens schrok hij op van een uitroep van de meester. Deze vertelde van de dood van Johannes de Doper.

Jaap zag de profeet zitten in de kerker, vol vertrouwen op God. Daar rammelden sleutels, knarsten scharnieren. Kwamen zijn discipelen hem opzoeken? Zouden ze hem weer de wondere verhalen vertellen van de heerlijke liefde van Jezus van Nazareth?

De deur gaat open.

Voor Johannes staat. . . . de beul.

Die wenkt en volbrengt zwijgend zijn afschuwelijke taak.

Een ontroering ging door de klas. Op de jonge gezichten stond diepe ernst, uit de ogen sprak een gruwen over zoveel onrecht, fonkelde verontwaardiging en toorn.

Even zweeg de meester.

Toen viel z'n vuist op de lessenaar en bijna wanhopig riep hij: „Maar God in de hemel, ziet Hij dat dan niet?"

Weer wachtte hij een ogenblik.

Dan daalde z'n stem. Er kwam een stille glimlach om z'n mond, hoewel het verdriet in z'n ogen bleef.

„Kinderen, hetzelfde zal Johannes zich misschien ook hebben afgevraagd, één minuut voor z'n dood. Maar direct daarop ging hij binnen door de poorten van het licht. Toen hoorde hij de engelenzang, zag hij hemelse glimlach. Toen begreep hij. Toen

heeft hij gedacht: „Vader, alles is goed.” Kinderen, hetzelfde zullen jullie jezelf ook wel eens afvragen. Neen, nu nog niet, nu ben je nog jong en vrolijk, en dat is goed.”

Jaaps mond vertrok pijnlijk: „Nu nog niet,” zegt de meester, „nu nog niet.”

„Maar later in het leven zullen er voor ieder van jullie wel eens ogenblikken komen, waarin je vraagt: ziet God daar niet naar om, kàn dat dan maar?

Een antwoord op die vraag krijgen we niet zo gemakkelijk. Soms in 't geheel niet hier op aarde.

Maar dit weet ik, o, we weten maar weinig, maar dit wéét ik zeker: wie biddend door het leven gaat, weet zijn lot te geven in de handen van de Vader en eens zal hij zeggen: „'t Was goed, Heer, alles was goed, Vader.”

Jaap zat getroffen te luisteren. Hij was jaloers op die meneer. Aan diens ogen zag je, dat het waarheid was, dat hij zeggen kon: „'t is goed, Vader.”

En op dat ogenblik verlangde hij vurig, dat ook hij mocht leren zeggen: „'t is goed, Vader.”

De volgende dagen bad hij ernstiger en soms, een heel enkele keer, gaf hij voor hij slapen ging „zijn lot in handen van de Vader” en daalde er rust in zijn hart.

Op zekere dag las de klas het gedichtje van Geerten Gossaert, „De Moeder”. Jaap kreeg het voor de eerste maal onder het oog, want 't stond in een nieuw leesboek.

't Was over een jongen, die met bittere woorden van zijn moeder was heengegaan. De moeder had al de jaren van zijn zwerversleven op hem gewacht: de poorten van haar kasteel bleven open staan, dag en nacht. Eindelijk kwam de moeder melaatse dolaard terug in de armen van zijn zielsgelukkige moeder.

Verbitterd sprak hij
In 't zadel wendend:
„Vaarwel, o moeder,
Nooit keer ik weer.”
En door de lanen
Zag zij hem gaan en
Sprak geen vervloeking,
Maar weende zeer.

Sprak geen vervloeking,
Doch bijna blijde
Beval de maagden ¹⁾):
„Laat immermeer
Zijn zetel staan en
De lampen aan en
De poort geopend,
De slotbrug neer.”

Maar toen, na jaren,
Melaatse zwerver
Ter poorte klaagde:
„Uw zoon keert weer”,
Zag zij hem aan en
Ze vond geen tranen,
Voor zoveel vreugde
Geen tranen meer.

Jaap zat verwonderd in zijn boek te kijken. Was het niet dezelfde geschiedenis als die van zijn grootmoeder?

Hij vergat de schoolbanken, de klas, de meester. En over zeeën en landen zwierven zijn gedachten, tot ze een man zagen dwaalen, arm en half naakt. Op een heuveltop bleef hij rond staan kijken; hij verzorgde zijn gewonde voeten en zat lang te denken. Toen vroeg hij aan een herder: „Is het ver naar Holland?” „Holland?” zei de herder, „dat weet ik niet. Is dat ergens op de wereld? Dan moet het heel ver zijn, want ik heb er nooit van gehoord.”

„Dan ga ik maar, gedag,” zei de zwerver.

„Goede reis,” zei de herder, „maar als je naar dat vreemde land moet, duurt het nog wel een jaar voor je er bent, want het is zeker heel ver” . . . .

Als het zo eens was, dacht Jaap, als oom over een jaar hier kwam met stukgelopen voeten en gescheurde kleren! O, wat zou grootmoe blij zijn!

En wonderlijker en mooier werden zijn bedenksels. Als hijzelf oom eens ging zoeken, lang en ver, ver en lang, tot hij hem vond. En als hij hem dan terugbracht bij grootmoeder . . . .

Naast hem stond plots een man, die zacht aan hem vroeg: „Lees je niet mee, Jaap?”

Jaap schrok. 't Was de meester. De knaap zocht de les, waar de klas aan het lezen was en probeerde op te letten. Maar nog eens

¹ Dienstmeisjes.

keek hij naar de regenluchten. Toen glimlachte hij droevig om z'n eigen mooie, maar dwaze verhaal.

Toen de school uitging, zongen de kinderen:

Zie, hoe alles hier verandert
En verlang alleen naar God.

Dat is goed, dacht Jaap, dat is goed. Toen hield hij op te denken. Als een verre vreemde taal klonken de woorden van meesters dankgebed. Jaap verstond ze niet. Met heel z'n ziel was hij op dat ogenblik stil bij God.

Toen hij door de drensregen naar huis liep, dacht hij alleen maar: zo wou ik, dat het altijd bleef. Maar hij kende zichzelf genoeg om te weten, dat hij morgen misschien weer bars en opstandig zou zijn.

VIII

DE HEKS

Het was stormachtig, één van die dagen, waarop de aftrekkende winter tegen de lentekoningin schijnt te grommen: maar ik ben er nog!

Jaap en Rudi stonden boven in de kleine molen te kijken over de wijde landen en plassen.

Aan de voorkant van de molen was de sluis, aan de achterzijde liep de landweg, waaraan het boerderijtje van de oude Boller lag. Op het erf zagen ze Kees Bikker lopen. Die had juist de vorige maand de school verlaten en was knechtje geworden bij Boller. Een verlies was z'n vertrek voor de schooljeugd niet geweest, want hij was een opschepper, die een heel grote mond had, maar een klein hart.

„Kijk Kees Bikker weer eens!” zei Rudi geërgerd, „daar stopt hij een kat onder een omgekeerde emmer.”

„O, de lafaard, hoor dan, nou gaat hij er bij staan blaffen en keffen als een hond, om het beest bang te maken natuurlijk.”

„k Wou dat ik hemzelf eens onder een emmer kon stoppen.”

„Ja,” lachte Jaap, „je zou hem horen, de held; hij is zelf zo bang als een wezel.”

„Zeg,” zei Rudi, „willen we hem vanavond eens te pakken nemen, als hij naar huis gaat?”

„Hoe dan?”

„Ja, ik weet niet zo dadelijk hoe, maar willen we hem eens bang maken?”

„Als je maar zegt hoe,” zei Jaap weer.

„Nou, iets buiten zetten, dat er raar uitziet of zoiets.”

Jaap lachte. Hij had er ook wel trek in. Als 't maar niet te gek werd, Rudi kon zo dwaas doen, als hij een vrolijke bui had.

Rudi liep rond te snuffelen in de molen. Er was niet zo heel veel van z'n gading te vinden. Een paar bossen riet trokken zijn aandacht. Hij zocht verder. Daar stond een zak met lompen. Hij keek er eens in, trok er een paar lappen en vodden uit. Toen

schoot hij opeens in de lach en haalde een oude witte nachtpon te voorschijn.

„Is die effe goed?” schaterde hij.

Jaap lachte ook, maar had het plan nog niet door.

„Kijk hier,” zei de olijkerd. Hij nam een bos riet en trok er de nachtpon over heen. Boven het witte kledingstuk staken de pluimen van het riet als wilde haren omhoog. De armen hingen er slap bij neer. De jongens schaterden om de gekke mop.

„Kijk jô,” zei Rudi, al genietend van voorpret, „als we die nu aan de wegkant zetten, hier achter de molen, en de wind helpt een beetje mee, dan wapperen de haren van onze oude heks en dan steekt ze haar armen uit om Kees te pakken. Je zult hem horen roepen: „Dirrek, Dirrek. . . de heks wil me zoenen.”

Tot zover had Jaap het plan prachtig gevonden, maar toen Rudi „Dirrek” riep, ging hij bezwaren voelen. Als Dirk eens werkelijk kwam, en hij vond de pop, dan kon je weer een hoop narigheid krijgen, want die zou dadelijk begripen, wie die heks maakt en daar gezet had.

„Ben je mal,” zei Rudi, „wat hindert dat, laat hij het maar weten, daar doen we toch geen kwaad aan.”

„Nee, maar jij weet niet, wat een naarling Dirk Boller voor ons is.”

„Weet je wat, dan doen we een touw aan de pop en zo gauw we merken, dat Dirk buiten komt, trekken we de heks binnen; dan denkt Kees Bikker, dat ze achter de molen wegkruipt. Je zult hem horen. Ha, ha, ha. Ja, dat doen we.”

Hij lachte zo hartelijk in 't vooruitzicht van z'n geslaagde plan, dat Jaap wel mee moest lachen en er ook weinig meer tegen in bracht. Toch was hij niet gerust. Wie weet gaf de grap tumult en wat had je aan de herrie met die lui.

„Eten,” riep grootmoe. De jongens borgen de heks op. Rudi bleef mee-eten: oliebolle, want Jaap was gister jarig geweest. Daarom mocht Rudi vanavond ook wat langer blijven.

Na de maaltijd was er nog een heerlijk uurtje om te „spelen”. Oude Hanna zag glimlachend, hoe de jongens naar buiten stoven. „Nooit duurt de dag lang genoeg voor zulke kinderen,” dacht ze. 't Was ongeveer halfzeven en de jongens begonnen aan hun eerste oefeningen met de „heks”. Dat bleek ook wel nodig, want ze ondervonden al dra, dat ze in de storm niet recht wou blijven staan. Daarom staken ze een dikke stok in de grond en zetten de rietbos daarop. Dat lukte, de bos werd omlaag gedrukt en zat nu vast om de stok. De jongens trokken zich terug in de molen en stonden spiedend voor het raampje. Ze lachten

beiden tegelijk hardop om de gekke spektakels, die de heks maakte. Nu eens hingen haar armen naar beneden en stonden haar haren ijzingwekkend in de hoogte. Dan weer bij een rukwind boog ze het lijf naar de weg toe en stak haar flodderende armen uit als om te grijpen.

Daar hoorden de jongens voetstappen. Snel trokken ze zich wat terug, om van buiten af niet gezien te worden en wachtten in spanning, wie er komen zou. 't Bleken een paar soldaten te zijn. Even keken ze verwonderd naar de vreemde verschijning. De een lachte en de ander bleef stilstaan, sloeg de hakken tegen elkaar, salueerde en zei toen met een gemaakt angstige stem: „Als het kon, zou ik nog graag eerst m'n moeder gedag gaan zeggen, voor Uwe Majesteit me meeneemt naar het land van heksen en bezemstelen.“

Wild boog het spook zich naar de soldaat over, haar woest waaierende haren wapperden hem bijna in het gezicht en haar vlees- en beenloze armen strekten zich nijdig in zijn richting uit. De man deed een stap achteruit. De ander lachte hartelijk en zei: „Jô, had toch het woord „bezemsteel“ niet gebruikt! 't „Mens“ is de hare kwijt, dat zie je wel en het woord alleen maakt haar wild!“

Jaap en Rudi stonden te proesten van het lachen. Wat een dwaze vertoning was dat! De leuke kerels gingen verder.

„Och, och,“ genoot Rudi al, „als ons wijf straks zo te keer gaat tegen Kees, dan lach ik me slap.“

't Begon nu te schemeren en het spookverschijnsel zag er nog schrikwekkender uit.

Hoor, de wind bulderde! De wieken van de molen kraakten. Of. . . ? Was het iets anders, dat kraakte?

„Stil 's!“ Jaap greep Rudi bij de arm en luisterde ingespannen.

„Een kar,“ zei hij toen.

De jongens naderden het raampje en gluurden naar buiten. Werkelijk, daar kwam een paard met een kar. De voerman trok juist aan de teugels en riep: „ho.“ Jaap herkende tot z'n schrik de figuur van de oude Boller.

Deze boog zich wat voorover en keek wantrouwend naar de schim. Of hijzelf niet al te dapper was, of dat hij bang was, dat z'n paard zou schrikken, was niet uit te maken, maar de man vond het in ieder geval niet raadzaam om door te rijden. Hij stapte langzaam van de kar af, liet z'n paard alleen staan en ging op onderzoek uit. Het leek wel, of het hem inderdaad wat aan moed ontbrak, want hij naderde slechts langzaam. De heks stond een ogenblik met de haren steil overeind, de armen bijna

slap langs het lijf, alsof ze zeggen wou: „Vriend, waartoe die ongerustheid, ik ben zo mak, dat je me wel kunt strelen.”

Met ingehouden adem stonden de jongens te kijken. Rudi kneep z'n vuisten dicht van genot, maar Jaap zei: „Laten we haar wegtrekken, zeg, daar komt niks dan narigheid van.”

„Ben je mal, laten staan, jô, 't is veel te leuk. Kijk hem eens gluren!”

Boller kwam voetje voor voetje nader met vooruitgestoken hoofd en speurende ogen. Nu was hij vlakbij, maar daar hij bijziende was, zag hij nog niet goed wat daar stond.

„Oeiii! Oeiii!” loeide de wind.

„Flrrr, daar heb ik je!” zuchtte de heks. Wild grepen haar armen naar de boer.

De man uitte een gesmoorde kreet en maakte een dwaze sprong achteruit.

„Bah! is me dat schrikken!” zei hij hardop.

Hij keek om zich heen of er iemand was, die z'n mal figuur gezien had.

Hoorde hij daar iemand lachen?

Om zich een houding te geven, zei hij: „Een mens zou schrikken van een stuk wasgoed, maar een paard toch zeker.”

Hij liep naar de kar terug, wou doorrijden, maar bedacht zich. Had hij wel goed gezien, was het inderdaad een stuk wasgoed? Bovendien, als Bruin eens schichtig werd! Hoe moest hij dat gekke ding daar wegstrijken?

Wacht, hij wist raad. „Molen stil!” riep hij. Een molen, die zo dicht bij de weg stond, moest op verzoek stil gezet worden, wanneer een voerman dat wilde. Een bordje, dat een eind voor de molens stond, gaf dat duidelijk aan. Boller had van dat recht wel meer gebruik gemaakt, als de wind de andere kant uit woei, want dan scheerden de wieken vlak langs de wegstreek.

„Molen stil!” riep hij nog eens. Straks zouden Hanna of Jaap naar buiten komen en de molen stil zetten, dan zagen ze meteen ook dat rare spook van een stuk wasgoed en zouden het meenemen.

Hoorde niemand hem? Die wind bulderde ook zo en de twee molens maakten zo'n lawaai. Nog eens riep hij hetzelfde, maar kreeg geen gehoor.

„Nou Bruin, vooruit dan maar,” zei hij, greep het paard bij de teugel en ging voor de kop van het dier verder. Wat een gek ding was dat toch, 't leek wel een wijf met lange haren en grijpende armen.

Voor het raam stonden de jongens de zaak af te kijken.

„'k Wou, dat de heks nog eens naar hem greep, zeg,” fluisterde Rudi, „jô, wat was dat leuk. Wil je wel geloven, dat die boer even bang is als z'n knechtje?”

„We moeten haar wegtrekken,” zei Jaap, „als 't paard eens schichtig wordt!”

„Nee jô, 't is veel te leuk, en hij heeft het paard toch bij de teugel.”

„Kijk,” schrok Jaap, „zie je wel, het paard durft niet verder.”

Inderdaad keek het dier angstig naar dat witte gefladder en sloeg de kop omhoog.

„Laten we haar wegtrekken, zeg,” zei Jaap, bezorgd voor nare gevolgen. De boer was nu dicht bij en had veel moeite Bruin voorbij de heks te krijgen.

Jaap had het touw, dat om het middel van de pop gebonden was en door de deur in de voorzijde van de molen was gespannen, al in z'n hand en trok het strak.

Nog even keek hij door het raampje. Juist sloeg het paard woest de kop omhoog en sprong iets terzijde. Rudi schrok daar

toch ook van en beiden trokken ze nu tegelijk aan het touw. Maar de pop zat steviger op de stok, dan de jongens dachten. Ze kwam bij de eerste ruk maar zo niet los.

„Kijk dat paard eens schichtig zijn. Straks springt het nog in de sloot. Toe jô, trek dan!” kommandeerde Jaap. Opeens sprong de pop omhoog. De nachtpop klapperde in de wind. Boller stiet een kreet van schrik uit en keek verdwaasd naar de schim, die over de grond voortschoof. Het paard sprong op zij, steigerde, deinsde en schoot dan schuin vooruit de weggant af, de sloot in. Krakend volgde de kar.

De jongens stonden als verlamd. Ze vergaten de heks en keken met angstogen door het raampje, toch ver genoeg teruggetrokken, om van buiten af niet gezien te worden. Een ogenblik was het er stil. Alleen de molen en de wind hoorden ze. Toen zagen ze van de boerderij van Boller Dirk komen aansnellen.

Hij sprong bij het paard, sneed snel de strengen door en trok het angstige dier aan de toom tegen de slootkant op. Daar stond het nu trillend op z'n poten op de weg.

„M'n arme Bruin,” zei Boller en streefde het dier langs de nek. Gelukkig scheen het geen letsel te hebben.

„Wat was dat nou?” vroeg Dirk.

„Ach, die verwenste molen en een stuk wasgoed,” antwoordde Boller.

„De kar is kapot, een wiel gebroken en wie weet wat nog meer. Een mooie grap. Schrok het paard dan zo van de molen?”

„Ja, 'k heb wel tien keer geroepen „molen stil”, maar dat oude wijf wilde me natuurlijk niet horen, ze had zeker geen zin, om in die wind naar buiten te komen.”

„Heb je geroepen?”

„Zoals ik zeg, zeker tien keer, maar dat is hier zo'n lakse troep, je wordt er doodgewoon aan je lot overgelaten. 't Was bij de sluis toch precies hetzelfde. Maar dat moet maar eens uit zijn. Vanavond spreek ik de heemraad nog, het polderbestuur moet die zaak maar eens onder de ogen zien.”

Jaap had niet alles verstaan, het geraas van de wind en de molen en het felle kloppen van z'n hart, dat hem de oren deed bonzen, hadden enkele brokstukken van het gesprek voor hem doen verloren gaan, maar hij begreep genoeg. Ontstellend duidelijk zag hij in, welk een gevaar hij door z'n eigen dwaze spel over z'n grootmoeder had gebracht. Hij stond te trillen op z'n benen, geheel ontdaan van angst, boosheid en zelfverwijt.

Toen hij de oude boer z'n grootmoeder hoorde beschuldigen, had hij wel naar buiten willen rennen en schreeuwen: „Dat is

niet waar, je hebt niet geroepen „molen stil”, we hebben er niks van gehoord. En het is hier geen lakse troep, grootmoe en ik zorgen voor de molens, dat niemand het kan verbeteren,” maar schaamte, omdat hijzelf toch de oorzaak van het ongeluk was, weerhield hem en maakte hem klein.

Binnen in de molen was het bijna geheel donker, buiten was alles nog vrij duidelijk te zien. Dirk morrelde aan de kar en de oude boer stond er bij te kijken.

Hoe langer Jaap nadacht, hoe helderder het hem werd: dit was een pracht gelegenheid voor Dirk Boller, om grootmoe ook de molens te ontnemen. Hij wrong z'n handen in wanhoop. Wat moest hij doen? „Bidden,” flitste het door z'n hoofd, maar een stemmetje zei: „dat helpt niet.” Was het een boos stemmetje of was het ditmaal de waarheid? Hij was toch zelf de schuld!

Wat moest hij doen? O, hij moest iets doen! Het mocht niet gebeuren! Wat moest hij, o, wat moest hij doen? Naar buiten rennen en tegen Boller zeggen, dat hij liegt, zei weer een andere stem. Maar...? Loog Boller wel? Had hij niet geroepen, of hadden ze het niet gehoord?

De mannen praatten weer. Dirk kwam uit de sloot, hij zei: „'t Valt wat mee, alleen een wiel gebroken, maar 't kost ons toch een slordige duit.”

„Een nieuw wiel, asjeblieft,” zei de oude grimmig, „'k wou, dat ik het op dat wijf verhalen kon, zij is de schuld. Maar 't komt in orde. Verleden zei de heemraad nog zelf, dat het hier zo'n onordelijke boel was; we zullen vanavond eens horen, wat hij hiervan zegt.”

„Onordelijke boel, onordelijke boel,” hamerde het door Jaaps hoofd. Besluiteloos, als verlamd door schuldbesef, stond hij daar. Maar hij moest toch wat doen!

„Nou, 't wordt me te koud,” zei Boller.

Zonder nog een plan te hebben, stoof Jaap naar buiten. In een oogwenk stond hij voor de mannen, die een stap achteruitgingen om z'n plotselinge verschijning.

„O, baas,” stotterde Jaap met tranen in z'n stem, „'t is de schuld niet van grootmoe.... 't is de schuld.... we hebben u niet horen roepen.... en 't paard is niet geschrokken van de molen....”

„Wat brabbel je nou allemaal, brutale rekel?” vroeg Boller. Hij begreep niets van 't gehaspel van de knaap.

„Nee baas, ik.... ik ben niet brutaal.... ik wil niet brutaal zijn.... maar 't paard, maar Bruin is niet geschrokken.... maar....”

„Nou nog mooier, Bruin is niet geschrokken!” viel Boller gegergd uit, „nee, het beest is van louter plezier in de sloot gesprongen, brutale aap.”

„Nee baas. . . .” Jaap huilde nu, maar werd daardoor hoe langer hoe minder verstaanbaar. „Nee baas, heus, ik wil niet brutaal zijn, ik. . . .”

„Nee, dat hoor ik, je zet me gewoonweg voor leugenaar.”

„O, baas, wilt u me astublieft vergeven, ik heb, we hebben een pop gemaakt.”

„Ha, ha, ha,” lachte luid Dirk Boller, „nou wordt-ie goed, ze hebben een pop gemaakt. Jô, ga naar je grootje en drink een glas water.”

„Ja maar, luistert u eens, het paard is. . . .”

„Ja, hoor eens hier,” viel Boller nu nijdig uit, „je zegt maar: luistert u, en hoor eens, en ik sta met al m'n verstand naar je gedaas te luisteren, maar ik kan er geen touw aan vast knopen. Hoepel op, asjeblieft!

Dirk, breng het paard naar z'n stal.”

En zonder dat de mannen zich om de jammerende jongen bekommerden, verdwenen ze in de schemering. Jaap stampvoette van wanhoop en nijd en stond in vertwijfeling de boeren na te staren.

Toen kwam Tine achter om de molen.

„Zeg Jaap, zou je niet eens binnenkomen, Rudi gaat weg, hoor, 't is al zo laat, grootmoe zegt, dat het tijd is voor hem.”

Jaap waggelde naar de kleine molen, zonder een woord te kunnen uitbrengen. Hij keek rond. 't Was er donker en stil. Waar was Rudi? Was die. . . .? Die was toch niet weg?

„Waar is Rudi?” vroeg hij nu aan Tine.

„Die gaat daar, kijk, jij bleef ook zo lang achter de molen. Wat deed je toch?”

Jaap herstelde zich. „Niks,” beet hij, „ga maar binnen, ik kom zo.”

Tine ging. Jaap bleef alleen in de donkere molen.

„Rudi weg?” dacht hij. Een fijne spijt priemde door z'n ziel. Rudi weg? Hem helemaal in de steek gelaten, terwijl ze samen het dwaze spel hadden gespeeld? Z'n tranen, die weer opgeweld waren, toen Tine was weggegaan, bleven steken. Z'n verdriet maakte plaats voor verontwaardiging. Hij liet zich op een kist neerzakken en zat met grote ogen in het donker te staren. Langzaam kwam een gevoel van grote verlatenheid aansluipen, drong meer en meer tot hem door en overweldigde hem ten slotte.

„Da's laf," zei hij half hardop en zat toen enige ogenblikken bijna gedachteloos van spijt. „Da's gemeen, dat valt me tegen," fluisterde hij weer.

„Jaap, kom je nog?" riep Tine.

Hij stond op, sloot de molen en wilde naar binnen gaan. Doch even bleef hij nog staan turen in de duisternis. Ginds op het pad pinkelde een lichtje. Dat was Rudi. Met een diep verlaten gevoel staarde hij hem na. En 't was of bij iedere stap, die de jongen met het lichtje deed, Rudi verder van Jaaps ziel af ging.

IX

DE BREUK

Diezelfde avond lag er nog een andere jongen in zijn bed te piekeren over vriendschap, die geen vriendschap was. Maar hij voelde zich niet in de steek gelaten door een ander, integendeel, hij had een pijnlijk zelfverwijt, omdat hij zich een slecht vriend betoond had.

't Was Rudi.

Al een uur geleden was hij naar bed gegaan, maar hij was nog klaar wakker. Beurtelings lag hij zichzelf te beschuldigen over z'n laffe gedrag en plannen te bedenken, om alles weer goed te maken. Hij voelde zich ellendig. Was hij een Hollandse jongen? Was hij een goed kameraad? Hij had het allergrootste deel van de schuld aan het ongeluk met de kar. Hij had juist de plagerij bedacht. Jaap had herhaaldelijk gewaarschuwd. En nu had hij Jaap er voor op laten draaien. Toen die naar buiten stormde om z'n grootmoeder te verdedigen, had hij, Rudi, bij zichzelf gezegd: ja, 'k moest Jaap toch eigenlijk bijspringen. Maar toen hij het schimpen en schelden van de boeren hoorde, had hij gedacht: laat ik maar hier blijven, als ik er bij kom, worden ze misschien nog woedender, en hij had zichzelf wijsgemaakt: Jaap, is mans genoeg, hij kan het alleen wel af. Toen had Tine geroepen, dat het z'n tijd werd, en hij had het dadelijk ook al erg donker gevonden, hij moest nodig weg. Intussen was hij blij geweest een reden te hebben om te verdwijnen. Bah! hij vond zich een lafaard.

Maar wie weet, welke nare gevolgen de zaak intussen voor Jaap en z'n grootmoe zou hebben! Waarom had hij niet....? Hij gooide zich nijdig op z'n andere zij.

Waarom dit....? Waarom dat....? Al twintigmaal had hij zich afgevraagd, waarom hij niet zus of zo had gehandeld, maar 't was nu te laat, de gevolgen waren niet meer af te wenden.

Wat zou Jaap zeggen? Zou hij erg boos zijn? Zou hij hem nog aan willen kijken?

In ieder geval moest hij morgen naar Jaap toe gaan en hem zeggen, hoe het hem speet, dat hij zo'n slechte vriend was geweest.

Maar wat schoot Jaap daar ten slotte mee op? Hij en z'n grootmoe zouden . . .

Hè, hoe naar, hoe ellendig was dat alles!

Maar was er dan niets, totaal niets aan te doen? Als hij er eens met vader over sprak! Wat zou die boos zijn! En wat zou hij een afkeer hebben van z'n zoon. Hij zou zeggen: „Jij gaat naar al die mensen om je schuld te bekennen, naar Hanna, naar Bolter en naar de heemraad.”

Ja, dat zou eerlijk zijn. Maar . . . wel, waarom deed hij dat dan niet? Ja, dat moest hij doen. Dat hij daar niet eerder aan gedacht had! Hij ging plannen liggen maken. Morgen vroeg, zo vroeg mogelijk weg; eerst naar de heemraad, die was de voornaamste. Hij zou alles eerlijk vertellen. Hij zou ook zeggen, hoe erg het voor de oude Hanna was, dat ze het sluisje moest missen en nu nog de molens, 't zou verschrikkelijk zijn.

Rudi zag in gedachten de strenge man al luisteren, eerst met een bars gezicht, dan wat vriendelijker. Eindelijk zou hij alles begrijpen, zou hij de schuld geheel op Rudi schuiven, zou hij inzien, dat oude Hanna en Jaap twee plichtsgetrouwe zorgers waren. Ha, dat was de uitkomst! Ja, zo moest hij handelen.

Z'n ontevredenheid met zichzelf verdween. O, hij had morgen de volle gelegenheid om al z'n dwaasheid en ontrouw goed te maken, dubbel, driedubbel goed. Want hij zou z'n best doen. Hij zou van z'n vriend en diens grootmoe zoveel goeds vertellen, dat de heemraad spijt zou hebben, ooit iets verkeerd van zulke beste ijverige mensen te hebben gedacht.

Wie weet! Wie weet! Misschien kreeg . . . o, wat zou dat fijn zijn! Misschien kreeg oude Hanna de sluis dan ook wel terug. Dan zou hij, Rudi, de weldoener worden van het gezin. Ha, dat was iets anders dan een slecht vriend! Wat zou hij morgen praten en redeneren tegen de heemraad. Ja, hij zou z'n schuld tiendubbel goedmaken.

Hij zag de heemraad staan voor een mooi wit huis. Het huis was begroeid met klimrozen. In de deuropening stond een vriendelijke dame, met lange witte kleren. Een goudlicht van zon viel over de boerderij. De dame leek wel een prinses. . . .

Rudi's gedachten waren overgegaan in droom.

De volgende morgen leek er alvast iets van de droom werke-

lijkheid geworden. De wereld baadde in een gouden zonlicht. En in dat zonlicht liep Rudi, de weg op naar de heemraad.

't Was nog maar halfnacht. Als hij voortmaakte kon hij nog voor schooltijd terug zijn. Hij stapte dus flink aan.

Toch was z'n moed van de vorige avond wel wat gezakt. Hij zag er tegen op om die norske boer te ontmoeten. Als deze hem maar te woord wilde staan! Als hij. . . . Neen, nu geen dwaze nare verzinsels. Het moest, het was zijn plicht. Vooruit, dapper er op aan!

Om acht uur stapte hij de boerderij op, toch met een kloppend hart. Het huis was niet wit en rozen waren er niet.

Hij belde aan.

Een dikke boerenmeid kwam voor.

„Kan ik meneer even spreken?” vroeg Rudi bedeesd.

De meid lachte.

„Meneer, nee jongen, die is niet thuis.”

„Niet thuis?” vroeg de knaap bedremmeld, „kan ik hem misschien ergens in het veld vinden?”

„Nee mannetje, de baas is al om zeven uur weggereden naar de beurs. Hij komt niet thuis voor vanavond.”

Rudi stond als geslagen. Daar gingen z'n mooie plannen.

De meid zag de grote teleurstelling op z'n gezicht. Deels uit medelijden, deels uit nieuwsgierigheid vroeg ze: „Had je meneer zo graag gesproken? Kan ik de boodschap niet overbrengen?”

„Ja, ik moest. . . . ja, ik wou meneer heel graag spreken. . . . Nee. . . . ik weet het niet, of u, ziet u, 't is over de kar van Boller.”

De vrolijke meid lachte helder. Het klonk in de morgenstilte welluidend over het erf.

„Over de kar van Boller, m'n jongen, wat is er met die kar, moet de veearts er bij komen? Je kijkt tenminste, of „het beest” zwaar ziek is.”

Rudi werd bij het spotlustige gezicht hoe langer hoe verlegener en haspelde: „Ja, het beest, eh. . . . ik bedoel de kar, eh. . . . z'n wiel is gebroken.”

Weer klonk de klare lach van de meid over de boerderij.

„Trien,” kwam een stem van binnen, „je maakt het weer goed geloof ik, hè, zou je niet eens. . . .?”

Tegelijk verscheen de boerin. Ze keek opgeruimd om de vrolijkheid van Trien en tegelijk verwonderd om de bedremmelde jongen, die daar bij de deur stond.

„Wat is er aan de hand?“

„De kar van Boller moet naar de veearts,“ zei de meid en haar lach klingelde als belgeluid.

De boerin gaf haar een duwtje en zei: „Nou, 't is al mooi genoeg geweest met jou, ga aan je werk.“

Enigszins spijtig ging Trien naar binnen..

„Wat is er, m'n jongen?“ vroeg de vrouw vriendelijk aan Rudi. De knaap voelde zich weer wat aangemoedigd. Hij begreep, dat hij zoëven ook wel wat raar begonnen was en trachtte nu duidelijker te zijn.

Hij vertelde van het ongeluk met de kar en zei, dat alles zijn schuld was.

„Dus je komt vergeving vragen. Maar jongen, dan ben je toch aan het verkeerde adres, dan moet je toch bij Boller wezen.“

„Ja maar, Boller zou het tegen de heemraad zeggen en die denkt dan dat Jaap de schuld is en oude Hanna, en dat is niet waar.“

„O, nou begrijp ik je zo'n beetje. Juist, juist. Nou, ik zal de boodschap overbrengen, hoor. Hoe heet je? En zeg me nog eens, hoe zit de zaak in elkaar?“

Rudi vertelde nog eens, wat ze de vorige dag uitgehaald hadden en dat hij bang was, dat oude Hanna de schuld zou krijgen. Hij noemde z'n naam en ging, nadat de boerin eens geruststellend had geknikt, niet zonder goede hoop heen.

't Was nog voor negen, toen hij op 't schoolplein kwam. Dadelijk keek hij uit naar Jaap. O, daar zag hij hem al. Hij stond bij een knickerspel te kijken. Wat stond z'n gezicht stroef. Zou hij boos zijn?

Hij durfde niet recht naar hem toe gaan, maar toch wilde hij zo gauw mogelijk weten, wat hij aan Jaap had. De gedachte, dat de vriendschap wel eens uit kon zijn, kwelde hem.

Hij liep met opzet voor Jaap langs en toen deze niet opkeek, ging hij ook bij de knikkerende jongens staan en maakte een opmerking om z'n aandacht te trekken. „Goed, Piet, die is raak.“ Meteen keek hij schuin naar Jaap. Die sloeg z'n ogen op met een misnoegde blik en verwijderde zich naar een andere hoek van het schoolplein.

Rudi voelde iets van pijn in z'n borst. Er bestond geen twijfel meer aan: Jaap was boos.

O, als z'n boodschap bij de heemraad nu maar de goede uitwerking had! Maar wie weet, hoe lang zou het duren, eer Jaap iets van Rudi's aandeel in een gunstig verloop van die zaak bemerkte? Hij moest het Jaap zeggen, wat hij vanmorgen voor

hem gedaan had. Dan zou die z'n laf gedrag van gister wel vergeven.

Maar hij durfde niet, gek toch, hij durfde Jaap eigenlijk niet aanspreken. Hij was bang voor een heftig verwijt. Misschien was het nog maar het beste een paar dagen te wachten.

Toch probeerde hij die morgen onder schooltijd nog eens, om contact met z'n vriend te krijgen. Hij zag, dat Jaap onder de tekenles zat te sukkelen met enkele ronde voorwerpen, om een cirkel van de juiste grootte te kunnen trekken. Over het pad heen liet hij z'n buurman Jaap een passer aanreiken. Maar Jaap schoof het ding terug en bromde: „'k Ben al klaar,” wat niet waar was, want even later zag Rudi tot z'n spijt, dat hij een dankbaar gebruik maakte van de passer van Annie Visser.

't Werd een ellendige dag voor Rudi. De breuk met z'n vriend zat hem geweldig dwars en vooral, omdat hijzelf de schuld er van was. Het liet hem geen ogenblik los en tegen het einde van de middagschooltijd besloot hij, straks Jaap te vertellen van z'n poging bij de heemraad. Maar ook dat liep tegen. Hij had namelijk door z'n gepieker totaal geen aandacht voor z'n werk gehad en kreeg van de meester de opdracht, om na vier uur z'n slordige taalwerk over te maken.

Bah, ook dat nog, dacht hij, schoolblijven! Nu is de kans voor vandaag verkeken. Maar dat mag niet. Ik wil Jaap spreken, het moet, het moet!

Bij het uitgaan van de school zag hij Jaap heengaan. Hij was al voorbij zijn bank.

„Jaap,” zei hij, plotseling z'n weifeling overwinnend.

Jaap keek hem koel aan, bleef toch even stilstaan.

„Zeg Jaap, wacht je op me?”

Even aarzelde Jaap. Toen zei hij bits: „Op zo'n lafaard zeker!”

Tegelijk keerde hij zich om en liep door.

Rudi voelde een steek in z'n borst. Hij zag Jaaps rug, keek naar z'n stugge nek, tot hij weg was. Verstrooid zag hij de kinderen verdwijnen. Toen kwam er een oneindig verlaten gevoel over hem. 't Was gebeurd, hij was alleen, Jaap was weg, voorgoed.

Dromend maakte hij z'n taalwerk, minder slordig nu, maar met nog meer fouten. Een standje van de meester drong nauwelijks tot hem door. Hij ging heen, naar huis, en in het priëel huilde hij z'n-groot verdriet uit.

's Avonds om zeven uur liep hij weer in de tuin. Hij keek over de plas, waarover de schemer als een vreemde zwarte mist uit het oosten aankroop. Tegen de laatste bleke streep van het ver-

dwijnende licht zag hij in de verte een molenwiek afsteken. Hij keek er lang naar. Er kwamen weer tranen in z'n ogen en zacht schreide hij: „Jaap.” Vol schuldbesef, vol verlangen, alleen dat ene woord: „Jaap.”

X

DE MOEILIJKE WEG

De plassen zijn wijd en eenzaam. Een enkel zeil vertoont zich er slechts, want de watersportliefhebbers vinden de voorzomer dit jaar te koud. Maar bijna alle dagen drijft een zeilkano van oost naar west en van noord naar zuid. In die kano zit een jongen. Hij verkent het grote water, hij wil alle eenzame plekjes, alle onbekende eilandjes weten. 't Is de enige vreugde, die hij nog kent: zwerven, ontdekken, vogels bespieden.

't Is Jaap. Vrienden heeft hij niet meer. Naar school gaat hij niet meer. Werk is er weinig voor hem. Hij heeft alleen nog maar de grote molen te verzorgen.

Na het ongeluk met de kar van Boller had hij angstig gewacht, hij en grootmoe, vijf bange weken. Toen had de oude vrouw de tweede slag gekregen: de kleine molen was haar ontnomen.

„Wanneer volgt de grote?” dacht Jaap bitter. „Wanneer zullen wij voorgoed van het molenerf verbannen zijn?”

Hij dreef op de plassen met z'n kano. O, de dierenpaden nasporen, zwerven in oorden waar geen mens komt, het was heerlijk, maar wanneer deed Jaap het nog met z'n hele blijde hart? Onder z'n tochten, bij z'n dolen, lag toch op de bodem van z'n ziel die bitterheid, die spijt, die alles vergalde.

't Was donker in Jaaps binnenste. Hij was stroef en bits geworden; bidden deed hij zelden, echt bidden, jezelf uitspreken tegen God, dat deed hij nooit meer. Grootmoe merkte wel, dat er opstand was in Jaaps hart. 't Was misschien beter, dacht ze, dat hij een poosje ergens anders werkte, dat kon hem wat afleiden. Een paar weken, dat er zo goed als niets te doen was bij de molen, had Jaap dan wat geholpen bij de werfbaas aan het optuigen der bootjes, die gereed moesten zijn tegen het nieuwe seizoen. Hij had een rijksdaalder gekregen en een oude kano, een zeilkano. Daar was hij wonderblij mee. Maar toen was het gaan regenen van geweld, zodat hij weer thuis moest komen, want grootmoe had veel last van reumatiek en kon het werk

niet alleen af. Een andere jongen had het baantje van leerjongen op de werf gekregen. Alles liep tegen, ook dit weer. Noŕs verrichtte Jaap z'n taak; telkens moest hij Dirk Boller tegenkomen of aan het werk zien en dat maakte hem ongenietbaar.

„Jaap,” zei grootmoe ernstig, toen ze dag aan dag het vertoornde gezicht van de jongen zag, „je bent op het verkeerde pad, kind, denk aan de woorden van de bijbel: is er niet, indien gij weldoet, verhoging, en zo niet, de zonde ligt voor de deur.”

't Maakte de knaap nog bozer: hij was toch geen Kaïn. Die woorden had God tegen de broedermoordenaar gezegd. Hij een Kaïn? Nee, Dirk Boller, die was de Kaïn en hij, Jaap, voelde zich Abel. Ja, zo was het, hij de onschuldige Abel. De schurk had al eens op hem geschoten.

Grootmoe zag diep bezorgd, dat haar woorden geen doel raakten. Als ze Jaap zo zag lopen, zwijgzaam, een nijldige trek om de mond, moest ze telkens aan haar zoon Ko denken. Dan zuchtte ze en bad vurig om het behoud van de jongen. Gelukkig kwam er na een regenweek weer mooi weer. Jaap had minder te doen en ging vaak met de kano uit. De stilte van de plassen deed hem goed; hij mokte niet meer zo en zelfs gebeurde het wel eens, dat hij bij z'n tochten zoiets leuks of eigenaardigs zag in de dierenwereld, dat hij voor een ogenblik z'n narigheid vergat en 's avonds tegen grootmoe een of andere ontdekking of een belevenis met vogels vertelde.

Oude Hanna was blij met zo'n knus gesprek. Vroeger zat Jaap elke avond bij haar te keuvelen en ze begon die uren als kostbare momenten uit het verleden vast te houden. Als zoiets nu nog eens gebeurde, voelde ze tot haar grote vreugde, dat het Jaapje, het kleine zwervertje, nog leefde in de schijnbaar stugge knaap. Dan ging ze, om dat Jaapje nog levendiger voor haar aandacht te trekken, gebeurtenissen en voorvalletjes ophalen uit de tijd, dat grootva nog leefde. Als ze dan vertelde van een bemodderd, beteuterd kijkend kereltje met sluike haren en druipende kleden, een kereltje van zes, dat bij z'n speuren naar nesten in de plas was geraakt en er zelf weer uit was gekropen, dan genoot Jaap van z'n eigen leventje uit vroeger dagen: Dan kwam z'n tong los en was het: „weet u nog van toen, groômoe?” en „zeg, groômoe, weet u dat nog?” Dan leek het alsof Jaap het meeste genoot en dat oude Hanna alleen maar genoeglijk herinneringen zat op te diepen, want ze liet de knaap niet merken, dat ze het met opzet deed, maar o, dan was de oude vrouw zo zielsgelukkig, dat hij zich weer gaf, dat ze

weer dat heerlijke zonnekind, dat vriendelijke en toch zo ernstige Jaapje voor zich zag. Dan bad ze: „Ach Heer, laat ik hem toch mogen behouden, laat hem niet wegdwalen van mij, maar vooral niet van U.” Dan worstelde ze 's avonds in haar bedstede in innige smeekgebeden om de ziel en het leven van de knaap.

Eens na zo'n uur van gezellige kout, zei ze: „Ja, m'n jongen, dat was een mooie tijd.”

„Beter dan nu,” had Jaap kort gezegd en opeens was alle vreugde van z'n gezicht verdwenen.

Oude Hanna was geschrokken. De mooie sfeer was weg. Jaap zat nog te delven in z'n herinneringen, maar nu herinneringen van nare dingen en de nijd plooiden z'n lippen stroef.

„Jaap, het is nu ook nog goed.”

„Ja,” gromde Jaap, „wat u goed noemt.”

„Jongen, we hebben ons dagelijks brood.”

„Dat hebt u niet, denkt u soms dat ik niet merk, hoe u moet zorgen en schrapen om ons het dagelijks brood te kunnen geven?”

Oude Hanna keek enigszins verbaasd. Ze meende, dat ze haar bekommernissen voor de jongen verborgen had kunnen houden. Jaap wond zich op.

„Ja grootmoe, zeg het maar eerlijk, wij krijgen maar weinig suiker in de koffie, maar u neemt nooit meer. U houdt niet zo erg meer van kaas, nee! In de melk doet u water en op onze boterhammen is bijna geen boter meer, maar op de uwe is soms helemaal niets. Dacht u, dat ik blind was?”

Hij wond zich meer en meer op. Z'n woorden, vol bitterheid, z'n ogen met hun felle blik onthutsten Hanna. Ze kon op dat ogenblik geen antwoord vinden. Trouwens wat Jaap zei, was waar.

„U hebt Tine van het naaclubje afgenomen. Uit de oudste stukken goed maakt u nieuwe jurkjes voor haar. U is zondag op uw klompen naar de kerk geweest, omdat u geen geld hebt om de schoenen te laten maken. U . . . ja, weet ik het alles zo gauw te zeggen? Maar ik heb nog veel andere dingen gezien. En wij mogen het niet merken. Als wij één ding te kort komen, dan bent uzelf er al tien te kort gekomen. U . . . u . . .”

Hij was zichzelf niet meer meester en barstte in snikken uit, maar onderwijl vervolgde hij, hortend en stotend: „U . . . u is de liefste vrouw, die ooit op de wereld geweest is, u vindt alles goed . . . u . . . o, dat is het juist . . . waarom ik zo woest ben . . . om u . . . dat ze . . . dat de schurken u dat allemaal aandoen.”

Hij sloeg met z'n vuist op tafel, liet z'n hoofd op z'n handen vallen en snikte zijn grote leed, ergernis en woede wild uit. Oude Hanna kwam naast hem staan, legde kalmerend haar hand op z'n schouder, maar zelf schreide ze ook zacht.

O, dat de lieve jongen al haar zorgen gezien had, dat hij ze in stilte met haar meedroeg! Het speet haar ten dele, dat ze ze niet voor hem verborgen had kunnen houden, maar z'n trouwe liefde, z'n verdriet om haar, vervulde haar toch met grote dank en één ding zag ze nu wel duidelijk, dat achter dat stugge gezicht de teerste gedachten verborgen lagen.

Jaap hief z'n hoofd op. Een weinigje bedaarder ging hij verder: „Maar één ding moet ik nog zeggen. U hebt nog een andere grote zorg.”

Z'n snikken werd weer heftiger. Oude Hanna keek vragend, ietwat bang: wat ging er nu komen?

„En dat is om mij. U hebt zorgen om mij. Ik heb u horen bidden, dat u Jaap toch niet mocht verliezen. Grootmoe, luister dan, als ik zo nijdig ben.... als ik zo.... zo kwaad kijk.... dan.... dan is dat juist om u.... ik kan het niet verzetten.... maar grootmoe, luister.... u mij verliezen.... nooit.... nooit.... nooit. Als ik voor u.... moet vechten.... tegen de hele wereld.... ik alleen.... dan zal ik.... O, ze laten u in de steek.... allemaal.... oom Ko ook.... maar ik nooit.... Grootmoe, hoor dan.... ik nooit van m'n leven.”

O, wat een heerlijke pijn het oude vrouwtje ineen deed krimpen! Ze sloeg beide armen om de jongen, snikte van blijdschap en aandoening zo hevig, dat ze geen woord kon uiten. Stijf drukte ze de knaap tegen haar borst en bleef zo minutenlang staan tot ze zichzelf wat meester was. Toen zei ze zacht, maar er was jubel van uitkomst in haar stem: „Dank je, Jaap.... dank U, trouwe Heer in de hemel.”

Jaap maakte zich uit haar omarming los, kuste haar op het voorhoofd en ging stil op een stoel zitten. Ook Hanna zette zich weer in haar oude armstoel. En lang hoorden ze beiden alleen het tikken van de Friese klok. Elk was verzonken in eigen gedachten. Beiden voelden een groot leed en een grote blijdschap.

Na lang zwijgen begon Hanna ernstig: „Jaap, nu heb jij zoveel gezegd en ik geen enkel woord, luister nu ook eens naar mij. M'n jongen, wat je zoëven gezegd hebt, zal ik m'n leven lang onthouden, ik zal je woorden en je liefde bewaren, tot ik sterf en op m'n doodsbed zal ik God en jou er nog voor danken. Maar je moet toch goed begrijpen. Er is een mogelijkheid, waarbij ik

je, ook al wil je dat zelf niet, toch voor een deel, ja ten slotte helemaal zou kunnen verliezen."

Jaap keek haar vragend aan.

„Kijk, m'n jongen, ik merk al wekenlang, dat er opstand is in je hart. Opstand tegen ons lot. Nu ben ik zo bang, dat het opstand tegen God zou kunnen worden. Jaap, als het leven ons bitter maakt, en dat doet het jou al heel jong, dan is er zo'n groot gevaar, dat we van de Hemelse Vader afdwalen, dat we met onze nijd en boosheid zelf uit willen vechten, wat we eigenlijk aan God moeten overlaten. Dan houdt ons gebed op, dan luisteren we niet meer naar Gods stem en zien niet meer naar Jezus' voorbeeld. Dan fluistert de boze ons allerlei slechte dingen in. Die vervullen ons ten slotte geheel. En het einde is, dat we God de schuld geven van alles wat ons overkwam. Dan is er de echte opstand in ons hart, waar de satan om lacht. En als God ons dan niet grijpt, zijn we verloren. Dan gaat het in ons leven van bitterheid tot bitterheid. Dan eindigt ons leven... zonder God.

Jaap, als dat moest gebeuren, zou ik je toch verloren hebben." Jaap gaf geen antwoord. Hij voelde de waarheid van grootmoes woorden. Hij wist ook, dat hij op het spoor van nijd en verbittering liep. Eindelijk zei hij: „Ja grootmoe, maar het is zo moeilijk. U is oud en wijs, maar het is voor mij zo moeilijk."

„Jongen, ik begrijp dat wel. En ik verlang niet van je, dat je de berusting zult hebben van een oude vrouw. Die is er bij mij ook maar niet opeens gekomen; daar heb ik een lang, dikwijls moeilijk leven voor moeten doormaken. En dan wil ik je dit wel zeggen: het ongelukkigste ben ik geweest in tijden, dat ik weinig bad. Ach, waarom zou ik je vertellen van al m'n leed en verdriet? Je hebt al genoeg te dragen voor je leeftijd. En ik kan je het grote leven niet leren kennen, dat moeten de jaren en de ondervinding doen. Ik sta nu achter het leven, ik heb veel gezien en nu weet ik: de wereld is een koud land, waarin al veel mensen verkleumd zijn tot ze doodvroren, maar wie bidt, warmt zich voor de open poort van de hemel."

Stil zat Jaap te luisteren naar de wondere woorden. Ze klonken als vreemde onbegrepen zang, zoals hij wel eens ergens door de radio had gehoord. Maar grootmoe was er gelukkig mee, en in z'n hart was een vaag verlangen om iets van haar grote rust te bezitten.

's Avonds wilde hij bidden, maar het lukte niet. Z'n gedachten vlogen van het een naar het ander en woorden om dat alles uit te drukken, vond hij niet. En toch voelde hij, dat wat grootmoe

gezegd had, waar was en dat hij alleen vrede kon vinden „bij de open poort van de hemel”.

Een poos lag hij na te denken.

Toen bad hij, zoals eens de discipelen deden: „Here, leer me bidden.”

Verder kwam hij niet. Toch gaf het hem rust, want het was een echt gebed en hij wachtte op de verhoring, als een kind, dat z'n vader geroepen heeft en nu luistert of het diens voetstappen hoort.

XI

EEN NIEUWE VRIEND

De zomer in z'n volle glorie lag over de plassen. De zware rietpluimen bogen over het water. Late bloemen van gele lis fleurden de oevers op. Lisdodden staken er krachtig bovenuit. En een paar voet van de walkant stond hier en daar eenzaam een zwanenbloem, terwijl verderop de blanke waterlelies dreeven, zacht spiegelend in het watervlak. Van die rijkdom van kleur en leven zag Jaap niet veel. Terwijl hij doelloos van 't ene eiland naar 't andere dreef, waren z'n gedachten met andere dingen bezig. Eigenlijk schaamde hij zich een beetje, dat hij, grote sterke jongen van dertien jaar, hier nutteloos in z'n kano rondzeilde.

Toch had hij zichzelf niets te verwijten. Hij had pogingen genoeg aangewend om werk te vinden. Maar telkens waren die mislukt. Als hij maar z'n volle dagen aan het een of ander vak had kunnen geven, allicht zou hij dan ergens geslaagd zijn. Doch thuis de molen bedienen en dan ergens een baantje vinden als aanvulling voor bijverdienste lukte niet.

't Was in de namiddag. Een zacht briesje had hem de Zuiderplas opgestuwd. Sedert een paar weken mocht hij hier ook rondzwalken. Vroeger had oude Hanna het niet vertrouwd, zo ver van huis, maar Jaap was nu een grote jongen geworden. Hij was een uitstekend zwemmer en een goed zeiler.

De wind was gaan liggen. 't Was zwoel en onweerachtig. Bergenhoog waren aan de horizon de wolken opgestapeld. Zonder zichtbare vormverandering stonden ze daar met hun witte koppen als een stille dreiging boven het water en de vele eilandjes van de plas.

Jaap keek er vol ontzag naar. Wat geweldig, wat mooi, dacht hij. Z'n ogen dwaalden langs de verre einders, die zich verloren in blauwe nevel.

Als hij hier op of bij de plassen werk kon vinden, wat zou dat

fijn zijn. Want nergens voelde hij zich zo thuis als hier, nergens was de wereld zo mooi als bij de meren.

Plotseling rimpelde het water, een windvlaag deed z'n zeil flakkeren. Jaap trok het touw, dat slap in z'n handen had gehangen, aan. Een tweede vlaag spande het zeiltje en duwde de kano met een vaartje vooruit.

„Hei jô, kijk uit,” schrok een oude visser, die aan z'n fuiken zat te morrelen en de kano recht op zich aan zag bruisen.

Jaap gooide z'n roer om en zeilde scherp langs de vissersboot. Hij keek ietwat verlegen naar de man. In z'n soezerij had hij hem in 't geheel niet opgemerkt.

't Was oude Thomas. Jaap kende hem wel, hij had hem vaak in het dorp gezien en wist, dat hij aan de Zuiderplas woonde en daar z'n viswater had.

„'t Loopt nog goed af, ik zag u niet,” verontschuldigde Jaap zich.

„Ja,” gromde de visser, die al niet meer keek, maar alle moeite aanwendde om een palingfuik los te krijgen.

„Zit het vast?” vroeg Jaap.

„Alsof het wortel geschoten heeft,” zuchtte Thomas, „dat is me toch een gekke geschiedenis, ik krijg dat ding niet los.”

„Helpen trekken?” vroeg Jaap gul.

„Dank je, stuktrekken is een klein kunstje, nee, maar...”
Verder ging de man niet, hij had z'n aandacht te veel nodig bij z'n fuik.

Jaap wilde doorzeilen. Heel vriendelijk kon hij de oude Thomas niet vinden.

„Je zou zeggen, hè!” zuchtte de visser en liet moedeloos de stok vallen, waarmee hij onder water getracht had z'n zaakje los te krijgen.

„Zal ik eens proberen?” vroeg Jaap. Hij wou toch wel helpen.

„Ja. . . hoe wou je dat doen? Ik zie er geen kans voor.”

Jaap hield bij, nam de stok en voelde voorzichtig waar het letsel zat. Maar hij had evenmin succes als Thomas.

„'k Zal u helpen,” zei hij besloten en trok meteen z'n shirt over z'n hoofd.

„Wat ga je doen?” schrok Thomas.

„Duiken,” zei Jaap kort en ontkleedde zich verder.

„Ben je raar, we moeten hier geen ongelukken beleven, hoor.”
Jaap lachte gemoedelijk en haalde z'n zwempak al te voorschijn.

De visser keek wat verbluft en vroeg: „Kun je goed duiken?”

„Van 't hoge bruggetje onder een zeiljacht door,” zei Jaap eenvoudig.

Thomas schudde het hoofd.

In een paar minuten was Jaap ontkleed; hij plompte in het water, terwijl de visser toch enigszins angstig keek. Hij dook bij de fuik, bleef even onder, kwam dan boven en zei: „Wacht maar even, 't zaakje zit vast aan een grote tak, 't lijken wel

wortels van een boom.”

Weer verdween hij, bleef nu geruime tijd onder, zodat Thomas al een vaarboom greep.

„De waaghals,” gromde hij ongerust.

Maar daar kwam Jaap proestend boven met de losgemaakte fuik.

„Heb ik van m'n leven,” zei de man ongelovig en trok de fuik, die vol paling zat, op.

Meteen klom Jaap in de visboot.

„Mijn kano ligt niet vast genoeg om mezelf aan op te trekken,” zei hij en streek z'n natte haren weg.

„Wat een paling!” riep hij.

„Ja jô, je hebt me daar aan een mooi zootje geholpen en m'n fuik is ook gespaard, je bent me een kordate rakker, hoor.”

Jaap lachte maar eens, haalde z'n kano bij en stapte over.

Terwijl hij zich kleedde, schudde Thomas de fuik leeg; een glibberig krioelende hoop.

„Wie ben je eigenlijk,” vroeg de visser nu, „'k heb je wel meer gezien in het dorp, geloof ik, en je zwalkt daar vaak op de Noorderplas, hè? Maar dat jonge goed ken ik niet, dat kan ik niet bijhouden.”

„Ik ben Jaap Stam van de molens daarginds.”

„Ah, zo, ben je d'r eentje van Hanna! Een kleinzoon dan zeker. Hoe gaat het haar tegenwoordig? Ze wordt een dagje ouder, hè? 'k Hoor, dat ze zowat half pensioen heeft, de sluis doet ze immers niet meer?”

Jaap glimlachte pijnlijk. „Pensioen!” dacht hij, maar hij liet de oude in het geloof en vertelde niet verder.

„Dag hoor,” zei hij en wilde wegzeilen.

„Ja maar, dat gaat zo niet. Kun je denken! Hier, draai eens bij. Allo, vlak tegen m'n boot aan. Kijk er es, da's voor je hulp.” En met volle handen greep hij in de paling en gooide ze Jaap in de kano. Nog een greep en nog een handvol. „De groeten aan je grootmoeder, hoor. Ja, die paling zal je wel wat aan je benen kriebelen, maar da's niks. Je haalt ze thuis maar uit je bootje. Die te glad zijn om vast te houden, zoek je er maar eerst uit,” lachte Thomas en roeide weg.

Jaap zat beduusd naar z'n schat te kijken. Hij vergat de visser te bedanken. Hij lachte ongelovig. Hij de bezitter van drie, vier pond van die prachtige dure vis?

Toen hij van z'n vreugdeschrik bekomen was, riep hij vrolijk: „Dank u wel, hoor,” en zette koers recht naar het hoge bruggetje, om naar de Noorderplas en zo naar huis te zeilen. „Wat een prachtzootje!” dacht hij, „wat zullen we smullen!”

Hè, 't waaide hem lang niet hard genoeg. Hij wou opschieten.

„Wat zal grootmoe het fijn vinden! We eten er wel drie dagen van. Eigenlijk....”

„Ja, zeg,” daar schoot hem iets door 't hoofd, eigenlijk moest hij er de helft van kunnen verkopen. Dan kwam hij thuis met geld en een pan paling. Zou hij het proberen? Maar bij wie? Bij de notaris? Nee, dan zou hij Rudi misschien ontmoeten. Bij de dokter? Die woonde ook aan het meer. . . . „Weet je wat, proberen!” zei hij hardop en stevende naar het dorp.

En een half uur later zeilde hij naar huis. Werkelijk had hij een gulden en nog een maaltje paling. Wat keek oude Hanna vreemd op! En wat vond ze het leuk, toen ze alles vernomen had. 't Enige, waar ze mee zat, was. . . . hoe moest ze aan boter komen, om de paling te bakken?

Die avond aten ze in de molen een heerlijk maaltje paling. De boterhammen van de kinderen waren heel, heel dunnetjes gesmeerd. Die van Hanna helemaal niet.

Maar dat merkten Jaap en Tine niet.

„Zo, zo, dus jij gaat me concurrentie aandoen,” zei Thomas heel strak, toen Jaap hem na een paar dagen vertelde van de verkoop van de paling.

Jaap, die geen vrienden of goede kennissen in de buurt had, was blij iemand gevonden te hebben, waar hij eens heen kon zeilen.

Hij keek maar sip, toen de visser z'n handeltje zo betitelde. „Had ik dat geweten, dan had ik je een kwartje gegeven, daar zou je ook blij mee geweest zijn,” ging hij verder, terwijl hij z'n netten knoopte.

„'k Heb er heus niet bij nagedacht,” verontschuldigde Jaap zich. Hij vond het een nare geschiedenis.

„Maar er zit een handelsman in je, ja, dat moet ik zeggen.” De visser knoopte door, zonder op te kijken.

Jaap zei niets, wist niet goed, wat hij van de man moest denken.

„Weet je wat,” zei Thomas, „jij bent zo'n kwieke zakenman, ik heb nog wel een handeltje voor je. Kijk, daar staat m'n geit.”

Hij zweeg even en liet Jaap raden wat er nu ging volgen. „Die geit is twaalf jaar. Da's oud voor zo'n beest, hè. Nou moest jij die eens op de markt inruilen voor drie geiten van vier jaar. Dat klopt precies, is 't niet?”

„Jaaa!” lachte Jaap en maakte een hoofdbeweging van: „mij neem je er niet tussen!”

„Nou, zie je daar geen kans voor?”

„Welnee, dat doet toch immers geen mens.”

„Zol Ik dacht, hoe ouder hoe duurder.”

De visser bleef maar doorknopen met een onverstoorbaar gezicht.

„Is 't niet zo? Wat is er duurder: oude kaas of jonge?”

„Oude,” lachte Jaap.

„Precies! Nou, boer Bikkers daar heeft een koe van twintig jaar; van die z'n melk heeft hij in een ommezentje fijne, oude, belegen kaas. Daarom is een oude koe ook veel duurder dan een jonge. En da's met geiten net zo.”

Jaap begreep dat de visser, die er zo stug uitzag, een grapjas was. Dat wil zeggen, hij hield wel van een kwinkslag en nam er graag eens iemand tussen, maar toch was hij ook een heel ernstig man.

Jaap herhaalde z'n bezoeken. Hij werd hoe langer hoe meer gehecht aan de eenzame visser. En Thomas zelf mocht Jaap ook graag. Als er soms een week voorbijging, dat de jongen niet kwam, dan bromde hij bij zichzelf: „Waar zou hij toch zitten? Hij zal toch niet ziek zijn?” En als Jaap dan op een goede dag weer aan kwam zeilen, vond hij het prettig te bemerken, dat de knaap hem niet vergeten was.

„Waar ben je al die tijd geweest? 'k Dacht, dat je naar Amerika vertrokken was,” gromde hij dan.

Na verloop van een paar maanden was er zelfs een soort vriendschap tussen die twee ontstaan. Ze hielden vertrouwelijke gesprekken met elkaar. Jaap vertelde van z'n grootmoeder, van Dirk Boller, van belevenissen uit vroeger jaren. Thomas luisterde dan maar toe, zei gewoonlijk weinig, maar toonde toch duidelijk z'n belangstelling.

Soms ook, in de meest knusse ogenblikken, kwam er een verhaal van Thomas. Meestal was dat, als ze samen op de bank voor z'n huisje zaten, beiden breiend aan een visnet.

Toch was Jaap weinig te weten gekomen van Thomas' vroeger leven. Er hing iets geheimzinnigs om de man. Waarom leefde hij hier moederziel alleen in dat huisje, dat alleen in de morgenuren door een werkster verzorgd werd? Zou dat altijd zo geweest zijn? Zou hij misschien vroeger getrouwd geweest zijn? Heeft hij kinderen gehad? Dergelijke vragen kwamen meer dan eens bij de knaap op, maar hij durfde ze niet stellen.

Op een avond, toen ze lang zwijgend hadden zitten knopen, vroeg Jaap opeens, en hij schrok een beetje van zijn vrijmoedigheid: „Is u nooit getrouwd geweest?”

Thomas gaf niet dadelijk antwoord en Jaap kreeg al spijt van z'n vraag.

Het houtje, waar de knopen zo verwonderlijk vlug overheen vlogen, bleef rusten tussen de vingers van de oude man. Hij keek ver over de wijde plas, wachtte nog even en zei toen met een vreemde diepe stem: „De plassen zijn mooi, hè?”

Jaap begreep niet, wat dat te betekenen had nu. Hij dacht, dat Thomas niet op z'n vraag wou ingaan en zei verlegen: „Ja, de plassen zijn erg mooi.”

„Ze zijn m'n vrienden, want ik heb er op gezworven van kinds-been af. Nee, niet op deze, op andere meren, hier ver vandaan. Maar daar kon ik niet blijven. Want die plassen waren m'n vijanden geworden. Ze hebben m'n vrouw genomen en hebben haar gehouden.”

Thomas zweeg.

Jaap keek hem aan met vragende angst in de ogen.

„Is uw vrouw . . . ?”

„Verdronken, ja. Ik kwam op een middag thuis; m'n dochtertje stond op de kant te huilen en riep: „Moeke is in 't water gevallen.”

Ik heb gedregd, wekenlang. . . . 'k Heb haar nooit gevonden . . . Ze was een goede vrouw. . . . Ja, een heel goede vrouw. . . . Ze heeft mij gered van de tweede dood. . . . De plassen hebben haar lijk. . . .

God heeft haar ziel. . . .”

Geen traan kwam in de ogen van de oude man. Hij keek onder z'n zware wenkbrauwen door naar iets, dat heel ver was.

Jaap zat roerloos. Hij huiverde, voelde dat hij bleek was.

Lang zwegen ze.

Eindelijk keek Thomas hem aan.

„Da's een droevig verhaal, hè jongen?”

Jaap knikte, moest zich bedwingen om niet te schreien.

„'t Is nog niet uit, hoor. Er komt nog meer droevigs. . . . Maar dat kan ouwe Thomas nu niet vertellen. . . . Da's te veel op een avond. . . .

Ga nou maar naar huis. Kijk, de zon gaat onder.”

Jaap bleef zitten. Moest hij nu de oude eenzame alleen laten? Nu hij juist een oude wonde had opengehaald?

Na een poosje zei Thomas weer: „'k Zou naar huis gaan, jongen, 't wordt tijd.”

„Maar nu blijft u alleen met uw verdriet.”

„Niks erg, hoor. Ik ben al zoveel jaren alleen geweest. Tenminste zonder mensen in m'n huisje. Maar alleen ben ik nooit. Ik las eens op een poort van een weeshuis in Amsterdam:

Geen armer wees op aarde zwerft,
Dan die der wezen Vader derft. ¹⁾

Dat begreep ik toen niet goed, want ik kende die Vader niet.
Nou weet ik het. Ik voel me van de mensen verlaten, veel erger
dan een wees. Ik heb niemand. Maar ik ken die Vader. Dat is
meer dan alle vriendschap van mensen.
Wel te rusten, jongen. Jij bent ook een wees, hè?

Geen armer wees op aarde zwerft,
Dan die der wezen Vader derft.

Denk daaraan, jongen. Wel te rusten."
Diep geroerd nam Jaap afscheid.
Onderweg en 's avonds op bed moest hij maar aldoor aan die
eenzame toberber denken.
Er was nog zoveel te vragen. Waar was dat dochttertje nu? Zou
die nog leven? Getrouwd zijn misschien? Wat voor droevigs
kwam er nog meer? Wat bedoelde Thomas met de tweede dood?
Had zijn vrouw hem twee keer gered?
Geen armer wees....
Thomas kende de Vader.
Hij was geen eenzame toberber.
Geen arme wees....
Kende hijzelf die Vader?
Of was hij de armste onder de wezen?

¹ Derven = missen, niet bezitten.

XII

EEN ZWERVER KWAM THUIS

Hoe het kwam, wist Jaap niet, maar hij voelde zich wonderlijk tot de oude Thomas aangetrokken.

Er gingen weinig dagen voorbij, dat hij hem niet een poosje ging opzoeken. Dan hielp hij de visser bij het uitzetten van netten of het lichten van fuiken. Dat vond hij prettige werkjes en bovendien kreeg hij vaak wat mee van de vangst. Jaap wist al adressen genoeg, waar hij de vis kon verkopen. Dat gaf een kleine bijverdienste, die op de molen zeer welkom was. Thomas, die al lang begrepen had, dat Hanna het maar armpjes had, vond er een genoeg in, de jongen zo ongemerkt aan een paar kwartjes te helpen.

Jaap vond Thomas een vreemde man. Er lag in het verleden van de oude een grote weemoed en toch was hij zo opgeruimd, dat Jaap, die niet veel vreugde in z'n leven kende, er steeds weer door opgevrolijkt werd.

Maar op een dag was geen opgewekte kout van de visser bij machte om Jaap uit z'n gepieker op te trekken. Hij had bij Thomas thuis diens neef ontmoet, iemand uit Indonesië, die in Holland met verlof was en z'n oude oom was komen opzoeken. Jaap had bij de gesprekken aldoor aan oom Ko moeten denken en nu, terwijl hij hielp bij het netten ophalen, waren z'n gedachten nog steeds bij hem.

„Waar zit je toch over te tobben, jongen?” vroeg Thomas.

„Je hebt iets, ik merk het, want je doet je werk verkeerd. Waar zit je met je gedachten?”

„Bij m'n oom, bij oom Ko,” zei Jaap. Tegelijk was hij blij, dat hij de naam genoemd had. Hij wilde over hem praten tegen z'n oude vriend.

„Je oom Ko, waar woont die?”

„In Indonesië.”

„O, bedoel je die, nou begrijp ik je. Je ging aan hem denken bij het zien van m'n neef natuurlijk.”

„Weet u dan . . . ?” vroeg Jaap verwonderd.

„Ik heb wel eens van hem gehoord. Maar ja, ik kom niet uit deze streek, dus het rechte weet ik er niet van. Toen ik hier kwam, was je oom al weg. Om je de waarheid te zeggen, ik dacht dat je oom al dood was.”

„Hoe dacht u dat zo?”

„Ik meen, dat ik de mensen hier uit de buurt dat heb horen zeggen.”

„Niemand weet het. Grootmoe ook niet.”

„Maar heeft hij dan nooit geschreven?”

„Nee, nooit. Hij is kwaad weggegaan.”

Toen kwam het verhaal van de verloren zoon. Jaap vertelde alles, wat hij van hem wist. Van z'n jeugd, toen hij het zonnekind was, van z'n uitgaan en drankmisbruik, van z'n gevangenisstraf en z'n vertrek en vooral ook van grootmoes verdriet en haar wachten.

„O,” besloot hij, „u weet niet, hoe ze van hem houdt. Altijd zijn haar gedachten bij hem. Als ze 's avonds voetstappen hoort buiten, dan denkt ze dat hij het is. Als ze de brievenbesteller ziet komen, wacht ze tot hij voorbij is, want ze denkt, dat hij een brief van hem zal brengen. Als ze jarig is, hoopt ze, dat ze haar volgende jaardag oom bij zich zal hebben. Als het nieuwjaar is, wenst ze maar één ding voor het komende jaar: dat oom zal terugkeren. Ze wacht maar, ze wacht maar . . .

Hij zal nooit komen . . . .”

't Was stil op de plassen. Oude Thomas zat in gedachten verzonken. Het werk was klaar, maar hij roeide niet naar huis. Doelloos dreef het bootje op het meer.

„Luister eens, m'n jongen,” begon eindelijk de oude visser, „hoe verder iemand van huis, van het Vaderhuis afdwaalt, hoe langer de terugtocht duurt. Op de grootste zondaars wordt het langst gewacht.”

„Dat zei grootmoe ook eens, precies dezelfde woorden,” zei Jaap, getroffen door de merkwaardige overeenkomst.

„Zo is het, jongen. Als je grootmoeder zo lang moet wachten op je oom, als God op mij heeft moeten wachten, dan mag ze wel heel oud worden, wil ze hem nog zien.”

Thomas zweeg lang. Hij tuurde naar de rietkragen.

Ook Jaap zei geen woord, hij voelde, dat de oude man wat wilde vertellen, en hij wist, dat het ophalen van droeve herinneringen Thomas altijd moeite kostte.

„Ik hoop,” begon deze weer, „dat het mens niet zal moeten wachten tot haar dood. Dat moet heel erg zijn . . . .”

Weer een lange pauze.

„Waarom vertel ik je dat?” zei hij in gedachten, alsof hij al iets verteld had.

„Je grootmoeder gaat er zwaar onder gebukt en jij hebt ook troost nodig. Daarom vertel ik het je....

Op mij heeft iemand gewacht tot haar dood....

Toen was ik nog niet gekomen....

Dat is heel erg....

Ik sprak je over m'n lieve vrouw, die verdronken is. Ze was een kind van God. Ik leefde in de wereld, zonder God. Ze heeft wat voor me gebeden! Ach, ze heeft wat voor me gebeden! Zo veel.... o, het is schandel.... dat het mij verveelde. Gelukkig heb ik haar dat nooit laten merken, want ik hield veel van haar....

Ze heeft me zacht vermaand....

Ze heeft me ernstig, heel ernstig gewaarschuwd....

Ze heeft geworsteld en gebeden....

Tot ze verdronken is”....

Thomas' stem was dof, klankloos. Z'n ogen stonden star. Er lag een oneindig leedwezen in. Toch werden ze niet vochtig.

Hij wachtte lang eer hij vervolgde.

„Ik was niet gekomen.

En toen kwam ik nog niet.

Ik geloofde toen wel aan God, maar ik wou niet bidden. Als ik naar m'n kleine Marijke keek, het moederloos schaapje....

Jongen, 't is vreselijk, dat ik het moet zeggen.... dan gaf ik God de schuld van mijn ellende.

Hij had dat kunnen voorkomen, meende ik.

Ik geloofde dus wel in Zijn almacht, maar niet in Zijn liefde.

En toen, toen is het ergste gebeurd. Op een morgen loopt Marijke de deur uit, recht op de plas af. Ik hoor m'n huishoudster schreeuwen. Ik vlieg naar buiten. 't Kind ligt te water. Zinkt als een steen. Ik spring er bij, ik duik drie keer. Niets. De vierde keer. Ik heb ze. Ik breng ze aan de wal....

Dood....”

Nu liep er een traan over Thomas' rimpelwangen.

Jaap zat ontzet hem aan te staren.

Geen van beiden sprak meer.

Eindelijk vervolgde de oude man:

„Ik kon daar niet blijven wonen en werken. De plas, die m'n vrouw en m'n kind genomen had, was een afgrijsen voor me geworden. Ik ben naar hier gekomen.

Ik had hier niemand en niets. Ik was een eenzame zwerver op de grote zee van het leven.

Eén kleine troost was er maar voor me: m'n vrouw en dochter-tje hadden het nu goed. Want vreemd, aan een hemel wilde ik wel geloven, zeker om mezelf wat te sussen in m'n verdriet. Ik begon me die hemel en de blijdschap, die daar is, hoe langer hoe mooier voor te stellen.

M'n vrouw was dood, maar leefde.

Marijke was dood, maar leefde.

Dat zag ik op een dag heel duidelijk en plotseling dacht ik: Eens ga je ook dood, en je zult niet leven, vervreemd van God en de hemel sterf je de tweede dood."

Thomas was diep ontroerd. Met half gesloten ogen staarde hij in de verte.

Dan vervolgde z'n diepe stem bijna onhoorbaar:

„Toen heb ik gebeden.”

.....
„O! al de gebeden van m'n vrouw opnieuw.”

.....
„Toen heeft God gehoord.

Nu weet ik: eens sterf ik en ik zàl leven.”

Wat was het, dat de droeve ogen van de oude opeens toch stil deed lichten?

Thomas nam de riemen en roeide langzaam naar huis.

XIII

DE BRIEF

Een poos later kreeg Thomas weer bezoek van z'n neef. Toen kon Jaap zich niet meer bedwingen en zei:

„Ik wou u vragen of u m'n oom ook kende.”

„Wie is je oom?” vroeg de man.

„Oom Ko, hij heet Ko Stam en hij is al lang geleden in dienst gegaan in het Indische leger.”

„Stam, nee, die ken ik niet. Is hij er al lang?”

„O ja, al achttien jaar, of nog langer, ik weet het niet precies.”

„Stam? Stam . . . was hij sergeant of luitenant?”

„Ik weet het niet.”

„Nee, ik ken hem niet, ik ken geen enkele Stam. Wel heb ik in het begin van m'n diensttijd eens gehoord over een korporaal Stam, dat is waar. Ik was het bijna vergeten, maar nu herinner ik het me weer. Ik lag in Soerabaja, en toen werd er nogal gesproken over een korporaal Stam, die op een heel eenzame post zat. Hij had toen namelijk een kind uit de bek van een tijger gered. Het kind leefde nog. 't Moet een mannetjesputter geweest zijn, er gingen tenminste heel wat verhalen over hem. Maar om eerlijk te zeggen: heel goed paste hij niet op, hij was al lang in dienst en had het niet verder gebracht dan korporaal. De soldaten vermaakten zich toen vaak om stukken, die hij had uitgehaald. Hij scheen vrij onhandelbaar te zijn, vandaar dat hij naar een eenzame post was verplaatst.

Maar ja, of die Stam jouw oom is, kan ik natuurlijk niet zeggen. Later heb ik niet meer over hem gehoord.”

Jaap had met open mond zitten luisteren. Stel je voor, dat die korporaal werkelijk zijn oom was. Misschien kon de neef van Thomas z'n adres wel uitvinden en dat opsturen aan grootmoe.

„Ziet u,” begon hij weifelend, „we horen nooit iets over oom en we zouden zo graag weten, of hij nog leeft.”

„Nou, ik beloof je, als ik in de gelegenheid kom, zal ik naar hem informeren, ik schrijf daar dan wel eens over.”

„Ik dank u,” zei Jaap eenvoudig. Eigenlijk had hij dat wel driemaal met klem willen zeggen, maar hij dacht: laat ik me niet te blij maken, 't kan immers best op niets uitlopen.

De volgende dagen probeerde Jaap niet te veel meer aan de zaak te denken, doch dat lukte hem slecht. Telkens gingen z'n gedachten naar de eigenzinnige dappere korporaal. O! het moest toch eens waar zijn, dat die Stam z'n oom was. Dan. . . . ja, dan. . . . En Jaap fantaseerde verder, dan zou hij dit, en dan zou hij dat, en dan zou grootmoe. . . .

„Ach,” zei hij op een dag tegen zichzelf, „je maakt je blij met een dode mus, denk er niet meer over en wacht rustig het bericht af.”

Maar dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. Als hij 's avonds in z'n bed lag, kwamen de beelden weer voor z'n geest. Hij zag bij een Indonesisch dorpje een man onder een boom zitten. Die man zat te denken over lang vervlogen tijden, toen hij woonde in een van de molens bij de plassen. Daar kwam iemand op hem af, die met hem ging praten en hem vertelde, dat hij kort geleden zelf de molens nog had zien draaien en dat daar nu een oude vrouw en een jongen wachtten, wachtten op de terugkeer van een verloren zoon.

De eenzame man zat lang voor zich uit te staren. Toen schreide hij, z'n eerste traan in twintig jaren en hij zei: „Ik zal opstaan en tot m'n moeder gaan” . . . .

Dat was een mooi verhaal. Jaap lag te genieten van z'n eigen verzinsel.

En andere dagen kwamen er nog meer mooie verhalen, o, hoe langer hoe mooier werden ze. Jaaps gedachten namen een wilde vlucht. Jaap Stam ging zelf naar Indonesië met de neef van Thomas mee. Op de boot werkte hij als kajuitsjongen om zonder reiskosten over te kunnen komen. In Indonesië informeerde hij, zocht hij, zwierf hij, tot hij in de bossen bij Surabaja een hut zag staan. Voor de hut stond zijn oom. Die was juist bezig het bont van een tijger vel mooi glad te strijken. Die huid was afkomstig van een tijger, die hij eens met z'n klewang gedood had, toen het dier een kind van een Javaanse moeder had geroofd. Daar ging Jaap op hem toe, hij stond zwijgend te kijken, hof de man het bont verzorgde. Dan zei hij: „Dit heb je gedaan voor een zwarte moeder, maar ginds in Holland is een oude moeder haar kind kwijt, al achttien jaar en voor haar wil je niets doen.” De man verbleekte, hij schreide, z'n eerste traan sinds twintig jaar en hij zei: „Ik zal opstaan. . . .”

Dat verhaal was nog mooier dan dat van gisteren.

Op een dag zei Thomas, dat hij de volgende week naar Rotterdam ging, om z'n neef, die weer naar Indonesië vertrok, vaarwel te zeggen.

Toen voelde Jaap, dat z'n bedenksels wel heel mooi waren, maar dat ze nooit zouden worden bewaarheid. Wat wist de neef van Thomas af, van grootmoe en Jaap en van hun verlangen? Wat van oom Ko's vroeger leven? Hoe zou hij hem dan kunnen overhalen terug te keren? Op z'n hoogst kon hij het adres opsporen en het naar Holland zenden. Och, hoeveel tijd zou met dat alles verlopen? En grootmoe werd zo oud.

Hij dacht een paar dagen na. Toen nam hij een kort besluit: hij zou zelf een brief schrijven aan oom; als de neef van Thomas diens adres had gevonden, moest hij dadelijk de brief er heen zenden.

Werkelijk zette hij zich die avond tot dat moeilijke werk. Toen de brief klaar was, was Jaap maar weinig tevreden. Van al die mooie verzinsels had hij niets kunnen schrijven. 't Was ten slotte maar een heel eenvoudige brief geworden.

Lieve Oom,

U kent mij niet. Want toen u naar Indië ging, was ik nog niet geboren. Ik ben Jaap, uw neefje. Ik woon met Tine, m'n zusje, bij grootmoe in de molen. Oom, ik wil u een brief schrijven. Maar dat is heel moeilijk. Ik ben zo bang, dat u boos zult worden als ik sommige dingen zeg. Och oom, doet u dat alstublieft niet. Ziet u, 't is om grootmoe. Ze is zo alleen, grootvader is dood. En ze verlangt zo naar u. U is boos weggegaan en hebt haar nooit iets laten weten. Maar ze gelooft vast dat u nog leeft. En ze gelooft ook vast dat u nog eens terugkomt. Voor ze sterft. Opa heeft ook erg naar u verlangd. Maar die is nu dood. Als grootmoe 's avonds voetstappen hoort, luistert ze. Dan denkt ze dat u daar aankomt. Ze zit heel vaak stil voor zich te kijken. Ik weet dan, dat ze aan u denkt en voor u bidt.

Oom, kom toch terug. Grootmoe wordt al zo oud. Ik heb erg medelijden met haar. Als ze moet sterven zonder u. Ik geloof dat ze niet kan sterven zonder u. Maar oom, als ze toch eens dood gaat en als u later bij haar graf zou komen, dan zou u toch heel erg spijt hebben. Oom, ik weet niet wat ik moet schrijven. Ik ben maar een jongen, die u niet kent.

Oom, kom toch terug. Voor grootmoeder en voor ons zal het dan een hemel op aarde zijn. En als u niet komt en als u niet schrijft, dan zal grootmoe blijven wachten tot ze wit is van

ouderdom. Tot ze eigenlijk moet sterven en naar de hemel wil. Maar dat ze niet kan sterven omdat u er nog niet is. Wilt u eens antwoord geven. O, één brief maar. Dat zal ons allemaal gelukkig maken.
Dag oom. Veel groeten van uw neefje

Jaap.

't Was wel vreemd, toen de brief weg was, waren Jaaps fantasieën en mooie dromen meteen uit. Zo'n eenvoudige, zo'n doodgewone brief, nee, die kon oom niet bewegen om terug te keren. Ach, al die bedenksels, wat waren ze eigenlijk dwaas geweest.

Met de dag zonk Jaaps moed en vertrouwen.

En eer de neef van Thomas in Indonesië kon zijn, was Jaaps hoop reeds zover vervlogen, dat ze althans niet groter was dan vroeger. Ja, zelfs kwamen er dagen, dat hij in 't geheel niet meer aan een resultaat geloofde, dat hij er ook niet meer om bad. En toen in het najaar grote zorgen kwamen in het gezin in de molen, zakte de knaap, die zich kunstmatig tot een opgewonden vreugde had opgevoerd, ineem en verviel in een doffe zwijzaamheid.

XIV

ZWARE ZORGEN

In november werd Tine ziek.

Ze was nooit sterk geweest en had vooral in de laatste weken weinig eetlust getoond. Toen een zware verkoudheid haar maar op de borst bleef zitten, had grootmoe de dokter geraadpleegd. Die constateerde algehele verzwakking en ondervoeding. Het kind moest geruime tijd rust nemen en versterkende middelen gebruiken.

Wat oude Hanna opeens in de narigheid zat!

In de eerste plaats voelde ze het als een diepe schaamte, dat haar kleindochter ondervoed was. Alsof zij er wat aan doen kon! Ze had het kind waarlijk genoeg trachten toe te steken. Veel wat ze uit eigen mond gespaard had, was voor Tine smakelijk klaargemaakt, doch het kind had zelden trek. Een tweede grote zorg was: hoe moest ze aan versterkende middelen komen? Vooral in de winter waren eieren en melk duur.

Hoewel ze nooit met Jaap over haar moeilijkheden praatte, besloot ze, hem nu alles mee te delen. Hij was bijna veertien jaar en een verstandige jongen voor zijn leeftijd. Mogelijk, dat hij nog enige raad kon schaffen en een of ander middel aan de hand kon doen, om het kleine inkomen wat te vergroten.

„Grootmoe,” zei Jaap, „u geeft mij bij elke maaltijd twee boterhammen minder.”

„Om er straks nog een ondervoede jongen bij te hebben,” wierp Hanna dadelijk tegen.

„Helemaal niet nodig. Ik at altijd vijf boterhammen, met drie kan ik best toe, meester zegt, dat veel eten een aanwensel is en heel niet gezond. En u geeft mij maar geen melk in de koffie. Zonder smaakt het ook best. Thomas zegt, dat ze in Brabant veel zwarte koffie drinken.”

„Je bent een lieve jongen, maar als ik dat deed, dan spaarde ik per dag vier boterhammen en een klein beetje melk, daar hebben we nog geen eieren, kalfsvlees en een liter melk mee.”

Ja, Jaap zag ook in, dat er meer bezuiniging of verdienste nodig was.

„Ik zal proberen meer bij te verdienen.”

„Hoe, m'n jongen?”

„Laat ik er maar eens over denken, grootmoe. Maar ik zal u helpen.”

Getroost door de hartelijke bereidwilligheid van de knaap en vertrouwend op God, wachtte Hanna de toekomst af. De uiterste zuinigheid betrachtte ze en ze moest er wel toe overgaan, Jaap minder brood en melk te geven.

Hoewel de jongen de woorden van z'n onderwijzer stellig geloofde, voelde hij toch dagelijks, dat drie boterhammen heel weinig was, om een gezonde maag tevreden te stellen. Dikwijls had hij honger. Maar hij was flink genoeg om daar niets van te laten merken. En als grootmoe er naar vroeg, was het altijd:

„Welnee, met drie boterhammen kan ik best toe. Goed je eten kauwen, zei de meester, dan haalt je maag uit drie boterhammen evenveel voedsel als anders uit vijf.”

Hanna geloofde werkelijk de met overtuiging gesproken woorden.

„Wat leren ze tegenwoordig toch veel, daar hebben wij vroeger nooit van gehoord,” zei ze in bewondering voor de moderne school. Maar dat nam niet weg, dat ze Jaap meermalen bezorgd aanzag. Werd hij niet magerder, of verbeeldde ze het zich maar? Voor zichzelf werd ze, waar het kon, nog zuiniger. Maar met dat al rezen de zorgen bergenhoog voor haar.

Om de oude kleren met de oudste op te knappen, zo, dat ze nog te dragen waren, om de was met de minste zeep te doen, zo, dat ze toch helder bleef, om elke mespunt boter te besparen, zonder Jaap te kort te doen, dat waren op haar oude dag tobberijen, waar ze soms het hoofd bij verloor. Bittere armoede te lijden, niemand er iets van te laten merken, een ziek kind bij alle sparen en schrapen nog niet genoeg te kunnen geven, een kleinzoon te zien opgroeien, die misschien geen andere toekomst had, dan een molen te bedienen, een verloren zoon in de wijde wereld zwervende te weten! O, ze zou gebeden hebben om eindelijke verlossing uit het zware leven, waarvan de golven over haar grijze hoofd sloegen, als dan juist niet haar schatten van kleinkinderen onverzorgd zouden achterblijven. Dus smeekte ze te vuriger, of God haar sterken wou en in het leven wilde sparen voor hen, die haar zo nodig hadden.

Jaap zag haar getob en gezwoeg dag aan dag met medelijden

aan. Herhaalde malen had hij geprobeerd een bijverdienste te vinden, maar overal stootte hij het hoofd. Een schelm als Dirk Boller had dubbele verdiensten; als ze hem nodig hadden op de boerderij, zette hij een klein knechtje bij de sluis en de molen. Daarover werd in 't polderbestuur niets gezegd, natuurlijk niet, Dirk wás de neef van de heemraad. In boze buien hoopte hij soms hardgrondig, dat het knechtje de een of andere fout zou begaan, die gevolgen zou hebben. Boze buien! Bah! als hij bij de molen liep kende hij niet anders meer dan boosheid. Dirk Boller daar te zien lopen met z'n rode

glimmende kop, z'n valse tronie, hem te horen zingen en lieren, grappen verkopen tegen de melkknechten of venijnige opmerkingen te horen maken aan zijn adres! Bah! Bah! Bah! 't Gebeurde, dat hij zo chagrijnig was, dat hij in z'n tijd tegen een paal of schutting schopte. „Met 't verkeerde been uit bed gestapt, buurtje?” vroeg Boller, toen hij het hem eens zag doen, „of ruzie gehad met je grootje?” „Kijk jij naar je molen, waar het zeil van gescheurd is en die in geen maand gesmeerd is, hij kreunt als die kreupele knol van jullie,” barstte Jaap uit. Hij zei het zo nijdig en keek zo woest, dat Dirk er even beduusd van opzag. „Niet kwaad worden, Jaap, niet kwaad worden, jongen, dan moet je weer goed worden ook, dus da's dubbel werk.”

„Als je denkt, dat ik ooit van m'n leven de moeite zal doen, om op jou goed te worden, ben je er naast," beet Jaap en verdween in de molen.

Hij zag Tine liggen, met haar rustige lieve lijdzaamheid en schaamde zich tegelijk over z'n boosheid.

„Had je ruzie met Dirk?" vroeg ze zacht.

„Ja," wond hij zich weer op, „die nijdas, als hij me kan treiteren, is hij er bij als de kippen."

Hij liep langs haar ligstoel. Haar warme smalle handje greep z'n pols.

„Net doen of je 't niet hoort, Jaap. Je moet je niet zo boos maken, je doet er grootmoe verdriet mee. Je kijkt toch zo erg donker de laatste tijd."

In haar stem lag zoveel zachte ontferming en spijt tegelijk, dat hij zich opeens geheel vertederd voelde. Hij bukte zich, gaf haar plots een zoen, wat hij anders nooit meer deed. Dan rende hij naar boven, de molentrap op en hilde om al de bittere ellende, die het leven hem en hij zichzelf aandeed.

XV

EEN GOEDE DAG

Begin december zette de winter in. En 't was raak ineens ook. 't Vroor dat het kraakte. Na drie nachten lagen de sloten en vaarten dicht en de schippers voorspelden: over twee dagen is de vaart op het meer gestremd.

„Gek,” zei Jaap tegen een schipper, „net als verleden jaar, met St. Nicolaas alles bevroren, twee vroege winters achter elkaar.” „'t Zou me niet verwonderen als Sinterklaas daar de schuld van was, 'k vertrouw z'n grijze wapperbaard niks, op z'n ouwe dag zit-ie met toverstreken,” zei de schippersknecht, geheimzinnig kijkend naar het jongetje van z'n baas, dat grote ogen opzette.

Jaap lachte, maar het jongetje keek geërgerd om zoveel oneerbiedige laster over de grote Sint. Hij liep naar de roef en zakte het trapje af. Met z'n van kou paars-blauwe hoofdje nog net boven het dek riep hij verontwaardigd: „Dat zeg ik tegen moeder, jij spot met Sinterklaas.”

„Overmorgen het meer dicht,” dacht Jaap, „dan is 't ook afgelopen met vissen.” Hij was trouwens de laatste dagen toch niet bij Thomas geweest, met de kano over de plas was niet doenlijk en lopen naar 't vissershuisje nam zeker drie kwartier.

Hij besloot evenwel er nu heen te gaan, hij kon de bijverdienste niet missen en wilde graag weten, hoe het straks moest met een bevroren plas.

„Hoe dat moet over een paar dagen?” zei Thomas, „wel, dan rentenier ik een weekje. Lang zal 't wel niet duren, zo'n vroege winter houdt nooit stand.”

„Maar . . . eh, dan ben ik . . .” Jaap durfde de zin niet goed afmaken.

„Je handeltje kwijt,” zei de visser begrijpend. „Wel, dan vis je voor jezelf in een bijt. Ik doe dat ook, rentenieren is maar een grapje. Kom overmorgen eens kijken, dan weet je, hoe dat gaat.

Ik zal je een permissiebriefje meegeven, je vist daar in mijn water, maar zorg het briefje steeds bij je te hebben, want de veldwachters zijn er streng op, en da's goed, anders sleepte het hele dorp m'n vis uit de plas."

Die week had Jaap geen cent bijverdienste. Maar na drie dagen stond hij werkelijk bij een bijt te vissen. 't Ging uitstekend. De vis kwam op de bijt af, om daar lucht te happen, zoals Thomas zei, en er was werkelijk aardig wat te vangen. Soms kon je zelfs

met een schepnet een vis zo uit de bijt halen. 's Nachts stak hij een bos stro in een kleinere bijt en 's morgens zat die vol paling. Toen hij de eerste keer een pond paling zo voor z'n voeten zag kronkelen, nadat hij de bos op het ijs had uitgeschud, lachte hij hardop. Lieve mensen! dat was nog eens vis vangen.

Werkelijk kwam de veldwachter al gauw bij hem kijken en vroeg hem of hij wel wist, dat hij aan een verboden werkje bezig was. Maar Jaap liet met trots z'n briefje zien.

„Gelukkig, des te beter,” zei de goede man, „ik vond het vervelend, je te moeten bekeuren. 't Zou geen wonder zijn, want overal wordt op 't ogenblik maar raak gevist zonder vergunning. Nou, een goeie vangst. 'k Gun het je, want 't is wel nodig, hè.”

Die laatste opmerking vond Jaap nu juist niet prettig. Hun pover bestaan was dus de veldwachter niet ontgaan.

Maar de rijke vangst stemde hem al gauw weer vrolijk.

Hardop lachend kwam hij 's middags bij de molen aan en legde vol blijdschap een volle netzak vis voor grootmoe d'r voeten.

„Vanmiddag ga ik ze verkopen. Dat wordt een goede week, grootmoe.”

De oude Hanna was in maanden niet zo blij geweest. Heerlijk! Gods hulp kwam toch altijd weer op tijd, al dacht een mens zelf, dat er geen licht was in de moeilijkheden.

Zo ging het dagen achtereen. Jaap verdiende vier à vijf gulden daags.

Tine kreeg nu de vruchten, het vlees, de melk, de eieren, die ze nodig had. Een enkele maal bakte grootmoe zelfs een klein pannetje paling, en meermalen een grote pan met kleine vis, die voor de handel weinig geschikt was. Jaap mocht nu geen honger lijden. Hij moest goed gevoed zijn voor z'n werk in de barre kou. Hij moest bepaald weer vijf boterhammen eten. En grootmoe zelf at, wat ze sedert maanden niet had kunnen gebruiken. Toch bleef ze zo zuinig, als nodig was. Die heerlijke verdiensten zouden niet lang duren, er moest geld op zij gelegd worden om voor Tine ook straks de versterkende middelen te kunnen kopen. 't Was een vrolijke tijd voor Jaap. Hij zong en werkte, maakte grappen en was opgewekt, als in geen jaren het geval was geweest.

's Zaterdag kwamen z'n oude schoolvrienden bij hem kijken. Het meer was geheel dichtgevroren en ieder, die schaatsenrijden kon, zwierde z'n baantje.

Jaap had geen tijd voor schaatsen, trouwens hij bezat ze niet eens, de oude van opa waren verleden jaar gebroken.

„Ha Jaap,” riepen de jongens en zwierden in een kring om hem heen, „Jaap de visser. Gaat het nogal? Vang je wat, Jaap?”

„Zeg,” weerde Jaap lachend af, „niet met z'n allen bij elkaar, zo sterk is 't ijs nog niet.”

„Jaap, we blijven hier staan, tot je een knaap vangt, zo groot als m'n schoen, eerder gaan we niet weg.”

„Dan kun je lang wachten, met zo'n troep schreeuwende jongens er bij vang ik niks, je jaagt ze allemaal weg.” Maar tegelijk rukte hij z'n schepnet naar boven en een flinke karper, die hij in z'n haastige schrik veel te wild ophaalde, vloog Jan Peters vlak in het gezicht.

Die graaide met z'n handen in de lucht, maakte een paar wan-

hopige krabbelingen om staande te blijven, doch z'n schaatsen gleden onder hem weg en hij tolde over het ijs.

Het eerste, wat hij in z'n wilde zwaai te pakken kreeg, was . . . de karper, die duchtig met z'n staart slaande voor de tweede keer tegen z'n gezicht sprong.

Een daverend lachsalvo van de jongens klonk in het rond.

„Die heeft het op jou voorzien, Jan. Pas op, jongen, een beet van een dolle karper is vergiftig,” riepen ze.

't Werd daar een vrolijkheid van belang. De een had deze grap, de ander die en intussen stond Jaap maar met gespannen aandacht in de bijt te kijken, tegelijk meelachend met de joelende knapen.

Opeens hoorde hij tussen hen een bekende stem, hij keek om en zag Rudi staan. Even ging er iets van wrevel door hem heen, maar de bedeesde trek van afwachting om Rudi's mond stilde die. 't Was of diens ogen vroegen: „Jaap, ben je niet meer boos op me?”

Het deed Jaap even pijn, de opgeruimde, anders zo kordate knaap in die houding te zien staan. Maar de moppen van de jongens leidden al gauw z'n aandacht weer af.

„Jaap, komt er nog een, of doen ze hun middagdutje?”

„Ja, 'k zag zoëven zo'n ouwe heer van een zeelt zwemmen, hij gaapte van de vaak.”

„Kijk, jongens, kijk!” wees Piet Kroot, „kijk, hij zit. . . ja, warempel. . . !”

De jongens tuurden in spanning in de bijt.

„Wat dan?” vroegen ze. „Waar?”

„Daar jô, die zeelt, hij ligt in z'n luie stoel achter de kachel en slaapt als een varken.”

Weer vrolijk gelach onder de jongens en een schreeuw van Piet, die om z'n beetnemerij een stomp tegen z'n buik kreeg.

„Maar jongens,” zei Jaap eindelijk, „ik-ga eten, er valt hier toch niets te vangen met zoveel levenmakers.”

„Zeg Jaap, laat mij je schepnet eens gebruiken, 'k zal voor je vissen, als je gaat eten,” stelde Rudi voor, toen Jaap enige meters weg was en de jongens weer lustig zwierden. Jaap keek vreemd. De bedoeling van Rudi begreep hij wel, hij merkte heel goed, dat Rudi weer alles in het reine wou hebben.

Even weifelde Jaap. „Kun je vissen?” vroeg hij toen.

„Proberen, hè,” zei Rudi.

„'t Kon tegenvallen en bovendien, 't mag niet van de veldwachter. Ik heb permissie.”

„Wat zou dat? Ik ben je knechtje en heb permissie van m'n baas.”

Rudi's gezicht stond een ogenblik even olijk als bij hun grappen en spelen van vroeger. Jaap kon niet weigeren. Hoewel er weer wat stroefs in z'n trekken kwam, wat Rudi dadelijk merkte, gaf hij toch het vistuig over en zei met een gedwongen lachje: „Goede vangst.”

„Dank je,” zei Rudi en ging naar de bijt, stond er in te kijken als een volleerd visser.

Nauwelijks evenwel was Jaap uit het gezicht verdwenen, of Rudi haastte zich op de schaatsen naar huis. 't Was in 't geheel z'n plan niet om te trachten vis te vangen, dat zou toch mislukken, dat wist hij van te voren. Maar hij wou Jaap blij verrassen.

Achter het huis van z'n ouders gespte hij z'n schaatsen los en rende naar binnen.

„Net op tijd,” zei z'n moeder, „we zitten al aan tafel.”

Rudi at haastig z'n brood. De gebakken bot roerde hij niet aan, dat gaf te veel oponthoud.

„Vader, mag ik een gulden?” vroeg hij plotseling.

„Een gulden, wel ja, die groeit tussen 't gras bij ons!” weerde de notaris af.

„Vader, luister eens. Jaap is aan 't vissen geweest, straks gaat hij er weer mee verder, nu heb ik gezegd, dat ik voor hem zou vissen, terwijl hij aan 't eten is.”

Meneer Staal begreep er niets van en mevrouw keek raadselachtig naar de druk pratende Rudi.

„En wat wou je dan?” vroeg ze.

„Vis kopen, levende vis, bij Klaassen hebben ze die. Dan vlieg ik weer naar de bijt en doe net, of ik ze gevangen heb voor hem.”

„Da's heel aardig bedacht, jongen, maar 't is me een te dure grap,” zei de notaris.

„'t Is geen grap, vader. Jaap heeft het arm, dat zegt Bart van de dokter. Z'n zusje is ziek en moet versterkende middelen gebruiken. Bart had het gehoord, toen de dokter het tegen de dominee zei gister. Toe vader, vindt u 't goed, 'k zal 't zelf uit m'n spaar pot terugbetalen. Vader, Jaap zal zo blij zijn.”

De notaris zei niets, haalde een gulden te voorschijn en gaf hem Rudi.

„Mag ik weg?” vroeg hij, z'n vader dankbaar lachend aankijkend.

„Toe dan maar,” zei deze.

„Daag,” en Rudi snelde de gang door om vis te kopen. Na een kwartier stond hij bij de bijt met een massa vissen, die hij op 't ijs liet spartelen.

Vijf minuten later kwam z'n zusje Els aangereden, een ondeugende lach om de mond.

„Zeg Rudi, hier heb ik een warme bot in een papier. Eerst geef jij je vis aan Jaap en dan zeg ik: en hij heeft nog een gebraden botje gevangen ook, asjeblijft.”

„Heb jij dat verzonnen?” lachte Rudi.

„Ja, moe vond het goed.”

Daar kwam Jaap opdagen. Wat die een ogen opzette bij al die op het ijs spartelende vissen. Rudi stond in de bijt te turen, het schepnet gereed om te vangen, al wat in de buurt durfde te komen.

„Asjeblijft,” zei Jaap in stomme verwondering.

„Mannetje, jij vist nog beter dan Thomas zelf. Waar heb je dat geleerd?”

„Bij ons thuis op zolder,” spotte Rudi.

„Asjeblijft,” zei Jaap weer, „hoe is 't mogelijk, in één uurtje zo'n vracht vis.”

„Doe ze nou maar in je leefnet, want ik moet al het mogelijke doen om ze van de bijt vandaan te houden,” zei Rudi.

„Maar... maar... eh, jij neemt er toch ook wel de helft van mee?”

„Nee jô, m'n moeder wil 's zaterdags nooit vis, da's te lastig met de zondag, zegt ze.”

Jaap haalde de vissen bij elkaar en deed ze in het leefnet.

„Nou, ik moet weg, hoor Jaap, tot ziens.”

„O ja, jij moet nog eten zeker, nou dank je wel, hoor, dank je wel, 't is me geen kleinigheid!”

„En kijk eens hier, Jaap,” zei Els heel leuk, „Rudi heeft ook nog een gebakken botje gevangen, dat heb ik maar gauw in een papier gedaan, anders werd het koud, daag.”

Ze duwde het warme pakje in Jaaps handen en reed een paar streken op haar schaatsen weg.

Jaap keek van het papier naar Els, van Els naar Rudi, niets begrijpend. Hij deed het pakje open en een heerlijk dikke bot, glimmend van bakolie, lag in z'n handen.

Hij keek zo raar, dat Els en Rudi bijna in lachen uitbarstten. Maar ze hielden zich goed.

„Fijn botje, hè Jaap,” riep Rudi, „die zat nu vanmorgen achter de kachel, hij is er nog warm van. Je weet toch wel, Piet Kroot

zag hem zitten. Nou, ik dacht: die moet ik hebben, hè. Eet smakelijk, hoor. Saluut."

En nu gierend van pret om de raadselachtige blik van Jaap reden ze weg, gelukkig met Jaaps blijdschap en dol om de goede mop, die zo kostelijk geslaagd was.

Jaap zag ze na, glimlachend. Hij keek van de levende naar de gebraden vis. Hij voelde zich beetgenomen, maar heel leuk beetgenomen. Hij trachtte te raden, hoe de vork in de steel zat, maar begreep er niets van. Hij stond nog van het een naar het ander te kijken, toen Rudi en Els in de verte verdwenen, nog eens wuivend.

Hij wuifde terug en zette toen, bij gebrek aan een vork, de tanden in de bot.

Heerlijk! Zulke vis, zo in de volle boterolie gebraden.

Verrukkelijk!

Die avond had hij weer vijf gulden verdiend. En hij had een fijne vrolijke dag gehad.

XVI

De VERGELDING VAN EEN STROPER

Na een paar weken viel de dooi in. En 't was gemeend meteen. Wolkenstapels joegen over de plassen en goten hun regen-vlagen kletsend op het ijs. 's Maandags stond alles blank. Het was niet meer mogelijk om midden op de plas te gaan vissen.

Toch wilde Jaap z'n geluk nog eens beproeven. 't Was zo prachtig geweest. Hij had drie en vijftig gulden verdiend. Als hij nog enkele dagen z'n visvangst voort kon zetten, kwam hij misschien wel aan zestig gulden.

Hij legde van het dijkje af wat planken over het ijs, hakte achter Bollers boerderij een bijt en zette daar z'n bedrijfje voort. 't Ging er minder goed, maar hij had toch geen klagen; 't was hier niet diep genoeg voor een beste vangst, doch paling had hij de volgende morgen bij de vleet.

De dooi zette langzaam door en 't regende niet meer. Op die manier kon hij nog wel een hele week vissen.

Daar kwam in de loop van de voormiddag een rijksveldwachter op hem af.

„Zeg baasje, heb jij permissie om hier te vissen?” vroeg die vrij onvriendelijk.

„Jawel veldwachter.” Tegelijk haalde Jaap een verformfaaid permissiebriefje voor de dag.

„Ja, ja, dat lijkt wel heel aardig, maar dat briefje geldt voor de plas, niet hier voor de weikant.”

„Hoe bedoelt u?” schrok Jaap.

„Wel, da's een permissie van de oude Thomas, die heeft de plas gepacht. Maar hier is het water van de boeren.”

„Van welke boeren?”

„Kijk eens, het land van de boeren strekt zich uit tot ongeveer vijf meter in het water, dat is er nu wel twintig, want de plas staat erg hoog. Maar zie je die paaltjes daar? Tot zover komt het land van de boeren.”

„Maar dat wist ik helemaal niet.”

„Ja, dat spijt me, maar je bent in overtreding.”

Jaap begon te voelen, dat de veldwachter het meende, hij stond te trillen op z'n benen. Stel je voor, dat hij eens een bekeuring kreeg.

„Maar veldwachter, ik wist het heus niet, ik heb aldoor op de plas gevist. Dit is hier de tweede dag pas. En ik sta hier toch maar een meter achter de paaltjes.”

„Ja jongen, dat is allemaal goed en wel, maar je bent in overtreding.”

„Dan zal ik dadelijk ophouden en de vis weer terug in het water gooien.”

„Daarmee is de zaak niet in orde. Ik moet je bekeuren.”

„Maar veldwachter,” pleitte Jaap, „is daar nu niets aan te doen? Ik wil het geld, dat ik gister verdiend heb, wel aan u of aan de boeren geven. Van wie is dit water?”

„Wel, ik zou willen vragen, achter wiens boerderij sta je?” Opeens ging Jaap een licht op.

Achter Bollers boerderij. Zou dat . . . ? Maar zo gemeen zouden ze toch niet zijn? Hem hier rustig laten vissen, niets tegen hem zeggen en de veldwachter op hem afsturen?

„Nou?” vroeg de veldwachter.

„Eh, ja . . . eh . . . achter Boller.”

„O zo, dus je vist in zijn water.”

„Maar . . . als ik dan het geld aan Boller geef?”

De veldwachter had medelijden met de knaap, hij vond het zelf een nare geschiedenis, doch kon er ook niet van tussen.”

„Jongen, het spijt me wel, maar ik moet je bekeuren.”

„Ach meneer,” smeekte Jaap, „doet u dat alstublieft, niet.”

„Beste kerel, ik kan niet anders. Ik vind het ook niet prettig, maar het moet, ik ben hierheen gestuurd.”

Jaap zag krijtbleek. De tranen stonden hem nu in de ogen. Bekeurd worden. Boete betalen. Wie weet hoeveel? Daar ging z'n vreugde! Uit was het met grootmoes opgewektheid!

„Ach veldwachter, alstublieft,” probeerde hij nog eens, „laat u het toch zo. Zegt u maar, wat ik doen moet. Ik zal alles doen wat u zegt.”

„Jongen,” hield de man rustig maar strak vol, „er is geen ontkomen aan, ik móet verbaal opmaken.”

„Maar . . . als, als ik . . .” Jaap keek hulpeloos rond. Was er nu geen hulp, geen enkele uitweg?

„Kom, geef me je naam maar op, hoe heet je?”

„Ach veldwachter,” smeekte de knaap, „als ik nu naar Boller

ga, en vergeving vraag en... enne hem geld geef... en de vis, en... en de paling... zou hij dan niet... dan hoeft u me misschien toch niet te bekeuren."

De veldwachter begon ongeduldig te worden.

„Hoor eens hier, jongen, je moet niet naar Boller gaan, spaar die moeite, ze hebben me juist nadrukkelijk gezegd, dat je hen niet lastig hoefde te komen vallen."

„Hebben zij....? Heeft Boller.... Dirk Boller.... of de

oude... dat gezegd?"

„Wie, dat doet er niet toe, maar ze zeiden me: laat die brutale aap niet komen zaniken of smeken, ik wil dat gezeur om m'n hoofd niet hebben; laat hem z'n brutale streken afleren en niet in andermans water vissen."

Jaap stond paf. Er was dus absoluut niets aan te doen, dat zag hij duidelijk. Met opzet, boos, gemeen opzet hadden ze hem aan de politie overgeleverd.

Hij gaf trillend van verontwaardiging en angst z'n naam en adres op.

De veldwachter schreef.

„Zou het een dure boete zijn?” vroeg Jaap zacht.

„Vissen in verboden water wordt streng gestraft. Nu zijn er verzachtende omstandigheden, opzet lijkt me niet in het spel, al meende men dat. Ik zou maar afwachten. Tien gulden, hoger zal het zeker niet zijn.”

De veldwachter nam Jaaps tuig mee, eveneens de netzak met vis en verdween.

Jaap bleef zeker een kwartier op de plaats zelf staan. Het stormde in z'n ziel.

Bah! Wat een gemene, gemene lui! Tien gulden boete! O, wat zou grootmoe zeggen? Een bekeuring vond ze zo'n schande. En ze kon het geld zo gebruiken.

O, de ellendelingen! Hij wond zich op, balde beide vuisten in de richting van de boerderij, stampte met z'n voet op de planken en siste tussen z'n opeengeklemd tanden: „Slechte, sssslechte sssschelmen. Een arme vrouw!” Toen barstte hij in een huilbui van woede uit. Eindelijk trok hij de planken op de kant en sleepte ze naar huis.

Hij wilde woest binnenlopen en z'n verontwaardiging en toorn uitbrullen, maar toen hij binnenkwam, zag hij grootmoe glimlachend naast Tines ligstoel zitten en z'n zusje zelf lag er met haar lieve zachte trekken zo vredig bij, dat hij geen opschudding wilde maken.

Snikkend toch van nijd vertelde hij het gebeurde. Grootmoe zat als verpletterd te luisteren, vroeg zenuwachtig: „Maar dat is toch niet waar?... Maar daar is... is daar niets aan te doen?... Maar dat gaat toch niet door...?”

Doch toen Jaap alles verteld had, wat de veldwachter had gezegd, zag ook zij in, hoe ze door de Bollers met boos opzet aan de politie waren overgeleverd. Dit was de vergelding voor de bekeuring, die Dirk een half jaar geleden had gekregen om z'n stroperij.

Ze had er geen woorden voor. Ze staarde maar naar de grond, schudde haar hoofd en fluisterde: „Zulke boze mensen... hoe is het mogelijk?”

Voor Jaap was de korte vreugde, die hij gekend had, totaal bedorven.

Trouwens, ook grootmoe en Tine waren bitter teleurgesteld. Weg was het grootste deel van het spaarsommetje. En vooral: weg was de blijdschap. Met zoveel hatelijkheid en nijd in je buurt kon je niet opgeruimd zijn.

En dan! Dreigden daar weer al niet de zorgen? Ze mocht dan

nog een zes rijksdaalders overhouden, hoe lang kwam ze er mee toe? De eieren en het vlees waren peperduur.

Oude Hanna liet het hoofd zakken. Voor een ogenblik was ze al haar moed kwijt. De teleurstelling was te groot, het venijn der burens te bitter, de toekomst te donker. Een groot verdriet maakte zich van haar meester.

Bij Jaap kon je niet meer spreken van verdriet. Hij voelde niets dan haat, afschuw en woede. Alle licht, dat de laatste weken z'n leven vervrolijk had, was weg. Om z'n mond kwam weer die stroeve mokkende plooi.

't Was net zoals hij kort geleden tegen Dirk Boller had gezegd: nooit of te nimmer in z'n ganse leven zou hij ook maar een moment moeite doen, om goed op dat onmens te worden. En als diep in z'n hart een stemmetje waarschuwde voor haat, dan legde hij dat het zwijgen op en prevelde verbeterd: „Haat. . . ? haat. . . ? Alle dagen van m'n leven zal ik die kerel haten. En dat is geen zonde ook. Dat kan niet anders. Hij, de dief van ons dagelijks brood, de gemeenste treiter uit de hele wereld, zo'n afschuwelijke lage schurk, die, als hij kon, me doodgeschoten zou hebben, die me lachend een veldwachter op m'n hals stuurt, die Tine de versterkende middelen uit de mond rooft! Hem kan ik niet anders dan haten! Nooit zal ik hem meer aankijken. Bah! Bah! Bah!”

De bekeuring op zichzelf kon hem niets schelen. Schande? Welke schande zat daaraan? De schande was voor Dirk Boller en z'n ouders. Hij zou de lage streek vertellen tegen ieder, die hij te spreken kreeg.

Toen Rudi van de bekeuring hoorde stond hij paf. Hij had diep medelijden met Jaap en een intense afkeer van de Bollers.

Vol verontwaardiging vertelde hij het geval aan z'n vader. Die had er ook geen woorden voor. „Asjèbliëft,” zei hij toornig en gaf Rudi een enveloppe met twee rijksdaalders, „breng ze bij Hanna, dat is voor de in beslag genomen vis enzovoort. Ik zal er een briefje bij schrijven, dat ik pertinent niet wil hebben, dat zij de boete betaalt, die is voor mijn rekening.”

Woedend sloeg hij een groot boek, waarin hij zat te schrijven, dicht. Een trek van intens misprijzen kwam om z'n mond en achter z'n tanden mompelde hij: „Wat een volk! Wat een volk!” Met tranen in de ogen nam Hanna het geld aan. Dat de goede God zo voor haar zorgde! Dat ze zo weinig op Hem vertrouwd had! Diep beschaamd borg ze het geld op en ze bad: „Here, als ik niet zo'n zwak zondig mens was, zou ik U stellig beloven, nooit, nooit meer één ogenblik aan U te twifelen. Nu kan ik

niets anders doen, dan smeken, laat dit de laatste goede les voor me zijn en laat me voor altijd weten, dat Gij zorgt voor Uw kinderen."

Ze bad het hardop, in Jaaps bijzijn. Ze was te beschaamd om Jaap nu voor te houden, dat hij z'n vijanden vergeven moest. Ze zou het later wel doen. Nu kende ze slechts dankbaarheid. 't Gebed maakte op Jaap wel indruk. Ook hij was heel blij en dankbaar voor het ogenblik. Ja, God zorgde, dat zag hij duidelijk.

Maar dat nam niets weg van Bollers gemene schuld. Voor hem geen woord, geen blik meer. Als hij hem tegenkwam, draaide hij vol verachting en haat en woede z'n hoofd om. Mokkend en vol van wraakgedachten liep hij over het molenerf, waar hij z'n vijand dag aan dag moest ontmoeten. Telkens als hij hem zag, kon hij niets anders doen dan in afschuw en verachting mompelen: „Bah! Bah!”

In die gemoedstoestand ging hij Kerstmis tegemoet, het feest van de eeuwige liefde, het feest van het eeuwige licht.

XVII

STORMAVOND

In deze donkere tijd kwam even een opfleuring voor Jaap. Op zekere dag zag hij Rudi het molenerf opstappen. Jaaps eerste gedachte was: hoepel op, jô, je doet alles om weer vriend van me te worden, maar jij bent de schuld van onze ellende.

Rudi zag de stroefheid wel om Jaaps mond. Verlegen naderde hij en vroeg, of Jaap vis te koop had. Hij had voor z'n moeder een zootje moeten halen in het dorp, maar hij had dadelijk aan Jaap gedacht en gevraagd, of hij de vis bij hem mocht kopen. Z'n moeder had het uitstekend gevonden en Rudi was blij, Jaap weer te kunnen opzoeken. O, hij wenste toch zo vurig, dat alles weer in orde zou komen.

„Vis te koop? Ja, wel wat. Hoeveel wou je hebben?” vroeg Jaap een beetje verwonderd.

„Drie of vier pond, heb je die?”

„k Zal eens zien.”

Jaap zocht in de beun met z'n schepnet.

„Nou, een paar mooie zeelten, of heb je liever snoek?”

„Geeft niet,” zei Rudi, „als 't maar vis is.”

Al pratende verloor Jaap z'n stugheid, maar Rudi kon niet op gang komen. Zo graag wou hij gewoon doen, maar 't lukte niet. Zou ik het zeggen? Wat zou ik zeggen? dacht hij maar bij zichzelf. Hij had de vis al in een netzak en stond al gereed om weg te gaan; 't gesprek vlotte toch niet, er bleef iets zitten tussen hen.

„Nou, dan ga ik maar.”

Even draalde hij en toen hoorde hij zichzelf opeens zeggen: „Jaap, wat vind ik het toch ontzettend vervelend. . . . en jammer. . . . en akelig.”

Jaap keek verwonderd naar het wanhopige gezicht.

„Wat?” vroeg hij, doch meteen begreep hij.

„Nou, dat van ons, dat we. . . . dat jij. . . . dat we geen vrienden meer zijn. . . . en dat jullie de molen. . . .”

Het gestotter van Rudi en z'n hartelijk gemeente spijt deden Jaap goed. Hij wou z'n makker nu wel wat uit de verlegenheid helpen en om de schuld een beetje van hem af te werpen gromde hij, naar de boerderij van Boller wijzend: „Allemaal zijn werk, die narigheid hier.”

„Niet allemaal,” bekende Rudi eerlijk, „ik ben de grootste schuld.”

Jaap was blij, die woorden te horen, maar dadelijk vergoelijkte hij: „Ach welnee, hij daar, die stroper, en die nijdige heemraad.”

Rudi wou weer iets zeggen; maar Jaap wond zich op: „Ja, wij hebben heel stom gedaan, maar die gemenerd daar, die is de schuld en z'n oom, die kwaje heemraad.”

Om maar wat te zeggen, zei Rudi: „De vrouw van de heemraad is wel een vriendelijk mens.”

„Ken je die?” vroeg Jaap.

Rudi werd bloedrood. Daar had hij zich versproken. En nu kwam het verhaal van z'n poging om alles weer goed te maken, toen hij in de vroege morgen naar de heemraad was getrokken. Jaap luisterde, in z'n binnenste ontroerd en blij.

„Dat heb ik nooit geweten,” zei hij eindelijk, „dat is jammer, ik heb. . . . ja, ik heb dikwijls. . . . lelijke dingen van je gedacht.”

„Ja,” knikte Rudi begrijpend.

Een poos zwegen ze.

„Nou ajuus,” probeerde Rudi gewoon te zeggen.

„Rudi,” zei Jaap, „ik ben blij. . . .” maar verder kwam hij niet.

Rudi zag, dat Jaap iets wegslikte.

„'t Is hoog tijd,” zei hij maar, „moeder moet de vis nog bakken. Dag hoor.”

„Tot ziens,” was Jaaps laatste woord.

Wonderblij liep Rudi het Elzenpad af; „Tot ziens,” mompelde hij steeds weer, „tot ziens.”

Rudi had nu thuis alles verteld.

„Jongen, jongen,” zei vader, „wat heb je veel goed te maken; maar 't ergste is, dat er gevolgen aan vastzitten, die nooit meer goed te maken zijn.”

Dat had Rudi een deel van z'n blijdschap ontnomen.

De volgende dag zei de notaris: „Ru, we gaan morgen met z'n allen naar stad, naar een zanguitvoering, ga eens vragen of Jaap ook mee mag.”

En zo was het gebeurd, dat Jaap op een donkere avond in een

knus hoekje van de auto naar de stad was gereden. Een heerlijkheid was dat geweest in z'n eenzaam treurig leven van de laatste tijd.

De zanguitvoering was prachtig geweest. Het eerste lied, dat gezongen werd, had de grootste indruk op Jaap gemaakt. De volgende dagen hoorde hij de beginregels nog door z'n ziel zingen.

De kerstnacht,¹
De kerstnacht naakt,
De zwarte aarde wacht
Op 't eeuwig licht, dat 't donker zal verdrijven.

Die veelstemmige zang was iets aangrijpends voor hem geweest. Ach, de jongen had in z'n eenvoudig boerenleventje nog nooit zoiets meegemaakt. Alles was die avond zo nieuw, zo overweldigend mooi, dat hij zich gedroomd had aan de poorten van de hemel te staan. Hij geloofde de herinnering er aan z'n hele leven te zullen bewaren.

Nu liep hij buiten in het laatste licht van een bleke decemberdag. In het westen lag een zware wolkenbank, die nog een purperen rand had en waarboven enige rode vegen tegen de ijsblauwe lucht afstaken.

't Was in 't geheel niet koud. Geen windje woei er. Wel donkerden telkens zwarte koppen op boven de wolkenbank in een wonder-geweldige werking en het rood van de avondlijke hemel was zo vreemd, dat men niet veel kennis van het weer behoefde te hebben, om te zien, dat er storm op komst was. Jaap nam de zeilen van de molen, die uit zichzelf stilgevallen was en verzekerde alles goed, opdat straks de mogelijk plotseling aanstormende windvlagen geen schade zouden aanrichten.

Dan ging hij weer bij de sluisdeur staan en keek over de wijde plas, waarop de ijsbrokken en schotsen nog getuigden van een spoedig beëindigde winter.

Mooi, eigenaardig mooi was dat alles.

Met de minuut werd het donkerder en vreemder. 't Was of er iets gebeuren ging.

„De kerstnacht naakt. . . de kerstnacht naakt.” Hij hoorde het weer als uit oneindige verten aangedragen, onbegrijpelijk zacht dat eerste „de kerstnacht naakt”, dan hoger en aanzwellend de tweede maal: „de kerstnacht naakt”, en daarna direct weer

¹ Naakt = genaakt = nadert.

terugvallend, diep en zacht: „de zwarte aarde wacht.” 't Leek wel, of het lied bepaald voor deze avond gemaakt was.

„De zwarte aarde wacht op 't eeuwig licht.”

Jaap keek om zich heen. Ja, alles werd zwart. De sterren begonnen aan de hemel te pinkelen. De landen lagen daar donker en zwijgend, als wachtten ze.

Het knechtje van Boller kwam voorbij.

„'k Ga maar naar huis. 'k Ben al een uur langer gebleven dan de afspraak was en 't wordt zo donker.”

„Waar is je baas dan?” vroeg Jaap, minder stug dan anders.

„Naar Oudewijk, hij is in ondertrouw gegaan.”

„O ja? Wanneer trouwt hij en waar gaat hij wonen?”

„Begin januari trouwen ze. Dan gaan ze voorlopig in de kleine molen wonen.”

„Voorlopig?” informeerde Jaap scherp, „en later dan?”

„Dat weet ik niet, hoor. Maar hij zou om drie uur thuis zijn en 't is nou al over vieren.”

Jaap maakte zich ongerust over dat woord „voorlopig”, en vroeg nog eens: „Weet je niet, waar hij later gaat wonen?”

„Later, nee. Ja, veel later natuurlijk in de grote molen, maar dat kan nog wel lang duren. Enfin, ik ga door, ik moet nog een boodschap doen voor m'n moeder en 't wordt erg donker. Saluut!”

Jaap antwoordde niet. Zo! dus Boller ging trouwen en kwam in de kleine molen. En later, als grootmoe er niet meer was, zou de familie Stam voorgoed verdrongen worden, dan was hij hier de baas.

Opeens was al het mooie van zang en hemelklanken weg en zat de jongen weer in de oude sfeer van misnoegen en narigheid.

Ja, zo zou het gaan, och, dat wist hij toch eigenlijk al lang: over enkele jaren zou hier geen Stam meer wonen, dan hadden de Bollers op alles beslag gelegd. Dan was grootmoe dood, hij knecht bij Thomas en Tine ergens in een dienstje.

Mistroostig staarde hij in de verte, waar sterren verdwenen achter wilde wolken.

Dat hij ook nooit helemaal gelukkig kon zijn! Alles was nu vanavond zo mooi en vredig geweest. Nu was het weer kapot. Nu was er weer hetzelfde triestige van altijd.

De wind, zoals hij verwacht had, stak op. Hij huiverde en ging naar binnen. Tine zat bij de tafel een boek te lezen en grootmoe stopte kousen. Het gezicht van Tine vrolijkte hem weer wat op. Wat was ze bijgekomen de laatste weken. Ze moest nog wel enige uren per dag rust nemen en versterkende middelen blij-

ven gebruiken, maar ze voelde zich toch veel flinker en sterkte zichtbaar aan. Hoor die wind eens loeien! Ja, dat werd een stormnacht. Ach, wel leuk, straks op z'n kleine kamertje te liggen en het gedonder te horen van winden en vlagen, waarin de molen sterk en breeduit onbeweeglijk stond.

Zou het knechtje de kleine molen verzorgd hebben? Die was uit zichzelf stil gevallen. Wel mogelijk, dat hij er niet meer naar omgekeken had. Dan ging die nu draaien en malen als een razende. Maar och, wat ging hem dat aan? Daar moest Boller voor zorgen.

„Wat een wind toch opeens, hè,” zei Hanna, „heb je de zeilen opgerold en de wieken goed vastgezet, Jaap?”

„Ja grootmoeder, laat maar waaien hoor, alles is in orde. Er komt storm, dat was duidelijk te zien vanavond. 'k Heb de lucht nog nooit zo rood gezien en de wolken waren zwart als inkt.”

't Werd weer stil in de kamer.

„Hoor toch eens,” schrok Tine, toen een aanjakkerende vlaag de gebinten van de molenkap deed kraken.

„O, de molen is sterk genoeg, hoor,” lachte Jaap.

„Uit welke hoek waait de wind?” vroeg grootmoe.

„Noordwest,” zei Jaap.

„Dus hij staat precies op de sluis?”

„Ja.”

„Als dat maar geen schade geeft met al dat ijs!”

„Hoe bedoelt u?”

„Wel, de schotsen worden natuurlijk met geweld hierheen gedreven en stapelen zich op tegen de sluisdeur.”

„Ja grootmoe, da's onze zorg niet meer, hoor.”

„Nee, dat weet ik wel, maar zou Dirk Boller er erg in hebben om de dwarsboom voor de deuren te sluiten? Die ligt daar expres voor. We hebben al eens meer zoiets gehad en dat gaf groot gevaar voor de deuren. Daarom is toen die dwarsboom gemaakt.”

„Dirk Boller was zoëven nog niet thuis.”

„Zo, dat is ook laat voor het knechtje.”

„Die is weggegaan.”

„En is er dan niemand bij de sluis op 't ogenblik?”

„Nee, zoëven nog niet.”

„Da's gevaarlijk genoeg. Ga eens kijken, of hij er al is, Jaap?”

„Och grootmoe, waar zouden we ons mee bemoeien. Veel kans, dat ik nog een snauw van hem krijg, als ik ergens naar vraag.”

Grootmoe zweeg. Jaap had gelijk, Boller kon niet hebben, dat je je met z'n werk inliet.

„k Zal maar eens een boterham klaarmaken,” zei Hanna en begon de tafel te dekken, als je de eenvoudige toebereidselen tenminste zo noemen mocht.

Zwijgend werd de maaltijd genuttigd. Daarna las grootmoe een hoofdstuk uit de bijbel. Maar de storm nam zo in kracht toe, dat haar stem op het eind onverstaanbaar werd.

Na het danken vroeg ze ongerust: „Zou je toch niet eens gaan kijken of Dirk er al is, Jaap?”

„Ik kan wel eens even zien,” zei hij.

„Houd de deur vast, hoor. Nee, doe eerst een jas aan. 't Zal koud zijn.”

Jaap had moeite de deur open te krijgen. 't Was stikdonker nu en de elektrische lantaarn bij de sluis brandde niet.

Met donderend geweld bulderde de storm over de plassen aan, raasde en floot door de molenwieken en veroorzaakte zulk een geweld, dat Jaap, die iets naar binnen riep, z'n eigen stem niet kon verstaan.

Terwijl hij rondliep bij de sluis, moest hij moeite doen om op z'n benen te blijven staan.

Dirk was niet te zien. Even kijken bij de dwarsboom, dacht Jaap. Nee, die. . . . waar lag die nu? O, hier was hij nog maar bij de sluisdeur. Wat was dat grijze? Och heden, dat was net, zoals grootmoe dacht, het ijs stapelde zich op voor de deur.

Toen z'n ogen aan de duisternis gewend waren, zag hij hoe het ijs kruide. Telkens dook een nieuwe schots op, die omhoog gestuwd werd. Dat werd een hele berg op die manier. Zou de sluisdeur er geen last van hebben? Maar nee, die was immers ontzaglijk sterk. Jammer dat de dwarsboom niet gesloten was. Dat zou een hoop helpen. Dan schoof al het ijs zijwaarts het rietland in. Dirk zag hij nergens. Die was er blijkbaar nog niet. Nou enfin, zijn zaak, hoor!

Hij liep terug naar de molen en zag opeens tot z'n schrik, hoe de kleine molen als een razende stond te malen. Hij ging er heen, maar bleef op een afstand, want het was levensgevaarlijk bij de zwaaiende wieken.

Hoor de molen eens kraken en steunen en knoerpen. De as was natuurlijk weer onvoldoende gesmeerd, toch zéker voor zo'n ontzettende vaart, als nu de wieken hadden. Ja, daar kwam breuk van, dat kon niet anders. Enfin, wat had hij er mee te maken. 't Was voor Bollers verantwoording. Nou, als het eens misliep! Vooruit maar, hoor, zijn zaak. 't Zou eigenlijk. . . .

Jaap voelde, dat er een heel lelijke gedachte opkwam, en onderdrukte haar even, doch ook even maar. Welnee, 't zou geen kwaad kunnen, als er eens stukken van kwamen, dan kon Dirk Boller ook eens op z'n nummer worden gezet door 't polderbestuur.

„Hoe is het?“ vroeg Hanna, toen hij binnenkwam.

„Er ligt wel wat ijs voor de sluis, en de kleine molen staat te draaien als kinderspeelgoed.“

„Wat zeg je me nou? En Dirk?“

„Nergens te zien.“

„Maar zou je dan niet eens op de boerderij gaan waarschuwen?“

„Om door de hond weggejaagd te worden zeker. 'k Wed, dat ze woedend zijn, als ik me met hun zaken bemoei. Dirk zal wel thuiszitten, lekker met z'n benen op de kachel. Ach grootmoe, u maakt uzelf veel ongeruster dan hij.“

„Nou, dat is me een verzorging, hoor,“ zei Hanna.

Toen zwegen ze alle drie een poosje. Een gesprek voeren kon je alleen door hard te praten, anders verstond je elkaar niet. Tine ging naar bed en Jaap nam een boek. Grootmoe liep wat heen en weer, trok het gordijn eens op en trachtte naar buiten te kijken.

„Maar hoor ik nu de kleine molen zo knoerpen?“ vroeg ze na een poosje.

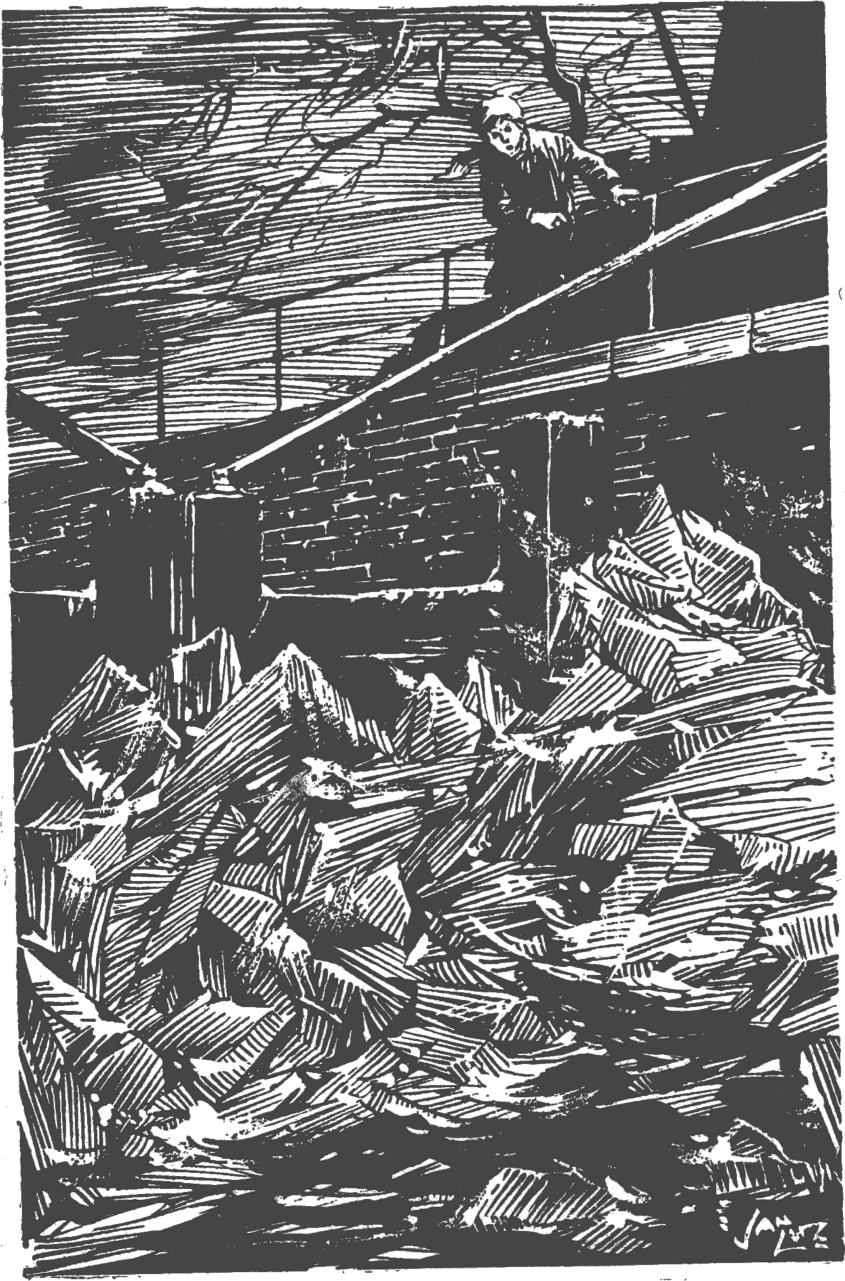
„Ja, die heeft natuurlijk weer geen smeer gehad,“ zei Jaap.

„Maar jongen, als daar maar geen brand van komt!“

Nu schrok Jaap toch ook: stel je voor, brand, en dat bij zo'n vliegende wind. Dan sloegen de vlammen juist de kant van de grote molen uit!

„Jaap,“ zei grootmoe nu kortaf, „je moet ze op de boerderij gaan waarschuwen. Daar komen de ergste ongelukken van.“

Jaap begreep, dat grootmoe gelijk had en gehoorzaamde zonder tegenspreken, al vond hij de boodschap geen pretje. Hij tornde tegen de wind op en keek in 't voorbijgaan nog even bij de sluisdeur. Alle mensen! wat groeide die ijsberg! Hij schrok er van, zag nu pas het gevaar. Het ijs stapelde zich maar op, bonkte tegen de dijk en schuurde er langs, zodat op een plaats al een stuk grond weggevreten was. Als dat zo doorging kon je dijkbreuk krijgen. Dan stroomde Bollers boerderij zo onder. Hij huiverde, rende de dijk af naar de boerderij. Daar bonsde hij op de deur. De oude Boller kwam voor.

Of Dirk thuis was.

„Nee, waarom, wat mot je, je laat me schrikken met je dwaze gebons.”

Jaap ging niet in op de onvriendelijkheid, maar riep om goed verstaan te worden: „Het ijs kruut tegen de sluisdeur en schuurt de dijk stuk en jullie molen draait als een wervelwind, straks vliegt-ie nog in brand.”

„Wat zeg je me nou?” schrok Boller. „Kom eens binnen, ik versta je maar half met die wind.”

Binnen herhaalde Jaap z'n boodschap, nog korter en angst-aanjagende..

„Maar jongen, goed dat je 't zegt. Dirk is niet thuis. Ik denk, dat-ie ginds blijft slapen met dat hondeweer. Wacht, 'k ga mee.” De oude Boller trok een dikke jekker aan, z'n vrouw haalde een brandende lantaarn en gaf hem die met een zenuwachtige waarschuwing: „Wees voorzichtig, hoor, dat je geen ongeluk krijgt.”

Het tweetal stapte de deur uit. Om de hoek van het huis kreeg Boller zo'n stoot van de wind, dat hij tegen Jaap opvloog. De lantaarn was meteen uit.

Hij riep wat tegen Jaap, maar die verstond hem niet. Toen zette hij de lantaarn neer en greep de arm van de stevige knaap om zich er aan vast te houden.

Als zoiets op een ander ogenblik was gebeurd, zou Jaap zich losgerukt of in ieder geval met grote weegzin de boer gesteund hebben. Nu dacht hij er niet bij na, voelde alleen even een lichte verwondering, maar stapte dadelijk door, de oude man meertrekkend.

Bij de dijk gekomen en het gevaar ziende, stiet Boller een schreeuw. Toen trok Jaap hem mee naar de kleine molen, die vervaarlijk stampte, raasde en knoerpte.

„Vastzetten,” brulde Boller.

Maar het touw, waaraan de rembalk zat, was niet te vinden, woei waarschijnlijk wijd weg in de storm.

„Ongelukken gebeuren er,” riep Boller ontzet, „er moet hulp komen.”

Hij stond radeloos, begreep, dat hij aan de hele noodtoestand niets kon doen.

Plotseling besloten trok hij Jaap mee in de richting van de grote molen. Jaap begreep en liep vooruit om de deur te openen. Met de wind in de rug woei de oude man letterlijk binnen.

„Maar Hanna,” riep hij ontsteld, „hier gebeuren ongelukken. Dirk moet komen en de heemraad ook.”

„Ja, dat heb ik ook al gedacht. Daarom stuurde ik de jongen.”

„Ja maar . . . hoe krijg ik Dirk hier en m'n zwager, die woont ook zo'n eind weg. Hoe moet dat nou?”

Radeloos stond hij te kijken. Ook Hanna wist niet, wat ze doen zou.

„Mens, ik durf niet door dat weer, dan brengen ze me dood thuis. . . . Maar, zo blijven. . . .! Mensen dan. . . . Nee, dat kan niet. De dijk. . . . en de sluis. . . . en de molen?!”

Hij riep het uit in waanzinnige nood.

„Waar is Dirk?” vroeg Hanna zenuwachtig.

„In Oudewijk bij z'n bruid, hij is ondertrouwd. Hij zou komen, maar . . . Ja, haar vader heeft telefoon, ja en de heemraad ook, ja. . . . Aan 't eind van 't pad woont Zegers, die heeft ook telefoon. Ja. . . . ja, ik moet. . . . ja, daar moet ik heen.”

Haastig keerde hij zich om, wilde heengaan.

„Wou je 't pad tussen de plassen over, met dit weer?” vroeg Hanna.

„Ja mens, 't moet, je hebt gelijk, 't is levensgevaarlijk, maar 't moet.”

„Laat Jaap dan meegaan,” zei Hanna.

Jaap had tot op dit ogenblik gezwegen. Hij had de oude gehate boer zien staan, hulpeloos als een kind, radeloos als een waanzinnige. Allerlei gevoelens waren door z'n ziel gestormd, boze en goede, leedvermaak en medelijden.

„Zou ik. . . .?” had hij gedacht, en direct daarop: „Ik zou wel dwaas zijn. Kijk hem, hij wordt nog gek. 't Gevaar is wel groot. De man is radeloos. Zou ik. . . .? Ook wel eens goed. . . .”

Nu zei grootmoe het zelf en eer Jaap zich kon remmen sprong hij naar voren. „'k Ga alleen, dat gaat veel gauwer. Blijft u maar thuis, 't is gevaarlijk. Welk nummer moet Zegers opbellen, welke naam? En de heemraad ook? Ik ga wel alleen, ja, welke naam in Oudewijk?”

Hij rammelde de vragen achter elkaar af, als om zichzelf te beletten terug te komen op z'n voornemen.

„Ach, da's goed, da's goed van je,” schreide Boller in z'n wanhoop, „da's goed, ik zal. . . . dat zal ik onthouden. . . . da's. . . . mag het, Hanna?”

Hanna knikte.

„Zal je voorzichtig zijn, Jaap?”

„Wees gerust, grootmoe, ik ken het pad, zoals ik m'n bed ken.
Welke naam, Boller?”

„Kramer, No 79 in Oudewijk en de heemraad No. 55 hier.
Dadelijk komen, allebei, er is groot gevaar.”

Jaap was al weg. Boller strompelde hem na, schreeuwde nog
iets tegen de wind in, maar de storm nam z'n woorden weg.

XVIII

DE BANGE TOCHT

Bulderende buien en flakkerende vlagen joegen Jaap in het gezicht, maar ferm tornde hij tegen de orkaan op. Bij tijden was de storm hem te machtig, moest hij stil blijven staan; dan hing hij diep voorovergebogen, schuin als een vlieger op de wind.

Op het Elzenpad tussen de boompjes en de struiken was de kracht van de storm minder voelbaar, doch het was er leerdonker en een oorverdovend geraas van kruierende schotsen en tegen elkaar slaande takken overstemde nog het huilen der woeste winden. Tussen de heesters door zag Jaap de grauwe ijsbergen, waarop de spookachtig aanjagende golfkoppen in schuim uit elkaar sloegen. Hij werd doornat. Het hinderde hem niet. Hij zwoegde door, aangezet door de angst van Boller en z'n eigen besef van het grote gevaar, dat bij de molens dreigde. Plotseling struikelde hij en lag languit in een takkennet. Had hij het pad gemist en was hij in de struiken terechtgekomen? Hij krabbelde op en bemerkte, dat hij gevallen was over een omgewaaid boompje. Vlug sjoerde hij het ding naar de kant: straks kon hij er weer tegenaan lopen.

Hij worstelde verder, meer op z'n hoede nu.

„Waar zou ik ergens wezen?“ dacht hij, want hoewel hij het pad op een prik kende, kon hij nu van z'n naaste omgeving zo weinig waarnemen, dat hij slechts moest gissen hoe ver hij was. Opeens schrok hij geweldig; een grauwwit ding dook vlak voor z'n gezicht op, wiekte snel omhoog en terzij en gaf hem een rake klap tegen z'n wang. Aan de angstkreet, die de schim uitstiet, hoorde Jaap, dat het een meeuw was. Het dier was zeker ergens uit z'n schuilplaats opgeschrikt door een vallende tak of iets dergelijks.

Hul wat een tocht!

Een golf sloeg bruisend uit elkaar en pletste als een volle em-

mer water tegen hem aan. Druipend stond hij een ogenblik stil, vervolgde dan weer z'n weg, zichzelf aanzettend tot groter haast. Een tak sloeg hem fel in het gezicht. Hij voelde een snerpende pijn; in weerwil van zichzelf brandden hem de tranen naar de ogen. Zo zachtjesaan begon hij de moed te verliezen. Bij een open plek smakte de wind hem plóts op zij, hij haakte met z'n ene been achter het andere en viel in de doorweekte graskant. Een ogenblik bleef hij liggen, toen krabbelde hij mistroostig op, veegde z'n modderige handen aan z'n natte kleren af, zette zich schrap tegen de storm en zwoegde weer verder.

„Wat een hondeweer!“ bromde hij bij zichzelf, „als Boller de reis alleen had moeten maken, was hij verongelukt.“

De gedachte aan de oude man en het gevoel, dat hij een flinke knaap was, gaf hem nieuwe moed. Het volgende eind had hij ook minder onverwachte tegenspoed.

„Ik moet nu toch niet ver van het hoge bruggetje zijn,“ dacht hij. Lieve mensen, anders liep hij het pad in dezelfde tijd wel tweemaal.

Daar voelde hij het pad stijgen. Hij was bij het bruggetje. Dat was dus halverwegen.

Toen hij de helling zo ver beklommen had, dat hij over het bruggetje heen moest kunnen kijken, zag hij een eind voor zich uit een fel licht.

„Een fiets,“ zei hij hardop, „wat heeft die een vaart, aan z'n licht te zien; wind achter en dan zo'n storm!“

Jaap bleef vlak voor het bruggetje staan, hield zich vast aan de leuning en wachtte aan de kant de snel naderende fiets af.

„Hij vliegt,“ dacht Jaap, „wat een dwaasheid. Moet hij eens een tak in z'n gezicht krijgen of tegen een omgewaaide boom opbotsten, dan verongelukt hij. Goed, dat ik zo juist dat boompje opgeruimd heb.“

De helle stralenbundel in de zwarte nacht verblindde Jaap. Hij wendde het hoofd even af, kneep z'n ogen bijna dicht en keek toen weer naar de roekeloze dwaas, die nu vlakbij was.

Plotseling slaakte Jaap een gil en tegelijkertijd hoorde hij dat de fietser hetzelfde deed. In het licht van de lantaarn zag hij een dikke tak schuin op het pad liggen.

„Hij verongelukt,“ dacht Jaap, „hij slaat over de kop.“

Maar de wielrijder, die het gevaar ook bemerkte had, remde uit alle macht. Z'n achterwiel sleepte, doch op het glibberige pad schoot het onderuit. Vlak bij de tak had de man z'n grootste vaart verloren, maar tegelijk was hij het stuur kwijt, hij vloog overdwars tegen de tak aan. De fiets kletste 't onderstboven

en de wielrijder schoot over het stuur, naast de brugleuning naar beneden. Met een doffe plof en een wilde schreeuw kwam hij op de hardstenen glooiing neer, buitelde en smakte in het water. De geluiden waren boven de storm uit nauwelijks hoorbaar, doch de dodelijk ontstelde Jaap spande al z'n zenuwen in en nam alles zo scherp waar, dat hij precis wist, wat er gebeurd was.

Hij snelde het bruggetje over en liet zich ijlings langs de glooiing zakken tot hij de kantstenen voelde.

't Was zwart-donker nu en z'n ogen waren nog verblind van het felle licht van zoëven. In ontzetting spalkte hij ze wijd open, doch hij zag niets dan helle vlakken en lichtende cirkels.

Onder zich hoorde hij het water kolken. Daar golfde de diep uitgeschuurde watergang, de verbinding tussen de twee plassen. Daar dreef of zonk, daar worstelde en verdrong de ongelukkige fietser. Maar waar? . . . waar? . . . ?!

Jaap bukte zich over de bruisende afgrond met opgesperde ogen. 't Eerste wat hij zag was de schim van een golfkop, die schuin op hem aanbrieste, uiteensloeg en hem in het gezicht pletste.

„O, Here, help!” gilte Jaap, „de man verdrinkt!”

„Help! Help!” schreeuwde hij nog eens, nu tegen mensen, die mogelijk in de buurt waren.

Weer boog hij zich over de stroom. O! misschien had die z'n prooi al ver meegesleept en verzwolgen! Radeloos tuurde hij in gespannen aandacht omlaag, of er boven het zwarte water niet iets opdoemde, dat nog zwarter was. Maar hij zag niets.

„Hier sterft een mens,” flitste het door Jaaps hoofd, „en ik sta er bij, er vlakbij en kan niet helpen. Maar dat mag toch niet, dat kan toch niet!”

In wanhoop en dodelijke angst stond hij op de kantstenen te springen.

O, dat water! Dat vreselijke water! Die verraderlijke vijand! . . .

„Here, help, Here help. . . . Oh. . . . help. . . . hèèèèèlp,” gilte hij.

Hij ging op z'n knieën bij 't water zitten en tastte met z'n handen in de golven. Niets! . . .

Plotseling besloten. . . .

Hier sterft een mens. . . .!

Dat mag niet. . . . Dat zâl niet!

Hij sprong in de kokende vloed. De golven sloegen over z'n hoofd. Hij dook. . . . kwam boven, dook, tastte rond. . . . dook, zwom onder water, graaide, wendde, keerde, sprong als het

ware boven de golven om naar adem te snakken, bleef even boven, hapte nog eens adem en verdween weer. Als een waanzinnige roeide, dook, greep hij, in alle richtingen. Vergeefs! „Hij is met de stroom meegedreven,” flitste door z'n hoofd en hij schoot als een vis door het water in de richting van de Zuiderplas.

Weer dook hij, tastte rond. . . . Niets! Nog eens. . . . Wat. . . . ? Kleren. . . . ? Een mens. . . . ?

Ja! De drenkeling! Hij had hem te pakken. Woest rukte hij het bewegingloze lichaam omhoog, beurde het boven het water, doch zonk zelf omlaag. Toch stuwde hij de drenkeling op en met wanhopige razende slagen roeide hij naar de plek, waar hij de wal zag donkeren. Tegen stroom en golven in worstelde hij voort, langzaam de kant naderend. Ja, daar was hij er. Met z'n ene hand het lichaam vasthoudend, krabbelde hij tegen de stenen op, hees toen met inspanning van al z'n krachten de man omhoog en ontrukte het water z'n prooi. Dan zeulde hij die tegen de dijk op en bleef eindelijk snakkend naar adem en trillend over al z'n ledematen, doch met een dankbaar gevoel bij het stille lichaam staan.

Even moest hij uitrusten, z'n knieën knikten en z'n hart sloeg hem in de keel.

Doch dadelijk schoot het als een angstige vraag door z'n ziel: „Als hij maar niet dood is!”

Hij bukte zich en luisterde ingespannen naar de ademhaling.

Hij hoorde haar niet, de loeiende storm overstemde het zwakke geluid, zo het er al was.

„Een dokter!” dacht Jaap. „Kwam er maar iemand!”

Uit alle macht riep hij: „Help!... Help!”

Niemand kwam.

Twee, drie minuten wachtte hij en schreeuwde weer om hulp....

Geen mens daagde op.

Ja, hier moest een dokter bijkomen. Dan zou hijzelf....

Maar kon hij dan het half of misschien wel helemaal ontzielde lichaam hier alleen laten liggen?

Weer bad hij in z'n nood tot God, kort, met enkele woorden.

Het moest! Als hij hier bleef, tot iemand kwam, kon hij misschien wel wachten tot de volgende morgen. Hij moest weg, een dokter halen.

Hij legde de drenkeling behoedzaam languit onder een struik, en wilde wegrennen, maar stiet tegen de fiets.

„Juist!” zei hij hardop, „een fiets!”

Hij sprong er op. Het pedaal stond scheef, het stuur leek verbogen. 't Hinderde niet, hij reed. Wel schoot het tergend langzaam op, soms ging het nog trager dan lopen, maar op meer begroeide plaatsen, waar hij minder last had van de wind, ging het zo hard hij kon.

Hij zwoegde wat hij zwoegen kon, voelde het hart in z'n hoofd bonzen, maar trapte, trapte. Daar was hij aan het eind van het Elzenpad. Daar woonde Zegers.

„Telefoneren,” dacht hij. Ja, straks als hij de dokter had gewaarschuwd.

„Of nee, domoor, hier de dokter opbellen!”

Hij liet de fiets tegen de heg vallen en rende naar de deur. Hij belde aan, woest.

Geschrokken kwam Zegers naar buiten lopen.

„Wat is daar?”

„Een dokter,” hijgde Jaap, „bel de dokter op, er is iemand verdronken.”

„Waar?” stiet Zegers uit, „kom mee, vooruit.”

Hij rende de kamer in, gevolgd door de druipende Jaap.

Tegelijk had hij al aan het toestel gedraaid.

„Waar, jongen, is hij dood?”

„Zeuveu en zeuventig, dadelijk, spoed!” riep hij in de telefoonhoorn.

„Bij 't hoge bruggetje,” zei Jaap, snakkend naar lucht. Hij moest zich even vasthouden, want het duizelde hem. Zegers zag het.

„Ga zitten, jongen,” zei hij zenuwachtig.

De vrouw kwam de kamer binnen.

„Wat is hier?” schrok ze.

„Stil! Ja dokter. Zegers bij 't Elzenpad, of u direct komt, iemand verdronken!”

Even bleef Zegers nog met de hoorn aan het oor staan, maar de dokter had blijkbaar de zijne al neergelegd, hij hoorde niets meer.

„Wat is er, jongen?” vroeg de vrouw gejaagd. „Iemand verdronken? Wie? Of ben jij bijna verdronken? Je hebt in 't water gelegen.”

Jaap was iets bekomen, maar zat nog zo te hijgen, dat hij geen volledig antwoord kon geven. Het zweet stroomde langs zijn slapen hier bij de hete kachel.

„Maar doe je natte kleren uit en vertel eens wat er toch is,” drong juffrouw Zegers aan.

„Laat hem even zitten en geef hem wat water,” ried de man, „straks valt hij in zwijm.”

De juffrouw liep weg, kwam terug en liet Jaap een paar teugen drinken.

„Bij 't hoge bruggetje is iemand in 't water gefietst,” hijgde de jongen nu, „ik heb hem er uit . . . gehaald. Hij ligt op de kant.”

„Alle mensen!” stiet de vrouw uit, „ligt daar een verdronken man?”

„Ja, en of u dadelijk op wilt bellen Kramer . . . in Oudewijk . . . No. 79 en zeggen, dat Dirk Boller direct moet komen . . . de dijk gaat doorbreken.”

De man en z'n vrouw stonden als versteend. Wat voor jobstijdingen had die knaap nog meer te brengen?

„De dijk?”

„Ja, en de sluisdeuren ook, belt u ook de heemraad op . . . No. 55 hier . . . alstublieft dadelijk.”

De telefoon rinkelde al.

„No. 55 spoed!” riep Zegers.

„Ja, met Zegers, is de heemraad daar? Ja, hier komt een boodschap dat de dijk op doorbreken staat . . .”

„Ik weet niet . . . Zeg jongen, waar is dat?”

„Bij de molens, en de sluisdeuren ook,” zei Jaap.

„Bij de molens. De sluisdeuren breken ook, zegt de jongen.”

Bellen. Nog eens. „Ja juffrouw, Oudewijk! Welk nummer, jongen?”

„Negen en zeventig.”

„Negen en zeuwentig, juffrouw, spoed!”

Klets! De hoorn werd op het toestel geworpen.

„Toot. . . toot. . . toooit!” seinde buiten een auto.

„De dokter!”

Ze vlogen naar de deur. Jaap, die zo goed als bekomen was, voorop.

„Bij 't hoge bruggetje is iemand in 't water gereden, nu ligt hij op de kant,” zei hij haastig tegen de dokter.

„Daar kan ik niet komen met de auto.”

„Hier is een fiets,” zei Jaap dadelijk, „rijdt u maar, ik spring achterop.”

„Kom jij achteraan, Zegers, en breng nog een mannetje mee. Bel even om een brancard.”

Weg was de dokter. Jaap mee. Hij gaf hem de fiets.

„Wacht, een zaklantaarn,” zei de dokter en snelde naar z'n wagen om er een te halen. Dan sprong hij op de fiets. Jaap achterop. 't Ging zwaaiend en zwierend, door de graskant, langs bomen en struiken en reeds na een paar minuten lag het tweetal op de grond.

Jaap sprong op.

„Ik zal rijden,” zei hij, nam zonder meer de fiets en sprong er op. „Gaat u er achterop zitten.”

De dokter deed het. Even slingerde Jaap toch ook met die zware man achterop. Toen zette hij vaart en hield de fiets recht op het pad.

„Licht u bij,” schreeuwde hij, „de lantaarn is stuk.”

De dokter liet langs Jaap het licht van z'n zaklantaarn vallen, maar moest zich stevig aan Jaap vastgrijpen, hij verloor bijna het evenwicht.

Voort ging het, nu beter en sneller. Voort!

„Vooruit! naar de drenkeling,” dacht de knaap. „Vooruit, gauw, misschien is het te laat.”

Hoewel hij de storm achter had, was het toch nog vrij zwaar trappen met een volwassen mens achterop, vooral omdat hij telkens naast het pad op de weke berm reed, doordat hij geen goed licht had.

't Ging Jaap nog veel te langzaam. Hij zwoegde, trapte, beulde. Vooruit! . . . Hoe ver nog? O, hij zag het al. Nog een enkele minuut.

Daar schemerde in de stralenbundel de brugleuning. Hier begon het pad te stijgen.

„Hier is het,” riep Jaap.

De dokter viel, meer dan hij sprong, van de bagagedrager. Jaap wierp de fiets aan de kant, liep voor in het licht en wees.

Daar lag de man. Jaap rilde bij het zien van het bewegingloze lichaam.

De dokter liep naar hem toe, lichtte de drenkeling in het gelaat. Bloed, overal bloed zag Jaap. De dokter bukte zich diep, luis-terde....

Jaap kwam ook vlakbij nu.

Weer liet de dokter het licht op het gezicht vallen.

H....? Wie....?

Jaap greep zich vast aan een boomtak.

Hij keek met opengesperde ogen in het gezicht van... Dirk Boller.

Hij voelde zich wankelen, ging twee, drie stappen achteruit, kon geen stom woord uitbrengen. Toen wendde hij het hoofd af van het misvormde gelaat, keek in wanhoop terzijde van het pad in de richting van Bollers huis.

Hè....? Rood.... rood.... een vuurgloed.

Hij stiet een schreeuw uit.

Was dat vuur? Of deden z'n ogen zo vreemd? Wat dat....?

„De molen in brand!” stiet hij uit.

Wit flakkerde het vuur op tot een helle gloed, die alles, alles in lichterlaaie zette.

Wijd staarden Jaaps ogen naar de hemel. Hij zag de lantaarn van de dokter op zich gericht. Een vreemde leegte duizelde door z'n hoofd. Het vuur ging uit, trok weg in nacht....

Toen had de dokter twee bewustelozen te verzorgen.

XIX

DE WACHTERS OP DE MORGEN...

't Is oudejaarsavond, donker en windstil. De zwarte landen liggen verlaten de winter te verdromen.

't Is of ze wachten op het voorjaar, op het nieuwe leven. De donkere plassen zijn vlak en eenzaam, stil van vogelroep en visgedartel.

't Is of ze liggen te wachten op de lente, op het nieuwe leven. De oude molens aan de wetering staan als zwarte reuzen, de armen wijd uitgebreid of hoog geheven naar de donkere hemel. 't Is of ze even opgehouden zijn met hun ernstige werk, of ze wachten tot de dorpsklok ginds in de verte met twaalf eentonige woorden zal roepen over de plassen en over de landen, dat een nieuw jaar begint.

Vreemd! 't Zijn maar dode dingen, die velden, die meren, die molens, ze weten niet van het wisselen der jaren. En toch, in deze nacht lijkt het of alles wacht op het nieuwjaar.

Oude Hanna, die in het kleine kamertje van de molen zit bij een open bedstede, o, oude Hanna weet heel goed wat het zeggen wil: oudejaar—nieuwjaar. Ze heeft het al meer dan zestig keer meegemaakt. Ze kijkt naar de klok; kwart voor twaalf.

Zo laat al? Waarom is ze nog op? Waarop wacht ze nog? Ach, ze heeft al zoveel, zo heel veel avonden zo zitten wachten, starend en peinzend.

Maar zoals deze avond nog nooit.

Langzaam tikt de Friese klok.

Traag kruipen de minuten.

Mag ze nog hopen? Moet ze nog wachten?

't Slaat twaalf uur. . . .

Oude Hanna schreit.

Dat doet ze niet vaak meer.

„Nieuwjaar,” lispelt ze.

Dan neemt ze haar bijbel en leest. . . .

„Daar zal geen tijd meer zijn. . . .”

„God zal alle tranen van hun ogen afwissen. . . .”
Dan vouwt ze haar handen en bidt.
Ze blijft stil zitten. . . . wachten.
De ganse nacht door. . . . wachten.
Wachten. . . . o, op nog één woord van de stervende Jaap.
Hij zal eerder Thuis zijn dan zij.
Wachten. . . . wachten de engelen op hem?
O, dan zal ze nog meer alleen zijn.
Dan zal ze niemand meer hebben, dan haar kleindochtertje.
En. . . . een zoon, om ook dan nog op te wachten.
Een zoon, die misschien nooit thuis komt.
Een zoon. . . . die misschien nooit Thuis komt.

„De zwarte aarde. . . .”

Hanna schrikt op, in de bedstede fluistert Jaap. Ze buigt zich over hem heen, ziet in de schemer z'n lieve gezicht vredig glimlachen, terwijl hij lispelt:

„De zwarte aarde wacht op 't eeuwig licht. . . .”

Ze verstaat het duidelijk.

Ze begrijpt het niet. Wat wondere woorden.

Ze neemt z'n klamme hand en vraagt bevend: „Wat zeg je, m'n jongen?”

Heel zacht, bijna onhoorbaar, herhaalt Jaap:

„De zwarte aarde wacht op 't eeuwig licht.”

De glimlach trekt weg.

Z'n ademhaling gaat heel snel.

Maar hoe langer hoe zwakker.

Zijn dat z'n laatste woorden geweest?

Over haar schat gebogen blijft het oude vrouwtje in spanning wachten.

Wachten. . . .

Nog één nacht. . . .

Dan is haar wachten uit. . . .

XX

HET FEEST

Toen op nieuwjaarsmorgen het eerste licht aanbrak, was de dokter al bij de molen. Zacht opende hij de deur en keek vragend naar binnen.

Er was zorg in z'n ogen: zou de jongen nog leven? Z'n toestand was hoogst ernstig.

Hanna lei de vinger op de mond en fluisterde: „Hij slaapt nu rustig.”

De dokter boog zich over het bed en luisterde ingespannen naar de ademhaling.

Even later keek hij het oude vrouwtje aan met een nauwelijks merkbare glimlach en zei heel zacht: „Er is hoop, moedertje, er is hoop. Stil laten rusten, over een paar uur kom ik terug.”

Het was Hanna, of ze in een diepe put had gezeten en daar nu uit opgetrokken werd en het licht weer zag schemeren. Zeker, haar hele leven had ze geweten: wat God doet is goed, maar nu was het toch te donker voor haar geworden. Was Jaap niet haar enige steun en naast Tine haar kostbaarst bezit? Die ook nog te moeten missen! Neen, ze had niet geloofd, dat ze dat zou kunnen dragen.

Ze was te afgemat om woorden voor een dankgebed te kunnen vinden. Ze sloot alleen de ogen en hief haar ziel op tot de Hemelse Vader.

„Stil laten rusten,” suisde het door haar moede hoofd.

Toen Tine opstond, vond ze haar grootmoe slapend.

Zo begon de eerste dag van het nieuwe jaar. En de volgende dag kon de dokter opgewekt zeggen:

„We zijn over het dieptepunt heen. 't Was een gevaarlijke longontsteking.”

„Dan heeft z'n zwempartij in die stormnacht hem wel heel erg aangepakt, dokter,” zei Hanna.

„Ja vrouwtje, maar 't is toch ook geen kleinigheid, wat hij toen van z'n lichaam gevergd heeft. Eerst tegen zo'n orkaan inworstelen, dan in het ijskoude water, even later met z'n kletsnat pak hollen en vliegen om een dokter en ten slotte een poos bewusteloos liggen in een winternacht. En alles liep samen ook; ik kon m'n aandacht niet alleen aan hem besteden, die had ik geheel nodig voor Boller.”

„Hoe is 't nu met Dirk, dokter?”

„Och, niet hopeloos, maar ernstig, hoor. Een hersenschudding, z'n arm op twee plaatsen gebroken en dan nog infectie er bij. In ieder geval moet hij nog zeer zorgvuldig behandeld worden, hij zal nog wel een poos in 't ziekenhuis moeten blijven.”

„Wel, wel, dokter, wat een mens. . . .”

Maar de dokter had geen tijd voor lang gerekte oudevrouwtespraatjes. Hij tikte Hanna goedmoedig op de schouder en reeds heengaande zei hij: „Denk er aan, nog volstreekte rust voor de jongen, hoor. Tot morgen.”

Een uur later werd de deur van de molen opengedaan.

„De post!” riep een mannenstem. Een brief werd op tafel gegooid en de deur ging weer dicht. Hanna's eerste gedachte was: „. . . .” Natuurlijk, dat was steeds zo, als de brievenbesteller bij haar kwam. Maar dadelijk onderdrukte ze die weer. Waarom zou een mens zichzelf teleurstellingen bezorgen?

Ze nam de brief, fronste de wenkbrauwen, hield hem op een afstand om beter te kunnen zien. Dat moest ze altijd doen, als ze haar bril niet bij de hand had.

„'n Vreemde postzegel,” mompelde ze en weer kwam de gedachte van zoëven bij haar op, maar weer drong ze die terug. Ze zocht haar bril en maakte tegelijk de enveloppe met een haarspeld open. Haar hand beefde toch een beetje.

„Ach,” bromde ze tegen zichzelf, „je maakt je ook altijd weer zenuwachtig.”

Ze zette zich bij de tafel, trachtte rustig de brief te ontvouwen en las:

„Lieve moeder,”

De letters dansten voor haar ogen. Met een grote spanning ont-eijferde ze verder:-

„Mag ik u nog zo noemen?”

Toen wist ze.

„Van hem,” lispelde ze. Ze liet de handen op de tafel vallen en sloot de ogen. Het duizelde haar.

„Van Ko,” fluisterde ze, „van Kol Eindelijk!”

Ze dacht, dat ze het bewustzijn zou verliezen. Ze hield zich vast aan de tafelrand. Alles in de kamer draaide.

Het duurde geruime tijd, eer ze weer bij machte was de brief op te nemen om te lezen.

Daar stond het: „Lieve moeder.”

Daar stond het, waar ze zo lange, lange jaren naar had uitgezien: „Lieve moeder.”

„Mag ik u nog zo noemen?”

„Ja m'n jongen, ja m'n jongen,” stamelde ze.

Toen werd het haar te machtig.

En ze schreide lang.

Eindelijk herstelde ze zich en las, hoe haar zoon om vergeving vroeg, hoe hij dat eigenlijk al lang had gewild, maar door schaamte was weerhouden.

„Moeder zal al dood zijn,” had hij gedacht, of: „Moeder zal me niet meer willen aannemen, ik heb haar hele leven vergald en verwoest.”

Toen was de brief van Jaap gekomen.

„Moedertje, oud moedertje,” schreef hij, „wat ik toen gevoeld en doorleefd heb, kan ik niet schrijven.”

Hanna schudde het hoofd. Ze moest weer even de ogen sluiten, even tot zichzelf komen.

Dan las ze verder van z'n berouw over wat hij z'n ouders had aangedaan, van z'n bittere spijt, dat z'n vader dood was, van z'n blijdschap, dat z'n moeder nog leefde, van z'n schaamte, dat ze alle dagen op hem, de boosdoener, wachtte.

„Ik kom terug, moeder. Toch durf ik nauwelijks. Ik zie erg op tegen het ogenblik, dat ik u aan zal moeten kijken.”

„Niet nodig, m'n jongen, niet nodig,” schreide het vrouwtje.

„Maar ik kom terug. Over een half jaar krijg ik pensioen. Ik hoop, o, ik hoop zo, dat u dan nog leeft.

Moeder, daar zou ik wel om willen bidden, maar ik durf niet bidden.

Nog een half jaar, moeder.

Ik vind het eigenlijk fijn om dat woord „moeder” zo vaak te schrijven, maar ik weet, dat ik het niet waard ben.

Nog een half jaar. Vindt u het lang?

Och, wacht u nog dat kleine poosje op me.
Wilt u die lieve jongen, die Jaap, heel hartelijk bedanken? Zijn brief heeft me teruggeroepen van mijn dwaalpad. Hij zal wel een goede steun voor u zijn. Ik ben blij, dat u hem hebt, dat hij voor u kan zijn, wat ik had moeten wezen.
Dag moeder. Tot ziens. Tot over een half jaar, hopen we.
Dag Jaap, dag Tine.

Uw zoon Ko."

In de bedstee bewoog Jaap.
Hanna ging naar hem toe, boog zich over hem en fluisterde:
„Jaap, oom komt terug.”
Jaap zette grote schrikogen op.
„Wat zegt u?”
„Ik laat je schrikken, hè jongen, maar 't nieuws is zo mooi, ik móet het zeggen. Jij hebt een brief geschreven naar oom Ko, hè?”
Jaap knikte, keek raadselachtig.
„Die brief bracht hem tot inkeer. Hij komt terug. Over een half jaar.”
't Was, of Jaap het niet goed kon verwerken.
„Oom Ko? Komt hij...? Hoe weet u...? Wie...?”
„'k Heb een brief gekregen.”
„En komt hij terug? Over een half jaar zegt u?”
Jaap ging recht in z'n bed zitten.
Toen zag Hanna pas, dat ze onvoorzichtig deed, de toch nog ernstig zieke knaap zo te schokken.
„Maar je moet blijven liggen, Jaap; ik doe verkeerd; gauw, toe, ga rustig liggen.”
Maar Jaap vroeg en lachte, peinsde en vroeg weer.
„Grootmoe,” riep hij, „maar grootmoe, dan is 't feest, 't is feest.”
Hanna, nu erg bezorgd over z'n opgewondenheid, legde hem zacht achterover.
„Ga nu liggen, Jaap, je bent veel te druk, de dokter zal boos op jou en op mij zijn.”
Jaap gehoorzaamde, hield zich wat kalmer. Toch lag hij voortdurend te woelen en zei telkens lachend: „Grootmoe, 't is feest.”
Juist kwam Tine thuis van een boodschap.
„Tine, 't is feest,” riep Jaap, „oom Ko komt terug.”
Maar toen verbood Hanna hem beslist, nog meer te spreken.
In het andere kamertje vertelde ze zelf Tine het grote nieuws.
Ook die was in de wolken van blijdschap.

En toen Hanna een kwartiertje later buiten liep, herhaalde ze zelf steeds: „'t Is feest, 't is feest.”
Toen sloeg ze haar ogen omhoog en bad: „Ik dank U, Heer, o, ik dank U hartelijk. Mocht het in de hemel ook gauw feest zijn om een zondaar, die zich bekeert.”

EEN GLIMP VAN HET EEUWIGE LICHT

Het februarizonnetje scheen door de ruitjes van de grote molen. Jaap zat zich te warmen in de stralen. Hij keek naar buiten en zag de rietlanden en de plassen zich in het eerste licht van de komende lente baden. Eigenlijk was het nog winter, maar alles in de natuur wees op de nadering van het voorjaar. De zon had al kracht. De kippen van oude Hanna stonden voor de molen in een groepje bijeen en praatten met zachte tevreden geluidjes over de heerlijke dag en het verrukkelijk weer.

„Hoor ze eens babbelen met hun kraakstemmetjes,” zei Jaap, die heel goed verstond waar ze 't over hadden; hij voelde zich net als de kippen.

„'t Was beter dat ze kakelden,” zei Tine, „we rapen nog geen enkel eitje van die opeters.”

„Gebrek aan eieren?” vroeg de vrolijke stem van een boerenmeid, die juist de deur opendeed en Tine hoorde klagen over de dure kippen, „dat komt net goed, hier, maak dat mandje maar eens leeg.”

„Ha Trien,” lachte Tine. Ze vond het leuk, dat het opgewekte meisje hen kwam opzoeken. „Trien, Jaap wordt nog zo dik als een pad van al die eieren. Ze denken allemaal om hem. Jouw baas, en Van Reewijk, en Boller, en Thomas. Ze verwennen hem, hoor. Maar ik eet er ook van mee, dat kun je denken. Van Boller heeft hij weer zo'n lekkere vette kip gekregen.”

„Zeg, kleine kletskous,” vermaande grootmoe, „je moet niet alles aan de grote klok hangen.”

„Geeft niks, hoor Tine,” zei Trien, „Jaap heeft het verdiend. Dat vinden alle mensen. Zo midden in de winter zwem je niet voor je plezier, hè Jaap?”

„'t Is wat te zeggen,” zei grootmoe, terwijl ze 't mandje leeg maakte, „'t is veel te erg, kijk eens aan, eieren en appels en een heerlijk stukje vlees. Jaap, Jaap, Tine heeft gelijk, je wordt verwend.”

„Als ik weer buiten mag, ga 'k ze allemaal bedanken, dan trek ik van de een naar de ander,” beloofde Jaap.

„Goed Jaap,” lichte Trien, „dan moet je bij ons een versje zingen, daar houdt de vrouw zo van.”

„Loop heen,” zei Jaap, „laat de kikkers maar zingen, die geven er niet om, als ze uitgelachen worden.”

Een week geleden was Trien namelijk binnengekomen, op een ogenblik, dat Jaap 't hoogste lied uit zat te galmen, maar hij kreeg de baard in de keel en juist toen Trien binnenstapte, schoot z'n stem zo gek in de hoogte, dat de vrolijke meid het uitschaterde en zei: „Maar Jaap, jongen, daar is de voorzanger van de kikkers nog niks bij.”

„Daar heb je. . . . ja, werkelijk, daar komt m'n kleine veearts aan,” grapte Trien, toen ze door de ruitjes Rudi zag naderen. „Veearts?” vroeg Hanna, en Jaap en Tine keken haar vragend aan.

„Dag m'n jongen,” zei Trien, toen Rudi het kamertje inkwam, „en. . . .? hoe is 't met de kar van Boller, loopt-ie nog mank, of kon de veearts hem helpen?”

Rudi werd rood tot achter z'n oren. Die plaag van een meid wist natuurlijk niet, wat een ellendige dingen er aan die kar vastzaten.

„Je hoeft niet te blozen, vent,” spotte ze.

Ze lachte, dat het hele kamertje van haar schaterstem vol was. Rudi kon niet anders dan verlegen meelachen. De anderen keken raadselachtig van Rudi naar Trien en van Trien naar Rudi en dat alles werkte zo op haar lachspieren, dat ze gierend en proestend, toch een tikje verlegen om haar luidruchtigheid bij vreemde mensen, haar mandje pakte en de deur uitliep.

„Zul je de vrouw en de baas bedanken?” riep Hanna haar achterna.

„Wat is dat toch met die kar?” vroeg Tine.

„Och niks,” ontweek Rudi, „die rare meid heeft altijd wat te spotten.”

Een half uurtje later, toen Tine en grootmoeder weg waren, vroeg Jaap er ook naar: „Wat bedoelt Trien met die veearts?” Rudi vertelde toen nog eens, wat Jaap gedeeltelijk al wist, van z'n tocht naar de heemraad, van de lachende meid en van z'n zenuwachtig gestotter. „Toen wou ik over de kar en het wiel praten, maar Trien maakte me zo in de war, dat ik de kar „het beest” noemde. Toen moest ze toch zo verschrikkelijk lachen en ze riep tegen de vrouw: „De veearts moet bij de kar van Boller komen, 't beest heeft een poot gebroken.”

Jaap en Rudi moesten ook even lachen om de dwaze voorstelling, maar toen zwegen ze een poosje en waren ze beiden bezig met hun eigen gedachten.

Oude Boller kwam met grootmoe het erf op. Z'n gezicht stond minder somber, dan de laatste tijd het geval was geweest.

„Dag Jaap,” zei hij binnenkomend, „ik ben in het ziekenhuis geweest, je moet de groeten van Dirk hebben.”

Wat klonk dat vreemd, „de groeten van Dirk”.

„Hoe is het met hem, baas?”

„'t Gaat goed vooruit nu. Jongen, wat hebben we in angsten gezeten. Hij heeft weken op het randje van het graf gelegen. Nu is het gevaar geweken, zeggen de dokters, maar z'n arm, ja, die is hij kwijt, ze moesten hem wel afzetten, om die infectie, zie je.”

Jaap zei niets. Hij vond het toch wel verschrikkelijk, dat die stoere boerenzoon nu verminkt was.

„Maar,” ging Boller verder, „laten we nou bij die ene arm niet stil blijven staan, ik ben veel te blij, dat hij buiten gevaar is, hij knapt zienderogen op.”

„Gelukkig,” zei Jaap, „wat ben ik daar blij om.”

Plotseling betrok Bollers gezicht en zacht vroeg hij: „Waarom?”

Jaap begreep. Hij sloeg de ogen neer en zei: „Omdat ik hem gehaat heb en omdat ik hem gered heb.”

Boller schudde het hoofd, keerde zich snel om en bleef lang naar buiten staan kijken. Toen schudde hij weer het hoofd en de rug van z'n hand streek langs z'n gezicht.

„Ja,” zuchtte hij, „je bent wel een heel goede jongen. Ik begrijp dat niet.”

Grootmoe voelde, dat ze nu moest spreken.

„Nee baas, er zijn dingen in het leven, die wij, mensen, niet kunnen begrijpen. En dat is, omdat ze van God komen. Jaap is niet zo goed en ik ook niet. Je hoort wel: Jaap heeft Dirk gehaat. Maar God heeft het zo gemaakt, dat hij Dirk moest redden. En nu is hij beschaamd, omdat God hem tegen z'n eigen zin geleerd heeft, in Jezus' voetstappen te wandelen en z'n vijand lief te hebben.”

„Ja,” zuchtte Boller weer, „toch begrijp ik het niet.”

„Baas,” zei Jaap nu eerlijk, „ik ben niet goed; als ik geweten had, dat de man in het water Dirk was. . . .” Hij durfde z'n zin niet afmaken.

„Dan had je hem ook gered,” zei Boller opeens vurig.
„Misschien wel,” peinsde Jaap, „anders was ik een moordenaar geweest.” Hij gruwde van z'n eigen gedachten. Maar dat vreselijke was niet gebeurd, God zelf had het anders gewild en nu was er juist iets heel heerlijk gebeurd.

„Zou 't nog lang duren, eer Dirk thuiskomt?” vroeg hij nu.

„Zo erg lang niet meer, hoop ik.”

Weer stond Boller een poos zwijgend naar buiten te kijken.

Eindelijk zei hij, zonder zich om te keren: „Maar als hij terugkomt, weet ik niet, of hij toch ooit nog op de sluis komt.”

„Hoe bedoelt u, waarom niet?” schrok Jaap, die weer aan de verminkte arm moest denken.

„Och, ik wil er nu nog niet met hem over praten, maar als hij mijn zin doet. . . . ja. . . . als hij mijn zin doet, geeft hij jullie de sluis en de molen terug.”

„G'n avond,” liet hij er dadelijk op volgen en ging snel de kamer uit.

't Werd heel stil in de molen. Jaap tuurde over de dorre rietvelden, die rood waren van het avondlicht. Grootmoe had de hand voor haar ogen geslagen en bleef in die houding zitten, peinzend en biddend. Tine staarde stil voor zich uit.

Jaap was de eerste die weer sprak.

„Fijn hè, grootmoe! Als dat toch eens waar was. . . .” zei hij met ingehouden vreugde.

„Jongen, ik geloof, dat de Here veel blijdschap voor me bewaard heeft tot de avond van m'n leven.”

„Grootmoe, dan is het weer feest, dan is het dubbel feest, oom Ko terug en alles, alles weer goed.”

Zijn gezicht straalde nu. Hij kon niet op z'n stoel blijven zitten. Voor 't eerst na z'n ziekte voelde hij nieuwe kracht in zich opbruisen. Hij maakte een luchtsprong in dolle blijdschap over de heerlijke dagen, die komen gingen.

„Feest, grootmoe, feest, Tine,” riep hij uitgelaten, „dubbel feest!”

Die avond lag hij in een stemming van groot geluk na te denken, over al wat gebeurd was.

Hartelijker dan ooit had hij God gedankt.

„Vreemd,” dacht hij, „eigenlijk haatte ik Dirk zo vreselijk, als maar mogelijk was. Ja, als ik geweten had, dat hij het was, die in 't water lag. . . . Nu heb ik, zonder dat ik het wist en zonder dat ik het wilde, m'n grootste vijand gered. En nu laat God me

er de heerlijke vruchten van plukken, alsof ik zelf het goede gekozen had."

Er kwam een gevoel van schaamte over hem. Met wijd geopen-
de ogen lag hij in het donker te kijken. En voor het eerst in z'n
leven zag zijn ziel iets van het ongeweten wonder van Gods
liefde, die zegeviert over het boze en donkere.